

Torsdagen den
6 december 1979

Torsdagen den 6 december

Kl. 12.00

*Om finansieringen
av valrörelsen inför
folkomröstningen
av kärnkraft*

§ 1 Justerades protokollet för den 28 november.

§ 2 Om finansieringen av valrörelsen inför folkomröstningen om kärnkraft

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Carl-Henrik Hermanssons* (vpk) den 21 november anmälda fråga, 1979/80:144, och anförde:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig om jag delar uppfattningen att kommersiell inblandning i valrörelsen inför folkomröstningen är stötande och olämplig.

Som svar på frågan vill jag erinra om att regeringen kommer att föreslå riksdagen att ekonomiskt stöd utgår till de kampanjorganisationer som bildas bakom de olika alternativen i folkomröstningen. Omfattningen och principerna för det stödet kommer att behandlas i de fortsatta överläggningarna med riksdagspartierna. Hur företag och organisationer väljer att agera inför folkomröstningen avgörs av dem själva och de olika kampanjkommittéerna. Det finns f. ö. inte möjligheter att förhindra företag och ekonomiska sammanslutningar att lämna sådana bidrag.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Som jag har erinrat om i motiveringen för min fråga säger samtliga politiska partier nu nej till penningbidrag från storföretagen till sina valrörelser. Det gäller, om jag har fattat saken rätt, även moderata samlingspartiet, som tidigare tog emot sådana bidrag och för vilket de tydligen spelade en viktig roll. Att de politiska partierna har intagit denna ställning och avvisar ekonomiska bidrag från storföretagen är ett uttryck för demokratisk renlighet, och det är ett mycket viktigt principiellt ställningstagande. Kapital och storföretag skall inte genom pengar kunna påverka den demokratiska processen. Demokrati och folkvilja skall om möjligt inte heta pengar. Det är bakgrunden till detta principiella ställningstagande.

Samma sak bör gälla vid folkomröstningen om kärnkraft den 23 mars. Det är givet att förbud mot penninggåvor från företag inte kan genomföras med nu gällande lagstiftning. Jag vill i förbigående göra den anmärkningen att lagstiftningen på denna punkt nog borde behöva revideras. Men de olika kampanjkommittéerna borde enligt min mening avge deklARATIONER om att de inte tänker ta emot pengar från företag. Detta är som sagt en demokratisk renlighetsfråga.

Torsdagen den
6 december 1979

*Om finansieringen
av valrörelsen inför
folkomröstningen
av kärnkraft*

Samtidigt som jag tackar statsministern för svaret vill jag fråga honom om han är av den mening att sådana deklarationer som jag här har talat om borde avges från de olika kampanjkommittéerna och att det från demokratisk synpunkt är viktigt att detta görs inför folkomröstningen.

Herr talman! Det är ytterligare ett moment i denna fråga som har kommit in i bilden, nämligen att ja-sidan inför folkomröstningen tydligen vill splittra upp sig organisatoriskt. Om det blir på två eller tre grenar eller kanske ännu fler, det återstår ännu att se. Man begär nu penningbidrag till var och en av dessa organisationer. Det skulle vara en orimlighet, om ett flertal organisationer på ja-sidan skulle få sådana ekonomiska penningbidrag från staten, medan nej-sidan bara får en del av det som eventuellt skulle ges till ja-sidan. Jag vill understryka att ja-sidan och nej-sidan i den kommande folkomröstningen bör ges lika möjligheter, vilket förutsätter lika stora bidrag från staten till båda sidorna.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Den utveckling som vi har haft och som har lett till att inget politiskt parti numera tar emot bidrag av den typ Carl-Henrik Hermansson talar om tycker jag är bra och riktig. Jag sade i mitt svar att kampanjkommittéerna har samma möjligheter att agera som de politiska partierna. Jag vill gärna tillägga att jag för min del tycker det vore riktigt om kampanjkommittéerna gjorde det, men de har ju att själva avgöra.

Den följdfråga som Carl-Henrik Hermansson tog upp hör till de frågor vi skall diskutera i partiöverläggningarna, där vi kommer att ta ställning till både alternativens utformning och samhällets stöd till de kampanjkommittéer som bildas bakom alternativen. Jag är i dag inte beredd att göra något kategoriskt uttalande utan hänvisar till att vi får ta upp den frågan i partiöverläggningarna.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka Thorbjörn Fälldin för första delen av hans deklaration i det andra inlägget, där han ställer sig bakom ståndpunkten att de olika kampanjkommittéerna i folkomröstningen bestämt bör säga nej till bidrag från företag. Jag tror det är väldigt viktigt att detta sägs ut av landets statsminister, och jag hoppas att han på den punkten har hela regeringen bakom sig.

Vad gäller den andra delen av frågan skall jag inte ta upp någon ytterligare diskussion. Det är riktigt, som Thorbjörn Fälldin påpekar, att detta skall behandlas vid de kommande partiledaröverläggningarna som sker nästa vecka. Men jag tror det är viktigt att ytterligare understryka den synpunkt jag framförde, att det vore helt orimligt om vi skulle få ett sådant läge att ja-sidan organisatoriskt splittrade upp sig i tre delar och varje del gjorde anspråk på lika mycket pengar som nej-sidan totalt får, och kanske också lika mycket tid i television, i radio och i andra massmedia. Det skulle ju skapa en ojämnhet i läget inför folkomröstningen som inte är bra ur demokratisk synpunkt. Jag tror att eventuella partitaktiska hänsyn här borde vika inför det gemensamma

kravet att det skapas rättvisa utgångspunkter för de båda sidorna i den viktiga folkomröstningen om kärnkraften.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 3 Om förstärkning av statsinkomsterna

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Olof Palmes* (s) den 22 november anmälda fråga, 1979/80:156, och anförde:

Herr talman! Olof Palme har frågat mig dels vilka inkomstförstärkningar regeringen planerar att genomföra som ett led i en politik för att minska det allvarliga underskottet i statens budget, dels om regeringen står fast vid de utfästelser att inte höja momsens som de tre regeringspartierna gjorde i valrörelsen.

Först vill jag påminna om att riksdagen på regeringens förslag nyligen beslutat om höjd alkohol- och tobaksbeskattning. Regeringen har vidare lagt fram förslag om en höjning av energibeskattningen. Sammanlagt beräknas dessa åtgärder ge staten ett inkomstillskott på drygt 4 miljarder kronor. Det motsvarar gott och väl det inkomstbortfall, som följer med regeringens förslag till ändringar av inkomstbeskattningen. De av regeringen föreslagna ändringarna i skattesystemet för 1980 leder därför inte – som Olof Palme påstår i sin fråga – till något ökat budgetunderskott.

Statens inkomster och utgifter för nästa budgetår är därutöver på vanligt sätt just nu föremål för prövning inom ramen för budgetarbetet. Risken för fortsatt stora budgetunderskott gör det därvid nödvändigt att på allt sätt begränsa utgiftsökningarna utan att de mest utsatta grupperna i samhället för den skull kommer i kläm. Resultatet av budgetbehandlingen kommer i vanlig ordning att framgå av budgetpropositionen i januari. Jag kan dock redan nu förutskicka, att budgetpropositionen inte kommer att innehålla något förslag om höjd mervärdeskatt.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Samtidigt vill jag säga att det är litet trist att konstatera att svaret lämnas först nu. Jag ställde min fråga i så god tid att vi räknade med att vi skulle kunna ha svaret som underlag vid utarbetandet av vår motion i skattefrågan. Det framhåller jag också i min fråga. Enligt riksdagsordningen bör svar lämnas inom en vecka från det att en fråga ställts. Så skedde inte i det här fallet. Någon kontakt togs inte heller med oss, vilket är vanligt om det uppstår problem i sådana här sammanhang. Jag tycker att regeringschefen borde kunna ta sig hit till riksdagen inom den tid som riksdagsordningen föreskriver och ge svar på frågor.

Vad sedan gäller själva innehållet i svaret framgår det ju att statsfinanserna går emot ett nästan katastrofalt budgetunderskott. Vi socialdemokrater har klokt nog inte fallit för frestelsen att bjuda över, utan i stället hållit vårt skatteförslag inom rimliga statsfinansiella gränser. Vi erbjuder inte heller

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Om förstärkning
av statsinkomsterna*

Torsdagen den
6 december 1979

*Om förstärkning
av statsinkomster-
na*

några stora fördelar för de högsta inkomsttagarna.

Men kravet på besked om inkomstförstärkningarna kvarstår. Första etappen i lönerörelsen är avklarad, men nu står arbetsmarknadens parter inför den utomordentligt svåra uppgiften att försöka sluta ett löneavtal för 1980. Det är oerhört viktigt att de dessförinnan får besked om hur regeringen tänker behandla budgetens inkomstsida. Det är inte minst viktigt ur fördelningssynpunkt. Regeringens skatteförslag innebär som bekant att man ger mycket litet i ökning av disponibel inkomst till de mindre inkomsttagarna, men man ger väldiga ökningarna både i kronor och i procent på disponibel inkomst till höginkomsttagarna – tjänar man 200 000 kr. får man en skattelättnad på, om jag minns rätt, 11 eller möjligen 9 %, motsvarande 6 000–7 000 kr. Detta måste regeringen försöka kompensera sig för. Samtidigt kan man läsa i tidningarna att budgetunderskottet kommer att öka dramatiskt nästa år. Det rör sig om över 50 miljarder kronor. Och utgiftssidan är som alla vet i praktiken låst vid den här tiden.

Då frågar man naturligtvis: På vilket sätt tänker ni under nästa år förstärka inkomstsidan? Tänker ni höja momsen eller blir det någonting annat? – Det är en fullkomligt legitim fråga, som landets löntagare har anledning att ställa.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Skatteförslaget och utformningen av det får vi ju anledning att diskutera här i riksdagen om några dagar. Jag går alltså inte in på den delen av Olof Palmes anförande.

Olof Palme efterlyste besked om inkomstförstärkingar. Jag har gett besked om att något förslag om höjd mervärdeskatt inte kommer att ingå i statsbudgetförslaget.

Beträffande budgetens utformning i övrigt vill jag säga att vi inte avviker från den traditionella principen att budgeten redovisas i sin helhet i början av januari.

På den fråga som Olof Palme har ställt har jag alltså gett ett klart besked.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag hoppas att alla observerade att statsministern sade att han givit ett klart besked på min fråga om momsen: det kommer inte i budgetpropositionen.

Så sade ni också 1977, men knappt hade bläcket på avtalet mellan löntagare och arbetsgivare torkat förrän ni genomförde just en kraftig momshöjning. Då blir ju min fråga: Innebär det här s. k. klara beskedet också att det under 1980 icke kommer att bli fråga om någon momshöjning?

Jag kan utveckla resonemanget litet grand på en punkt. Om en stund kommer kammarens ledamöter att ta ställning till ett utskottsbetänkande om kapitalmarknaden, i vilket den borgerliga majoriteten mycket veklagat över riskerna med det stora budgetunderskottet, över inflationen och över de låga investeringarna. Snart kommer man, heter det, till en gräns som det kan

innebära stora katastrofer att överskrida, en situation där endast en hårdhänt begränsning av underskottet i statsbudgeten kan lösa detta dilemma. Då blir min fråga: Vilken är den hårdhänta begränsning som den borgerliga majoriteten talar om, då den nu läser på utgiftssidan? Är det momsens eller ej?

Jag kan gå till en kanske mindre auktoritet, men dock auktoritet, centerns huvudorgan Skånska Dagbladet, som i förrgår skrev: "Vi kommer nog inte ifrån en momshöjning i vilket fall som helst." Pratar tidningen i nattmössan?

På dessa tre punkter ber jag att få en förklaring av det s. k. klara beskedet om momsens. Innebär detta att någon momshöjning icke kommer att ske under 1980?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme ställer nu en fråga utöver den som han har fått ett klart svar på.

Vi alla känner ju till behovet av att begränsa budgetunderskottet. Jag kan försäkra Olof Palme att det har lagts ned mycket arbete på att begränsa utgiftsökningen. Olof Palme vet lika väl som alla andra att det är en svår ekonomisk-politisk balansgång att klara den nuvarande situationen med bl. a. den större oljeräkningen. Jag har gett besked att vi inte har något förslag om höjd moms i budgetpropositionen, men jag är alldeles övertygad om att Olof Palme å det socialdemokratiska partiets vägnar inte vill avväpnas i alla möjliga avseenden med tanke på vad som kan komma att hända framdeles. Vi vet att OPEC-länderna sammanträder och känner inte till vilken utveckling det kan bli i världen som en följd därav. Det besked som jag har gett gäller.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Nu fick vi besked om att det klara beskedet inte är så klart. Det avsåg bara budgetpropositionen och upphör att gälla den 15 januari. Under resten av året kan det bli en momshöjning. Men säg det då, och påstå inte att det var ett klart besked! Jag inser fuller väl att läget är bekymmersamt och besvärligt, men om ni nu, som det sägs, drar åt för låginkomsttagare, handikappade och för andra utsatta grupper och låter stora matprishöjningar slå igenom, hur kan ni då moraliskt försvara skattesänkningar av storleksordningen 6 000–8 000 kr. till de allra bäst ställda inkomsttagarna i vårt land, de människor som har de allra högsta inkomsterna? Detta vill ni driva igenom nu, och sedan vill ni komma tillbaka den 10 januari med hårda åtdragningar för utsatta grupper, samtidigt som ni är beredda att senare under året klippa till med momsens. Var finns rättvisan och hänsynen till de svaga i detta?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Nu är Olof Palme antingen en dålig lyssnare eller också ägnar han sig åt att medvetet förvanska vad jag har sagt.

Till att börja med: skattedebatten får vi ta sedan, men det är fel att påstå att

regeringens förslag innebär skattelättnader på 6 000–7 000 kr. för dem som har de högsta inkomsterna.

Det blir hård åtstramning för de utsatta grupperna, säger Olof Palme. I mitt svar står det att åtstramningen måste ske så att de mest utsatta grupperna inte kommer i kläm, och det kommer att framgå av budgetpropositionen. Det är allmänt känt att regeringen för barnfamiljerna föreslår ett höjt barnbidrag. Olof Palmes beskrivning stämmer alltså inte med vad jag har sagt från denna talarstol under de här minuterna då vi har haft vårt meningsutbyte.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Häromdagen sade budgetministern i TV, att visst får barnfamiljerna matkostnaderna ökade med 500 kr., och det drabbar låginkomsttagarna. Men skulle man ta det på skatten skulle det drabba dem som har höga inkomster. Det var också en fördelningspolitik! Jag konstaterar bara som ett faktum, att enligt regeringens skatteförslag får den som tjänar 200 000 kr. en skattesänkning med 6 000 kr., och den som tjänar 500 000 kr. får en skattesänkning med 12 000 kr. Det kan man utläsa av tillgängliga tabeller. Och det är icke en rättvis fördelningspolitik.

Thorbjörn Fälldin har gjort anspråk på att det skall anses att han ger klara besked. Mot den bakgrunden vill jag fråga: Om ni nu bortser från budgetpropositionens innehåll – det löftet täcker bara tiden till den 10 januari – kan ni i dag utfästa er till löntagarorganisationerna att inte efter avtalet, som sist, komma med en momshöjning eller liknande ökning av den indirekta beskattningen?

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! De tillgängliga tabeller som Olof Palme talar om är tabeller som upprättats av socialdemokraterna. Där har ni då räknat in indexregleringen såsom en skattelättnad, medan indexregleringen har till syfte – och också verkar så – att åstadkomma att inflationen inte driver upp skatterna utan man får den skatt man skulle ha haft om penningvärdet hade varit fast. Det är icke möjligt att säga att detta är en skattelättnad. I de tabeller socialdemokraterna upprättat föreslås en ytterligare skärpt beskattning i de avseendena.

Får jag till sist påminna om att det är viktigt att också socialdemokraterna ger besked med någon räckvidd i tiden. Det yrkande ni har om avslag på energiskatten skapar bevisligen ett stort hål i budgeten och ökar budgetunderskottet. Ägna den omständigheten en tanke, och gör själva några deklARATIONER som har räckvidd i tiden!

OLOF PALME (s):

Herr talman! Om regeringen höjer skatten på brännvin och därigenom höjer prisnivån samt som kompensation för detta sänker skatten för höginkomsttagare, så är det en skattesänkning. Den tar vi alltså med i våra tabeller. I era tabeller undviker ni oerhört noga att ta med det s. k. marginals-kattetak som ger de stora effekterna. Det är tur att vi finns, så att

medborgarna via våra tabeller får reda på vad ni verkligen har för er, för det försöker ni dölja så gott ni kan.

Jag kommer tillbaka till min fråga, eftersom Thorbjörn Fälldin berömde sig av att ge klara besked. Vad ger ni för besked till löntagarna? Kan ni garantera, som de borgerliga i sak gjorde i valrörelsen, att det efter avtalet inte blir några höjningar av momsen eller av andra indirekta skatter? Kan ni ge löntagarna det beskedet, eller lämnar ni dem i fullständig oklarhet?

*Om följderna av
kärnkraftens av-
veckling*

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talmän! Än en gång, Olof Palme, vad frågan har gällt är: Skulle man finansiera skattelättnaden med en momshöjning? Svaret är: det gör vi inte. Vi finansierar den genom energibeskattningen.

Dessutom har jag tillagt att vi icke kommer att föreslå mervärdesskattehöjningar i budgetpropositionen. Men på samma sätt som alla andra regeringar måste vi ha möjlighet att med ekonomisk-politiska åtgärder försöka korrigera utvecklingen i samhället. Det har varje regering förbehållit sig, också regeringar som har letts av Olof Palme. Det är ingen nyhet. I det avscendet har vi exakt samma inställning. Det kan som bevis härför anföras citat från finansminister Sträng som hade att ta ställning till sådana här frågor gång efter annan.

OLOF PALME (s):

Herr talmän! Jag har inte frågat hur regeringen skall finansiera sin skatteomläggning. Jag har frågat hur ni skall finansiera budgetunderskottet. Det är det jag har begärt svar på – om den finansieringen skall ske via momsen. Det är klart att en regering måste behålla handlingsfriheten i förhållande till vad som händer i världen. Visst! Men det föreligger en fundamental skillnad, och det är att ni har ställt till med ett katastrofalt budgetunderskott genom er politik, från 3 miljarder när socialdemokraterna lämnade regeringsställningen till över 50 miljarder. Och jag frågar: Hur tänker ni rätta till det? Vilka inkomstförstärkningar tänker ni göra? Tänker ni höja momsen? Ni svarar: Inte i budgetpropositionen. Då frågar jag: Vad tänker ni göra under 1980? Jag får på denna enkla fråga icke något svar. Denna totala oklarhet när det gäller allting efter den 10 januari är också ett slags besked – och ett rätt dystert besked – till landets arbetare och tjänstemän.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4 Om följderna av kärnkraftens avveckling

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Kjell-Olof Feldts* (s) den 27 november anmälda fråga, 1979/80:163, och anförde:

Herr talmän! Kjell-Olof Feldt har med åberopande av konsekvensutredningen frågat mig om jag står fast vid att kärnkraftens avveckling inte leder

Torsdagen den
6 december 1979

*Om följderna av
kärnkraftens av-
veckling*

till vare sig arbetslöshet, elbrist eller höjda energipriser.

Som framgår av regeringsdeklarationen vidhåller regeringspartierna sina skilda uppfattningar om vilken roll kärnkraften skall spela i energiförsörjningen. Vi är eniga om att folkomröstningen blir utslagsgivande i dessa frågor.

Det uttalande Kjell-Olof Feldt åberopar ger uttryck för min och centerns uppfattning i denna fråga. Jag står fast vid denna uppfattning av bl. a. följande skäl.

Konsekvensutredningens ekonomiska beräkningar m. m. avser år 1990, dvs. det år då avvecklingen enligt nej-alternativet just skall vara slutförd. Redan detta innebär att man inte kan ta konsekvensutredningens beräkningar för gott. I ett längre perspektiv ställer sig avvecklingsalternativet fördelaktigare.

Utredningens avvecklingsalternativ har underkänts av nej-sidans ende ledamot. Han har tillsammans med två ledamöter i den parlamentariskt sammansatta referensgruppen lämnat utredningen under arbetets gång. En ytterligare ledamot har i en reservation bl. a. påtalat att det inte finns grund för antagandet om ett knapphetspris på elkraft och därmed inte heller för antaganden om sysselsättnings- och regionala effekter.

Till utredningens brister hör enligt min uppfattning också att de samhälls-ekonomiska beräkningarna inte beaktar de framtida kostnaderna för avvecklingen av utjänta kärnkraftverk, avfallshanteringen eller den slutliga förvaringen.

Jag anser alltså att det inte är visat att alternativet med en avveckling av kärnkraften inom tio år skulle ge sämre sysselsättning och högre energipriser än fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret.

Av det framgår att han står fast vid sitt uttalande i Dagens Nyheter den 15 november. Då garanterade han att en avveckling av kärnkraften "leder inte till arbetslöshet, el-brist eller höjda energipriser". – "Det är ingen samhälls-ekonomisk kostnad att avveckla den svenska kärnkraften", sammanfattade statsministern. Han lovade t. o. m. *ökad* sysselsättning i de delar av landet där arbetsbristen är stor.

Sedan dess har Thorbjörn Fälldin gjort ett nytt uttalande. Det var en kommentar till konsekvensutredningen i en radiointervju den 27 november. Men då lät det litet annorlunda. Då sade han: "Konsekvensutredningens beräkning av kostnaderna för kärnkraftens avveckling – mellan 70 och 75 miljarder – är för hög." I Ekointervjun sade han också att även om kostnaden är 70 miljarder så får vi ta den, eftersom den sprids ut under en lång följd av år.

Men, herr Fälldin, är inte det någonting annat än att lova svenska folket att kärnkraften skall kunna avvecklas utan kostnader?

Efter de här turerna återgår Thorbjörn Fälldin till sin absoluta garanti. Jag måste få påpeka att för en stund sedan kunde statsministern inte lova

någoting efter den 10 januari 1980. Nu är han beredd att ställa ut utomordentligt långtgående *garantier* för sysselsättning och levnadsstandard under hela 1980-talet. Hur går det ihop, Thorbjörn Fälldin?

Jag måste ställa följande ganska konkreta fråga när det gäller sysselsättningen: Vågar Thorbjörn Fälldin ge sin sysselsättningsgaranti till dem som jobbar med produktion av aluminium, ferrolegeringar och grafitelektroder i Trollhättan, Vänersborg, Sundsvall, Ånge och Härnösand? Vågar han lova att jobben skall bli fler i Västernorrlands län? Där är det ju arbetsbrist, och där skall avvecklingen av kärnkraften ge flera jobb. Åk dit upp och lova, Thorbjörn Fälldin! Och vågar han lova att alla får behålla jobben inom massa- och pappersindustrin i Klemensnäs, i Umeå, i Härnösand, i Lindesberg och i Lilla Edet? Åk dit också och lova, Thorbjörn Fälldin!

Nu har emellertid Thorbjörn Fälldins garantier i det förflutna aldrig visat sig kunna klara mötet med verkligheten. Det gällde garantin att inte ladda Barsebäck. Det gällde garantin att aldrig så åtrå några statsrådsposter, att man behövde ifrågasätta kärnkraftsmotståndet. Det gällde löftet om 400 000 nya jobb och allt det andra. Jag är rädd för att den här garantin är av precis samma slag.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt har naturligtvis läst den där DN-intervjun och lagt märke till att den rubriceras som en garantisedel. Men Kjell-Olof Feldt har väl då också lagt märke till att det inte finns något citat av mig där jag utfärdar någon garanti.

Vad jag försökte visa där var att om man inte går vägen att öka uppvärmningen av lokaler och bostäder med el får man ett totalt sett lägre elbehov i det svenska samhället, och då får industrin den el som den behöver för att driva sin verksamhet och kunna expandera. Det är ju en av nyckelfrågorna i det här sammanhanget.

Det är också värt att lägga märke till att medan utredningarna talar om ett pris på kärnkrafts-el år 1990 på 12 öre, så är det helt andra priser som man måste räkna med för Forsmark 3. Det i sin tur bör jämföras med amerikanska undersökningar som kommit till priser på 20 öre per kWh.

Om Kjell-Olof Feldt lägger samman allt detta skall han finna att det inte finns någon risk för sysselsättningsbrist på grund av att man väljer en tryggare väg när det gäller energiförsörjningen.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! I DN-artikeln stod det i texten: "Avveckling av kärnkraften i den takt som centern vill leder inte till arbetslöshet, el-brist eller höjda energipriser. Stiger el-priserna i framtiden sker det oavsett om landet har kärnkraft eller inte. Den garantisedeln vågar statsminister Thorbjörn Fälldin skriva ut till svenska folket i dag ---."

Därmed är det väl belagt att Thorbjörn Fälldin själv avsåg att detta skulle vara en garanti.

Nu kan man ha olika uppfattningar om den exakta höjden på energipri-

Torsdagen den
6 december 1979

*Om följderna av
kärnkraftens av-
veckling*

serna i framtiden. Men det är någonting helt annat att diskutera den frågan, som är svårbedömd – det erkänner alla –, än att som chef för landets regering gå och säga till folk: Jag garanterar att det inte blir några höjda energipriser.

Redan en höjning av energipriserna med 25 % leder till utslagning av de industrier jag räknade upp. Jag namngav dem, och Thorbjörn Fälldin känner själv till detta – det står i konsekvensutredningen. Analyser av olika branscher visar att redan den höjningen av elpriserna i Sverige, isolerat från omvärlden i övrigt, kommer att få de här konsekvenserna.

Jag vill be Thorbjörn Fälldin att tala om för oss om han vågar åka hem till Härnösand och lova dem som jobbar i dessa företag: Jag garanterar er att ni får behålla jobben, oavsett vad som händer med kärnkraften under 1980-talet. – Det är innebörden av ett löfte, en garanti.

Thorbjörn Fälldins företrädare på statsministerposten utfärdade en ungdomsgaranti. Det visade sig vid närmare betraktande vara något slags filosofiskt önskemål. Nu har Thorbjörn Fälldin filosoferat och funderat kring kostnaderna för kärnkraftens avveckling. Jag undrar om inte det tillhör samma kategori som Ola Ullstens ungdomsgaranti.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag tror nog att kammararens ledamöter observerade att det som Kjell-Olof Feldt återgav ur Dagens Nyheter inte var något citat av mig. "Den garantisedeln vågar statsminister Thorbjörn Fälldin skriva ut" – detta är vad tidningen själv ger uttryck för efter det samtal vi hade.

På tal om vad jag vågar göra i Härnösand försäkrar jag Kjell-Olof Feldt att även om det här arbetet i stor utsträckning kräver min närvaro i Stockholm, så är jag nog oftare i Härnösand och Västernorrland än vad Kjell-Olof Feldt är. Och det råder inget tvivel: Jag vågar åka hem.

Kvar står att om man inte går vägen över att disponera mera el för bostädernas uppvärmning, vilken kan ske med enklare energislag, uppstår inte denna brist på el i industrin som kärnkraftsanhängarna talar om.

Får jag sedan göra en liten bemärkning. Kjell-Olof Feldt tar stöd av konsekvensutredningen och säger att han hämtat sina uppgifter där. Finns det någon annan utredning som Kjell-Olof Feldt är beredd att svära på har träffat rätt? Den här utredningen är inte remissbehandlad. Det förekommer där motstridiga uppfattningar om de avgörande punkterna, vilket framgår av reservationen. Jag tillåter mig alltså ha denna uppfattning om vad som händer i det svenska samhället, om vi väljer en tryggare energiförsörjning än kärnkraften.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Det var ingen garanti, säger Thorbjörn Fälldin nu – jag har inte utfärdat någon garanti. Men vad är innebörden om man, som en sammanfattning, säger sådana här ting som att det innebär ingen samhälls-ekonomisk kostnad att avveckla den svenska kärnkraften? Statsministerns uttalande måste väl ha någon innebörd, och det måste ju upplevas som att

detta var allvarligt menat – det upplevdes ju så av journalisten. Nu får vi höra att det här var mera en beskrivning av en uppfattning, vars innebörd vi inte skall ta så allvarligt på.

Det är ju så, herr talman, att regeringens ekonomiminister har en helt annan bedömning av saken. Han liknar kärnkraftens avveckling vid det som drabbade Sverige under digerdöden och 1800-talets massmigration. Jag vill bara konstatera att större gap mellan landets regeringschef och landets ekonomiminister har vi väl hittills inte upplevt, och jag undrar hur herrarna skall kunna samsas om den ekonomiska politiken efter den 10 januari, när den här skillnaden är så enorm.

Åk inte bara hem till Härnösand, Thorbjörn Fälldin! Åk också hem och lova dem som bor där uppe att de får behålla jobben, om kärnkraften avvecklas! Jag tror att de vill ha det beskedet.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Ja, det är helt rätt – det är skilda uppfattningar i regeringspartierna om kärnkraftens roll i det framtida samhället. Detta har vi sagt ifrån i rogeringsdeklarationen, och det återoppar jag i mitt svar.

Men det är också mycket möjligt att det finns ett grundläggande gemensamt synsätt hos moderater och socialdemokrater, hos Gösta Bohman och Kjell-Olof Feldt, i den här frågan. Då får vi utgå från det och ge svenska folket en redovisning, och så får folket ta ställning i en folkomröstning. Därefter skall vi här i riksdagen följa folkomröstningens utslag. Det är inte svårare än så.

Sedan tror jag att Kjell-Olof Feldt kan vara lugn för att jag och centern *ger* besked – inte bara i Västernorrland utan runt om i landet – om det synsätt som vi har i denna fråga.

Och än en gång: Den garantisedel som jag tillskrivs, den tillskrivs jag ju i ingressen till artikeln. Hur många gånger skall jag behöva upprepa att det finns inget citat av något uttalande av mig där jag har sagt att jag utfärdar denna garantisedel? Nog kan Kjell-Olof Feldt fatta skillnaden här.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Vi har vant oss vid att när Thorbjörn Fälldin lovar någonting, så är det inga löften. När han påstår att någonting skall ske, då inträffar det inte – då inträffar motsatsen. Jag tycker att detta meningsutbyte visar att det är precis vad som kommer att bli fallet den här gången också.

Men varför då göra så där långtgående utfästelser? Thorbjörn Fälldin upprepade ju nu till kammarens protokoll genom frågesvaret att han står fast vid dessa uttalanden: Ingen arbetslöshet, inga höjda energipriser, ingen elbrist, inga samhällsekonomiska kostnader över huvud taget, om vi avvecklar kärnkraften.

Det senare är ju ett helt orimligt ställningstagande, som Thorbjörn Fälldin inte kommer att kunna leva vidare med, och i varje fall kommer han inte att kunna äta lunch varje dag med Gösta Bohman, om ni skall diskutera den frågan.

Här gäller det ju inte någon nyansskillnad. Thorbjörn Fälldin säger att det blir ett tryggare och rikare samhälle utan kärnkraft. Gösta Bohman säger att vad som inträffar utan kärnkraft kan närmast jämföras med digerdöden. Hur skall ni tillsammans kunna administrera kärnkraftens avveckling, för det är ju det Thorbjörn Fälldin vill uppnå? Och det skall han göra tillsammans med Gösta Bohman – den ena med digerdöden i perspektivet, den andra med ett tryggare samhälle!

Det är en omöjlig regering vi har.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om utbyggnad av torrdockan i Gustafsvik

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Rolf Sellgrens* (fp) den 20 november anmälda fråga, 1979/80:137, och anförde:

Herr talman! Rolf Sellgren har frågat mig om jag är beredd att medverka till att den föreslagna utbyggnaden av torrdockan i Gustafsvik snarast kommer till stånd.

I frågan nämns särskilt att utredningsarbetet avseende de mindre och medelstora varven nu slutförts.

Kommissionen överlämnade sitt betänkande till regeringen den 14 november 1979. Kommissionens förslag bereds f. n. inom industridepartementet med sikte på att de skall behandlas i den varvsproposition regeringen har för avsikt att förelägga riksdagen våren 1980.

Jag kommer i det sammanhanget att ta ställning till bl. a. behovet av statliga stödåtgärder för de varv som omfattats av kommissionens arbete. Jag är därför inte nu beredd att uttala mig i ärenden som rör dessa frågor.

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, men det var väl magert. Industriministern borde av flera skäl ha intresse av att Lunde Varv o Verkstads AB skall få resurser att möta de tekniska kraven på service åt det tonnage som trafikerar ostkusten.

Lunde Varv o Verkstads AB är det enda varvet vid kusten utmed Bottenhavet och Bottenviken. I vår skall offerter avlämnas om underhåll av statsisbrytarna för den kommande treårsperioden. För möjligheterna att klara den uppgiften har redan nu låget nästan gått. Ytterligare dröjsmål med utbyggnaden av torrdockan, som ägs av staten, skulle innebära fyra förlorade år. Därför är ett besked nödvändigt nu. Här kan man tillämpa ordspråket att medan gräset gror dör kon – medan remissförfattarna bryr sina hjärnor finns det risk för att vi förlorar ett strategiskt beläget företag i branschen. Och som följd därav finns det risk för ytterligare ett mycket hårt slag för den redan krisdrabbade Ådalen. Det ansvaret kan vi inte ta på oss.

Kommittén för de mindre och medelstora varven föreslår klart och entydigt att isbrytarunderhållet förläggas till Ådalsvarvet. Från det hållet är det

alltså grönt ljus. Det är, som jag ser det, politiskt omöjligt för regeringen att ställa sig negativ till det förslaget. Därför är det min uppfattning att industriministern, trots att remisstiden inte gått ut och man alltså ännu inte har bedömt remissvaren, har råd att här i dag avge åtminstone någon positiv meningsyttring. Jag förväntar mig ett sådant uttalande här och nu.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det är gammal god praxis i vårt arbete att inte föregripa remissbehandling av utredningar och den beslutsprocess som rimligen måste ligga till grund för regeringens åtgärder. Denna ordning måste gälla också i det här fallet. Det finns inte någon anledning att bryta mot vad som gäller sedan länge för regeringens arbete. Jag kan mycket väl vitsorda att Lunde Varv är av stort regionalpolitiskt värde, men vi får ta ställning till frågan om utbyggnad i samband med varvspolitiken i stort.

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! En liten positiv glimt i den här repliken från industriministern var att han betygade varvets stora regionalpolitiska värde. Av detta vill jag dra den slutsatsen att det hos industriministern finns tankar i den riktning som jag har talat för här. Det vore emellertid olyckligt om gammal god praxis om hur ärenden skall hanteras med utredningar, remisser och sådant skulle vara mer eller mindre den direkta orsaken till att en verksamhet förlorar sina framtidsutsikter. Här är det fråga om tidsnöd. Ett besked om utbyggnad av den statligt ägda dockan skulle ha kommit redan i oktober månad för att man skulle ha haft möjlighet att konkurrera om underhållsservicen på de statliga isbrytarna.

Om industriministern inte kan ge ett mera entydigt svar utan bara intyga varvets regionalpolitiska betydelse, hoppas jag att vi gemensamt vid sidan av debatten här i riksdagen skall kunna verka för en klarsignal för utbyggnad av torrdockan i Gustafsvik, så att varvet inte förlorar chansen att konkurrera om isbrytarservicen för den kommande treårsperioden.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om nedläggningen av nybyggnadsverksamheten vid AB Lödöse Varf

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Kerstin Anderssons* i Hjärtum (c) den 22 november anmälda fråga, 1979/80:153, och anförde:

Herr talman! Kerstin Andersson i Hjärtum har frågat mig om jag medverkat till att Lödöse Varf lagt ned sin nybyggnadsverksamhet redan innan kommissionens för de mindre och medelstora varven utredningsarbete var klart.

Svaret är nej.

Torsdagen den
6 december 1979

*Om nedläggningen
av nybyggnadsverk-
samheten vid AB
Lödöse Varf*

KERSTIN ANDERSSON i Hjärtum (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriminister Åsling för svaret. Kortare kunde det knappast ha varit – möjligen en bokstav mindre, men jag är tacksam att svaret inte var ja.

Anledningen till min fråga är att fackordföranden vid Lödöse Varf enligt en tidningsartikel påstått att regeringen med Nils Åsling i spetsen sagt åt ägarna att de, om de lade ned nybyggnadsdelen vid Lödöse Varf, skulle få hjälp till Oskarshamns Varv, som de också äger. Fackordföranden anser sig ha belägg för detta på grund av att kommissionen föreslagit precis de åtgärder för varvet som ägarna diskuterat fram. Facket är kritiskt till att avvecklingen skett innan utredningen är färdig. Industriministern kan kanske ge en kort information om hur kommissionen arbetar. Har man kontakt med företag och fack under utredningens gång?

Riksdagens beslut gick ju emot dåvarande industriminister Huss förslag om en kapacitetsminskning med minst 30 % för de små och medelstora varven under de närmaste åren. Enligt propositionen skulle branschen själv vidta lämpliga åtgärder för att åstadkomma reduktionen. Riksdagen motsatte sig detta och beslöt att en kommission skulle tillsättas som skulle utarbeta förslag om statligt stöd och omfattningen av detta. Vidare skulle varv med en dominerande ställning på orten få statsbidrag till löner och sociala avgifter med 75 % tills ett strukturprogram fastställts. Ägarna till Lödöse Varf avböjde denna hjälp och började avveckla nybyggnadsdelen, därför att man inte kunde få beställning på några nya båtar. Nu finns inte ens de 130 man kvar som kommissionen anser bör finnas för att bygga sektiondelar till Oskarshamns Varv och sedan gå över till legotillverkning.

Lödöse Varf har i motsats till t. ex. Finnboda Varv gått med vinst och borde därför haft större chans att fortsätta om man haft längre tid på sig. Kommissionen för de mindre och medelstora varven föreslår att staten skall stå för en del av ansvaret vid strukturrationaliseringen. Nu är hela Lilla Edets kommun, dit Lödöse Varf hör, i en mycket besvärlig situation, sedan styrelsen i Södra Skogsägarna i måndags beslöt att Göta bruk i samma kommun helt skall läggas ned. Tidigare har ca 175 man fått sluta där.

Låt mig därför fråga industriministern – även om det delvis går utanför min första fråga – om Lödöse och Lilla Edets kommun, trots att ägarna till varvet gått händelserna i förväg, kan räkna med statlig hjälp för att komma till rätta med de problem som uppstår för orten och människorna där när företagsnedläggelse sker?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först något rekapitulera händelseförloppet när det gäller Lödöse Varf. Enligt vad jag har inhämtat beslöt ledningen för Lödöse Varf redan i juni 1978 att ta upp förhandlingar med de anställda om nedläggning av nybyggnadsverksamheten och i samband därmed övergång till alternativ produktion – vilket också Kerstin Andersson i Hjärtum påminde om.

Industridepartementet underrättades om planerna. För att avvecklingen av

fartygsproduktionen vid Lödöse Varf skulle ske under socialt acceptabla former beviljade folkpartiregeringen på min företrädares inrådan beställarsstöd till vissa nybyggen.

Utöver detta vill jag erinra om att jag inte har några formella möjligheter att ingripa mot beslut som fattas av styrelsen i ett privatägt varv. Relationerna mellan samhälle och företag måste skötas på det sättet att den ansvariga företagsledningen tar konsekvenserna och ansvaret för de beslut den träffar.

Till sist vill jag på Kerstin Anderssons fråga om möjligheterna för samhället att hjälpa de kommuner som drabbas av sådana här situationer svara att sådana möjligheter självfallet finns. I första hand blir det fråga om arbetsmarknadspolitiska insatser. Men naturligtvis står också andra möjligheter till buds till alternativ sysselsättning och produktion.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om regeringens prövning av visst tillståndsärende

Statsrådet GEORG DANELL erhöll ordet för att besvara *Marie-Ann Johanssons* (vpk) den 22 november anmälda fråga, 1979/80:154, till justitieministern, och anförde:

Herr talman! Marie-Ann Johansson har frågat justitieministern om han anser att regeringens beslut den 5 juli 1979 om tillstånd till EKA AB i Bohus att producera bensylprodukter vid en planerad anläggning i Stora Viken i Ale kommun vid Göta älv är lagerligt och, om så ej är fallet, vilka åtgärder justitieministern ämnar vidtaga. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Det beslut som frågan gäller är den dåvarande regeringens beslut den 5 juli 1979 om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen (BL) för EKA AB att bygga en fabrik för tillverkning av bensylprodukter i Stora Viken i Ale kommun. Nyanläggning av en kemisk fabrik av det slag som det här är fråga om skall alltid prövas av regeringen enligt detta lagrum, om inte regeringen meddelar särskilt undantag från prövningen. Skall verksamheten prövas enligt 136 a § BL får koncessionsnämnden för miljöskydd inte påbörja den prövning av verksamheten som krävs enligt miljöskyddslagen förrän regeringen har tagit ställning i ärendet.

I samband med att EKA AB under våren 1979 för regeringen redovisade sina planer på att bygga den aktuella fabriken ansökte bolaget i första hand om undantag från prövningsskyldigheten enligt 136 a § BL. I andra hand begärde bolaget att få tillstånd enligt samma lagrum.

Regeringen fann i sitt beslut den 5 juli 1979 inte skäl att bifalla bolagets förstahandsyrkande om undantag från prövning enligt 136 a § BL. Däremot fann regeringen vid prövningen av verksamheten att den kunde bifalla bolagets andrahandsyrkande. Innan regeringen meddelade sitt beslut, hade yttrande inhämtats från Ale kommun, eftersom tillstånd enligt 136 a § BL

Torsdagen den
6 december 1979

*Om regeringens
prövning av visst
tillståndsärende*

kan ges endast om den berörda kommunen har tillstyrkt detta. I yttrandet tillstyrkte kommunen att tillstånd gavs.

MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga. Som jag påpekade redan i frågan har ärendet om tillstånd för EKA att få tillverka bensylklorid fått en mycket märklig handläggning i regeringen Ullsten. I stället för att, som bolaget begärde, pröva frågan om undantag från provningsskyldigheten enligt 136 a § BL gav regeringen tillstånd för EKA att producera bensylprodukter i anläggningen. Koncessionsnämnden, som skulle ha prövat både tillåtligheten och villkoren för en sådan verksamhet, har nu alltså kvar bara möjligheten att pröva villkoren, inte möjligheten att pröva om de klorerade kolvätena skall släppas ut i vattnet eller i luften.

Jag har ställt frågan om det beslut som regeringen Ullsten fattade är lagenligt. Enligt min mening är det inte det. Enligt miljöskyddskungörelsen från 1969 är frågan om produktion av bensylklorid i ett företag en fråga som skall prövas enligt miljöskyddslagen. Den typen av fabriker får inte anläggas utan tillstånd eller dispens.

Med tillstånd avses i miljöskyddskungörelsen sådant tillstånd till miljöfarlig verksamhet som lämnas av koncessionsnämnden för miljöskydd efter prövning enligt miljöskyddslagen. Medgivande av undantag från skyldigheten att söka tillstånd kallas i denna kungörelse dispens. Dispens lämnas av statens naturvårdsverk eller, i fall som anges i 12 §, av länsstyrelsen.

Någon sådan dispens hade inte EKA fått. I miljöskyddskungörelsen står inte att regeringen kan sätta miljöskyddslagen ur spel. Jag ställde mig därför tvivlande till lagenligheten i regeringen Ullstens beslut av den 5 juli 1979.

Men regeringen fattade inte bara beslut man inte skulle ha fattat. Man förbigick också vid sitt beslut samtliga remissinstanser som kunde ha någon kunskap om miljön – koncessionsnämnden för miljöskydd, naturvårdsverket, de berörda länsstyrelserna, vattenvirket i Göteborg, osv. Trots detta gav regeringen tillstånd för verksamheten. Bensylklorid är mycket miljöfarligt. Det kan bl. a. ge cancer och fosterskador och kan påverka arvsanlaggen.

Jag hinner inte i det här inlägget gå in på alla miljöaspekterna, men jag vill ändå nämna att regeringen alltså givit tillstånd till denna fabrikation alldeles i närheten av Göta älv, en av Göteborgs vattentäkter. Det kan få mycket allvarliga effekter på Göteborgs dricksvatten.

Jag beklagar att jag inte fått ett svar i den riktningen att regeringen vill ompröva den här frågan och få en riktig behandling av ärendet. Jag vill ändå fråga statsrådet ännu en gång om man i den nuvarande regeringen verkligen anser att ärendet är riktigt skött. Jag vill också fråga statsrådet om han anser att sådana ämnen som bensylklorid med tanke på miljöriskerna över huvud taget skall tillverkas.

Statsrådet GEORG DANELL:

Herr talman! För det första vill jag konstatera att varje gång regeringen prövar enligt 136 a § har den i sig att avgöra ärendet. Koncessionsnämnden har sedan att bedöma verksamheten och sätta upp särskilda krav för den. Detta ger en möjlighet för regeringen att pröva frågan i ett vidare sammanhang än vad som kan bli fallet i koncessionsnämnden.

För det andra kan man inte med prövning enligt 136 a §, om jag så får sammanfatta denna prövning, ta ställning till produkten i sig. Sådan prövning sker enligt lagen om miljö- och hälsovådliga varor. Vi har vid prövning enligt 136 a § att ta ställning till om lokaliseringen av en industriell verksamhet står i överensstämmelse med de krav som gäller i fråga om hushållning med mark- och vattenresurserna.

MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Statsrådet säger att regeringen prövat frågan i ett vidare sammanhang än vad koncessionsnämnden kan göra, men jag kan inte finna att så är fallet. Den enda remissinstans regeringen vänt sig till är Ale kommun. Man har inte brytt sig om att fråga vad andra instanser anser om den här tillverkningen, och resultatet av regeringens prövning är att företaget har fått tillstånd att tillverka bensylklorid i Bohus.

Jag ställde min fråga till justitieministern. Jag har fått svar från miljöministern eller vad man skall kalla honom, och därför ställde jag en följdfråga: om statsrådet anser att bensylklorid över huvud taget skall tillverkas. Jag tänker på effekterna såväl på arbetsmiljön i fabriken där tillverkningen sker som för dem som skall använda produkterna men också på bieffekterna för miljön omkring, och jag vill upprepa min fråga till statsrådet Danell: Är det vettigt att tillverka produkter med så skadliga effekter på miljön som bensylklorid har?

Statsrådet GEORG DANELL:

Herr talman! Som jag konstaterade alldeles nyss ligger en bedömning av det slag som Marie-Ann Johansson tar upp i det senaste inlägget inte inom ramen för en prövning enligt 136 a §.

Jag vill dessutom informera om att regeringen hade att ta ställning till ett ärende avseende samma företag på samma ort för ett år sedan, alltså 1978. Då gällde det dels en fabriksenhet för tillverkning av en produkt som kallas fozzil, dels en fabriksenhet för mekanisk blandning av kemiska produkter. Vid prövningen av det ärendet var det en bred remissomgång, som det brukar vara. Detta gör naturligtvis att underlaget för beslutet 1979 var större än bara den remissomgång som nu begränsades till Ale kommun.

MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Att man remissbehandlat helt andra frågor ett år tidigare behöver inte innebära att synpunkterna skulle vara precis desamma som beträffande just bensylklorid, som har mycket specifika miljöfarliga effekter. Det verkar irriterande på andningsorgan, hud, slemhinnor och ögon. Det kan

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Motion 1979/
80:136 av Lars
Werner m. fl. om
åtgärder för att
rädda sysselsätt-
ningen vid vissa
skogsföretag*

orsaka förstörelse av lever, njure, hjärtmuskulatur och nervsystem. Och det är också ur arbetsmiljösynpunkt ett mycket farligt ämne. Jag kan dessutom nämna att det nu i efterhand – när frågan redan är avgjord av regeringen – framkommit att vattenverket i Göteborg är emot denna industri.

Den tidigare remissomgången tycker jag inte är något att anföra som försvar, och jag tycker inte att jag fick svar på frågan om vad statsrådet anser om tillverkning av just den här typen av produkter.

Statsrådet GEORG DANELL:

Herr talman! Den senare frågan ligger inte inom ramen för den prövning vi nu diskuterar.

Beträffande utsläppen i vattendragen kring anläggningen är det angeläget att konstatera att det i regeringsbeslutet står: "Från den med tillståndet avsedda verksamheten får inga utsläpp av förorenade vatten ske till Göta älv eller Nordre älv." Därmed har man – utöver en del andra begränsningar och krav på verksamheten – beaktat frågan om vattenutsläppen och föroreningarna i samband med dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:55 till konstitutionsutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1979/80:132–135 till näringsutskottet

§ 10 Motion 1979/80:136 av Lars Werner m. fl. om åtgärder för att rädda sysselsättningen vid vissa skogsföretag

Föredrogs motion 1979/80:136.

TALMANNEN:

Motion 136 av Lars Werner m. fl. har väckts med stöd av bestämmelsen i 3 kap. 15 § riksdagsordningen om motion med anledning av händelse av större vikt som ej kunnat förutses eller beaktas under den allmänna motionstiden. Jag finner emellertid inte de av motionärerna åberopade händelserna utgöra grund för motionsrätt enligt ifrågakvarande stadgande. Jag anser mig därför förhindrad att framställa proposition på yrkande om remiss till utskott av motion 136 av Lars Werner m. fl.

Torsdagen den
6 december 1979

*Motion 1979/
80:136 av Lars
Werner m. fl. om
åtgärder för att
rädda sysselsätt-
ningen vid vissa
skogsföretag*

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Södra Skogsägarna skall uppta sedvanliga förhandlingar om nedläggning av ett antal bruk i Kalmar, Kronobergs och Älvsborgs län. Över 1 000 människor berövas därmed sina jobb. Läger man till detta de familjemedlemmar som berörs indirekt blir antalet drabbade mångdubbelt större. Dessutom är de flesta bruken belägna på sådana orter som är helt beroende av den nedläggningshotade industrin för sin existens. Vidare finns långt framskridna planer om inskränkningar och nedläggningar hos NCB och Vänerskog, och förhållandet är detsamma vid de stora privata skogsbolagen.

Detta betyder att den viktigaste basnäringen i vårt land håller på att halveras när det gäller antalet jobb.

Den borgerliga regeringen sitter mer eller mindre passiv, samtidigt som kapitalägarna låter skogsindustrier och bruk falla som käglor runt om i landet.

Vad som nu håller på att ske med skogsnäringen måste anses vara en händelse av större vikt, som avses i 3 kap. 15 § riksdagsordningen, om särskild motionsrätt med anledning av inträffad händelse.

De anställda på de drabbade bruken och industrierna och människorna på de drabbade orterna sätter nu sin lit till riksdagen. Vi kan ställa upp för dessa tusen och åter tusen, som nu håller på att berövas sina utkomstmöjligheter, genom att låta motionen remitteras till vederbörande utskott och efter utskottsbehandling fatta beslut om att inga nedläggningar eller inskränkningar inom skogsindustrin får göras förrän riksdagen fått möjlighet att ta ställning till regeringens aviserade proposition för den svenska skogsindustris framtid.

Många är de riksdagsledamöter från andra partier som har åkt omkring på de berörda orterna och lovat att göra allt för att förhindra nedläggningarna. Nu har ni chansen. Låt nu inte partiprestigen styra er! Duperas inte av den kyliga formalismen, som inte vill se arbetslöshet för tusentals som händelse av större vikt! Låt oss gemensamt göra allt för de berörda människorna och se till att inga blir avskedade förrän riksdagen har fått ta ställning till frågan om skogsindustrin i hela dess vidd. Det är nu vi har chansen att göra något – om några minuter kan ni vara med och möjliggöra initiativ från riksdagen.

Men om ni bidrar till att vägra motionen remiss till utskottet, drabbar detta inte motionärerna mer än möjligen som en liten, formell näsknäpp. Men ni är med om att utdela hårda slag mot sysselsättning och utkomst för tusentals arbetande och mot de berörda orterna.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört och till 3 kap. 15 § riksdagsordningen yrkar jag att motionen remitteras till vederbörande utskott.

Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! I förarbetena till det stadgande som nu åberopas som grund för motionsrätt hävdades starkt bestämmelsens undantagskaraktär och betydelsen av att stadgandet tillämpas på ett sådant sätt att regeln om

Torsdagen den
6 december 1979

*Motion 1979/
80:136 av Lars
Werner m. fl. om
åtgärder för att
rädda sysselsätt-
ningen vid vissa
skogsföretag*

tidsbegränsning av rätten att väcka fristående motioner inte urholkas. Stadgandet har också i praxis tillämpats mycket restriktivt.

Av dessa skäl kan de i den föreliggande motionen återopade händelserna inte anses utgöra grund för motionsrätt enligt 3 kap. 15 § riksdagsordningen. Jag hemställer därför att kammaren avslår Bertil Måbrinks yrkande att kammaren skall påfordra proposition på remiss till utskott av motion 136.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna inför kammaren betyga att också vi socialdemokrater ser mycket allvarligt på utvecklingen inom skogsnäringen. Vi har emellertid tvingats konstatera att konstitutionella förutsättningar icke föreligger för att nu motionera i frågan, och vi återkommer därför i annat sammanhang.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag deltog i måndags kväll i ett stort sammanträde i Fridafors. Där ställde vpk:s ombudsman kravet att vi skulle motionera i den här frågan, och vi sade då att det inte går av konstitutionella skäl. Vi hoppas att vi skall kunna arbeta vidare för att lösa skogsnäringens problem i Kronobergs och Blekinge län.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det behövs faktiskt en klarare definition av denna paragraf om motionsrätt med anledning av särskild inträffad händelse. Jag måste ställa frågan: Hur många fler skall drabbas? Hur många tusen jobb skall försvinna, innan det anses vara en "händelse av större vikt"?

Regeringen har till våren aviserat en proposition med förslag om hur den svenska skogsindustrins framtid skall se ut. Kan det då vara rimligt att en mängd privata skogsbolag på denna punkt skall få förekomma regeringen och nu börja slå ut en mängd industrier och kasta ut tusentals människor i arbetslöshet? Det är väl ändå orimligt. Och bara det borde vara ett starkt argument för att riksdagen nu fattar ett beslut om att stoppa dessa planerade nedläggningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på *dels* på bifall till det av Bertil Måbrink framställda yrkandet att kammaren skulle påfordra remiss till utskott av motion 136 av Lars Werner m. fl., *dels* avslag på detta yrkande, och förklarades den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bertil Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren avslår Bertil Måbrinks yrkande att kammaren skall påfordra remiss till utskott av motion 136 av Lars Werner m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit Bertil Måbrinks ifrågavarande yrkande.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bertil Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 20

Den svenska kapitalmarknaden

Motionen lades till handlingarna.

§ 11 Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1979/80:22-26
Finansutskottets betänkanden 1979/80:9-13
Försvarsutskottets betänkanden 1979/80:7-9
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1979/80:7

§ 12 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningarna 1979/80:95-98

§ 13 Den svenska kapitalmarknaden

Föredrogs

finansutskottets betänkande
1979/80:8 med anledning av propositionen 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden såvitt avser riktlinjerna jämte motioner, m. m.,

skatteutskottets betänkande
1979/80:10 med anledning av dels propositionen 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden jämte motioner, dels propositionen 1979/80:32 om inskränkt skattskyldighet för Fonden för industriellt utvecklingsarbete m. fl. och

näringsutskottets betänkande
1979/80:10 med anledning av vissa delar av propositionen 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden jämte motioner.

TALMANNEN:

Finansutskottets betänkande 8, skatteutskottets betänkande 10 och näringsutskottets betänkande 10 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande samtliga dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

I det följande redovisas endast de betänkanden, beträffande vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Torsdagen den
6 december 1979

Den svenska kapitalmarknaden

Finansutskottets betänkande 8

I propositionen 1978/79:165 hade regeringen (ekonomidepartementet) – efter föredragning av budgetministern Ingemar Mundebo – såvitt nu var i fråga (hemställan under 1 och 7) föreslagit riksdagen att

dels godkänna de riktlinjer som hade förordats i propositionen i fråga om politiken på kapitalmarknadens område,

dels anta förslag till lag om ändring i lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen dras riktlinjerna upp för hur den svenska kapitalmarknaden bör fungera. En principiell utgångspunkt är att krediterna bör fördelas så att de mest räntabla och angelägna investeringsprojekten gynnas. Detta har en positiv effekt på den svenska ekonomins tillväxt och därmed på möjligheterna att upprätthålla och förbättra levnadsstandarden. För att skattesystemets effekter på olika investeringsprojekts räntabilitet skall kunna balanseras är det dock inte möjligt att nu övergå till en kapitalmarknad helt utan regleringar.

Under de närmaste åren är det särskilt angeläget att industrins investeringar inte hämmas av brist på långfristiga krediter eller riskvilligt kapital. I propositionen understryks att industrins räntabilitet och soliditet måste förbättras. Nyemissionsvolymerna måste öka. För att detta skall kunna ske måste bl. a. hushållen stimuleras att placera mera riskvilligt kapital i företagen. En höjning av den ersättning som det riskvilliga kapitalet ger utöver vad en riskfri placering ger är mot den bakgrunden nödvändig.

I propositionen fastslås vidare att bostadssektorn liksom hittills måste inta en prioriterad ställning på kreditmarknaden. För att renodla prioriteringsystemet förordas att bostadsinstituten emitterar två obligationsserier. Den ena skall avse det prioriterade byggandet, dvs. allt byggande med stöd av statliga lån och all övrig nyproduktion av bostäder. Den andra serien skall avse det oprioriterade byggandet, såsom uppförande av affärs- och kontorsfastigheter samt reparation och ombyggnad utan stöd av statliga lån.

I propositionen behandlas också de allmänna riktlinjerna för statsskuldspolitiken. Denna måste inriktas på att begränsa effekten av statsbudgetunderskotten på penningtillgången i ekonomin. När det gäller kommunernas finansiering görs den bedömningen i propositionen, att kommunerna inte kan påräkna någon nämnvärd ökning av sitt utrymme på kreditmarknaden.

För de olika kreditinstitut som uppträder på kapitalmarknaden föreslås vissa ändringar, främst i de placeringsregler som gäller för dem.

I fråga om AP-fondens verksamhet behandlas bl. a. de s. k. återlånen. Den möjlighet företagen nu har att återlåna hälften av vad de närmast föregående år har betalat i ATP-avgifter behålls. En ny möjlighet öppnas, närmast avsedd för mindre företag, att intill ett belopp av 500 000 kr. återlåna avgifter för de fem föregående åren. Räntan på de lån genom vilka bankerna hos AP-fonden får refinansiera lämnade återlån knyts till statsobligationsräntan i stället

som nu till bankernas inlåningsränta.

För fjärde AP-fonden föreslås en 10-procentsgräns för innehavet av aktier i ett och samma bolag. Fonden behöver dock inte avyttra några aktier i de fall där innehavet redan nu överstiger 10-procentsgränsen. Fjärde fondstyrelsen som svarar för fondens placeringar i aktier och i skuldebrev, som kan omvandlas till aktier, har f. n. – till skillnad från de andra fondstyrelserna – ingen skyldighet att delta i pensionsutbetalningarna. Fjärde fondstyrelsen föreslås få en sådan skyldighet såvitt gäller 4/5 av avkastningen av de medel styrelsen förvaltar. Samtidigt införs skattefrihet för fjärde fondstyrelsen i samma utsträckning som gäller för de övriga styrelserna.

I propositionen framhålls att det är motiverat att inrätta en femte AP-fond. Avsikten är att frågan skall utredas inom regeringskansliet så att regeringen skall kunna återkomma med ett konkret förslag till riksdagen. Inrättande av en femte fond hindrar inte att eventuella kapitaltillskott till fjärde delfonden senare kan övervägas.

Försäkringsbolagens möjligheter att välja placeringar ökas genom att den s. k. fria sektorn inom försäkringsfonden utvidgas från 10 till 20 % av fonden. Inom den bundna sektorn ersätts taxeringsvärdet för fast egendom med ett uppskattningsvärde. Någon ändring av reglerna om försäkringsbolagens rätt att placera i aktier föreslås däremot inte. I stort sett motsvarande ändringar görs i placeringsreglerna för understödsföreningarna. Vidare höjs det högsta medgivna kapitalförsäkringsbeloppet för dem.

För bankernas del införs en möjlighet att ge ut s. k. bankcertifikat – dvs. kortfristiga obligationer med en löptid på högst ett år – och andra obligationer. I samband därmed slopas emissionsstämpeln på alla obligationer och liknande skuldebrev liksom fondstämpeln i sin helhet. Nu gällande förbud för bankerna att förvärva förlagsbevis avskaffas praktiskt taget helt.

Verksamheten i de halvstatliga kreditaktiebolagen AB Industrikredit och AB Företagskredit slås samman och skall i fortsättningen bedrivas endast av AB Industrikredit. Aktiekapitalet i AB Industrikredit ökas till 80 milj. kr. De båda bolagens sammanlagda aktiekapital är f. n. 44 milj. kr. Garantikapitalet på sammanlagt 204 milj. kr. höjs till 400 milj. kr. Även verksamheten i Lantbruksnäringarnas primärkredit AB och Lanbruksnäringarnas sekundärkredit Ab slås samman.

De föreslagna lagändringarna avses i huvudsak träda i kraft den 1 juli 1979.”

I propositionen 1978/79:209 hade regeringen såvitt nu var i fråga (hemställan under 2) föreslagit riksdagen att godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om bostadslån till pantvärdelokaler. Enligt propositionens förslag skulle i låneunderlaget vid såväl ny- som ombyggnad få ingå även de lokaler som nu endast kunde räknas in i pantvärdet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen 1978/79:165 väckta motionerna 1978/79:2527 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga

(yrkandena 1, 3–6 och 9) hemställts att riksdagen skulle besluta

1. att ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om successiva lättnader i fråga om kapitalmarknadsregleringarna,

3. att avslå vad som i propositionen föreslagits om borttagande av nu gällande regler att 10 % av bostadsfinansieringsinstitutens upplåning fick avse icke prioriterad utlåning och ersättandet av detta system med två obligationsserier,

4. att hos regeringen anhålla om tillsättandet av en utredning med uppgift att utarbeta förslag till åtgärder ägnade att underlätta finansieringen vid köp av äldre villafastigheter,

5. att hos regeringen anhålla om tillsättandet av en utredning om hur skattesystemet påverkade sparandet samt hur nuvarande snedvridningseffekter skulle kunna motverkas,

6. att hos regeringen anhålla om förslag till regler för utgivande av sparobligationer med förmånlig skatteberäkning,

9. att godkänna de i motionen förordade riktlinjerna för politiken på kapitalmarknadens område,

1978/79:2528 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 4) hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om förslag till bostadsbank i enlighet med motionen,

1979/80:24 av Kjell-Olof Feldt m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2) hemställts att riksdagen beslutade att

1. med avslag på propositionens förslag till riktlinjer i fråga om politiken på kapitalmarknadens område anhålla att regeringen tillkallade en ny utredning med uppgift att i enlighet med vad som i motionen anförts analysera kapitalmarknadens struktur med hänsyn till den nya situation som nu uppstått (såvitt angick företagets finansiering),

2. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om behovet av statlig totalfinansiering samt om finansieringen av bostäder som byggdes utan statliga lån,

dels de med anledning av propositionen 1978/79:209 väckta motionerna

1978/79:2697 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:209 och begära nytt förslag i ärendet snarast möjligt,

1979/80:36 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:209,

dels de med anledning av propositionen 1978/79:170 med förslag till lag om finansbolag, m. m., väckta motionerna

1978/79:2487 av Anton Fågelsbo m. fl. (c) i vad avsåg yrkandet 1,

1979/80:26 av Kjell-Olof Feldt m. fl. (s) i vad avsåg yrkandet 2,

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:396 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 10) hemställt att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att förslag snarast borde läggas fram till statlig totalfinansiering av bostadsbygget och dess följdinvesteringar genom enhetslån med lång amorteringstid samt till låg och fast ränta från en statlig bostads- och samhällsbyggnadsbank till allmännyttiga och sådana bostadsrättsföreningar som nu kunde få 99-procentig belåning,

1978/79:488 av Maj-Lis Landberg (s) och Per Olof Håkansson (s) såvitt nu var i fråga (yrkandet 3),

1978/79:788 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 20 a och 21) hemställt

20 a. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att lån för enskilt finansierat byggande inte skulle prioriteras på lånemarknaden,

21. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om statlig totalfinansiering av bostäder och bostadskomplement,

1978/79:790 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m), vari hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att sådana åtgärder vidtogs att kreditinstitutens möjligheter att bevilja lån i äldre småhus vidgades när förvärv av sådan fastighet kombinerades med omfattande energibesparande renovering,

1978/79:1111 av Gösta Bohman m. fl. (m),

1978/79:1128 av Hans Wachtmeister m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandena 1, 3 och 4),

1978/79:1570 av Gösta Bohman m. fl. (m),

1978/79:2081 av Pär Granstedt (c) och Ivar Nordberg (s) samt

1978/79:2099 av Per Stjernström (c), vari såvitt nu var i fråga hemställt att riksdagen begärde hos regeringen att bostadslänereglerna förändrades i enlighet med vad som anförts i motionen.

Av dessa ärenden hade överlämnats till finansutskottet

från näringsutskottet motionerna 2487 yrkandet 1 och 2528 yrkandet 4,

från civilutskottet – med eget yttrande –

propositionen 209 hemställan under 2 och

motionerna 396 yrkandet 10 såvitt nu var i fråga, 488 yrkandet 3, 788 yrkandena 20 a och 21, 790, 1570, 2081, 2099 såvitt nu var i fråga, 2697 såvitt nu var i fråga och 36 yrkandet 1 såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. beträffande s. k. bankcertifikat att riksdagen skulle anta det i propositionen 1978/79:165 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel såvitt avsåg 17 §,

2. beträffande komplettering av lagen om kreditpolitiska medel att även omfatta finansbolag

a. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2487 yrkandet 1,

b. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:26 yrkandet 2,

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

3. beträffande jordbrukets kapitalförsörjning
 - a. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1111,
 - b. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1128 yrkandena 1, 3 och 4,
4. beträffande totalfinansiering av bostäder att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:788 yrkandet 21 såvitt nu var i fråga och 1979/80:24 yrkandet 2 såvitt nu var i fråga samt med anledning av propositionen 1978/79:165 såvitt nu var i fråga som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,
 5. beträffande statlig bostadsbank att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:396 yrkandet 10 såvitt nu var i fråga och 1978/79:2528 yrkandet 4,
 6. beträffande bostadsinstitutens finansieringsmöjligheter att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:2527 yrkandet 3 skulle anta det i propositionen 1978/79:165 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel såvitt avsåg 9 § samt som sin mening ge regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna vad utskottet anfört,
 7. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1978/79:165 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel i den mån det inte omfattades av vad utskottet hemställt under 1 och 6 med den ändringen att ikraftträdandebestämmelserna skulle, erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande i huvudsak att lagen skulle träda i kraft, såvitt avsåg 17 §, den 1 januari 1980 och i övrigt den 1 juli 1980,
 8. beträffande enskilt finansierat byggande att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:788 yrkandet 20 a och 1979/80:24 yrkandet 2 såvitt nu var i fråga,
 9. beträffande bostadsbyggandets följdinvesteringar att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:396 yrkandet 10 såvitt nu var i fråga,
 10. beträffande finansiering av bostadskomplement
 - a. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:788 yrkandet 21 såvitt nu var i fråga,
 - b. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:488 yrkandet 3,
 11. beträffande lokaler som nu endast kunde räknas in i pantvärdet att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2697 såvitt nu var i fråga och 1979/80:36 yrkandet 1 såvitt nu var i fråga godkände vad i propositionen 1978/79:209 hemställdan 2 förordats i fråga om bostadslån till pantvärdelokaler,
 12. beträffande statliga bostadslån för långvårdsavdelningar och ålderdomshem
 - a. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2081,
 - b. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1570,
 13. beträffande utredning om finansieringen vid förvärv av äldre småhus att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2527 yrkandet 4,
 14. beträffande finansieringen vid förvärv av äldre småhus i samband med ombyggnad m. m.
 - a. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:790,

b. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2099 såvitt nu var i fråga.

15. beträffande utgivande av sparobligationer med förmånlig skatteberäkning att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2527 yrkandet 6,

16. beträffande utredning om skattesystemets påverkan på sparandet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2527 yrkandet 5,

17. beträffande lättnader i fråga om kapitalmarknadsregleringarna att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2527 yrkandet 1,

18. beträffande riktlinjerna att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2527 yrkandet 9 och 1979/80:24 yrkandet 1 skulle godkänna de riktlinjer för politiken på kapitalmarknadens område som förordats i propositionen 1978/79:165 samt som sin mening ge regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna vad utskottet anför.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande totalfinansiering av bostäder* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 såvitt nu var i fråga och motionerna 1978/79:788 yrkandet 21 såvitt nu var i fråga och 1979/80:24 yrkandet 2 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför.

2. *beträffande bostadsinstitutens finansieringsmöjligheter* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:2527 yrkandet 3 skulle anta det i propositionen 1978/79:165 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel såvitt avsåg 9 §,

3. *beträffande enskilt finansierat byggande* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:788 yrkandet 20 a och 1979/80:24 yrkandet 2 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför.

4. *beträffande finansiering av bostadskomplement* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s) som ansett att utskottet under 10 a bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:788 yrkandet 21 såvitt nu var

i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. *beträffande utredning om finansieringen vid förvärv av äldre småhus* av Lars Tobisson, Bo Siegbahn och Mona S:t Cyr (samtliga m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2527 yrkandet 4 hos regeringen skulle anhålla om tillsättandet av en utredning med uppgift att utarbeta förslag till åtgärder ägnade att underlätta finansieringen vid köp av äldre villafastigheter,

6. *beträffande finansieringen vid förvärv av äldre småhus i samband med ombyggnad m. m.* av Lars Tobisson, Bo Siegbahn och Mona S:t Cyr (alla m) som – under förutsättning av bifall till reservation 5 – ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79:790 och 1978/79:2099 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

7. *beträffande riktlinjerna* av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren, Torsten Karlsson och Karin Flodström (samtliga s) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:24 yrkandet 1 skulle avslå motionen 1978/79:2527 yrkandet 9 och förslaget i propositionen 1978/79:165 om riktlinjer i fråga om politiken på kapitalmarknadens område samt hos regeringen anhålla om tillkallande av en ny utredning med uppgift att i enlighet med vad reservanterna anfört analysera kapitalmarknadens struktur med hänsyn till den nya situation som nu uppstått.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande *beträffande finansieringen vid förvärv av äldre småhus i samband med ombyggnad m. m.* av Torsten Gustafsson, Rolf Rämgård och Christina Rogestam (samtliga c).

Näringsutskottets betänkande 10

I detta betänkande behandlades propositionen 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden (ekonomidepartementet), såvitt den hade hänvisats till näringsutskottet, dvs. i vad avsåg dels förslag till ändringar i banklagstiftningen, lagarna om försäkringsrörelse och om understödsföreningar samt reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning, dels förslag till åtgärder avseende AB Industrikredit och vissa andra s. k. mellanhandsinstitut.

I propositionen hade såvitt här var i fråga föreslagits att riksdagen skulle

dels anta de i propositionen framlagda förslagen till

2. lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse,

3. lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker,
4. lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen,
5. lag om ändring i lagen (1948:433) om försäkringsrörelse,
6. lag om ändring i lagen (1972:262) om understödsföreningar,
8. lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,
dels bemyndiga regeringen att träffa avtal om
13. AB Industrikredit och AB Företagskredit enligt de grunder som föredragande statsrådet hade förordat,
14. Lantbruksnäringarnas primärkredit AB och Lantbruksnäringarnas sekundärkredit AB enligt de grunder som föredragande statsrådet hade förordat,
dels
15. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelser på 200 000 000 kr. att ingå i garantifonden för AB Industrikredit i stället för nuvarande förbindelser på 80 000 000 kr. i garantifonden för AB Industrikredit och 22 000 000 kr. i garantifonden för AB Företagskredit,
dels
16. till Teckning av aktier i AB Industrikredit på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 18 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2527 av Gösta Bohman m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandet 8),

1978/79:2528 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gällde hemställan att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla om förslag till förstatligande av affärsbankerna och de stora försäkringsbolagen,
2. hos regeringen anhålla om förslag till omorganisation av AP-fonderna i enlighet med motionen,
3. avslå förslaget till ny 12 a § i propositionens förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,

1979/80:24 av Kjell-Olof Feldt m. fl. (s) såvitt gällde hemställan att riksdagen skulle

3. avslå den under propositionens punkt 8 föreslagna ändringen i reglementet (1958:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning såvitt gällde den föreslagna paragrafen 12 a,
4. anvisa ytterligare 1 000 milj. kr. till fjärde AP-fonden,
5. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om riktlinjerna för allmänna pensionsfondens verksamhet,
6. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om de små och medelstora företagens kapitalförsörjning samt

1979/80:25 av Johan Olsson (c) och Stig Josefson (c), vari hemställtts att riksdagen begärde att regeringen skyndsamt skulle utreda frågan om småföretagens finansiella situation och framlägga erforderliga förslag i syfte att säkra en god sysselsättningsutveckling inom den viktiga småföretagssektorn.

Utskottet hemställde

1. beträffande banklagstiftningen att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 mom. 2–4 skulle anta

a) förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse enligt utskottets förslag,

b) förslag till lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker enligt utskottets förslag,

c) förslag till lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen enligt utskottets förslag,

2. beträffande försäkringsrörelselagen att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 mom. 5 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1948:433) om försäkringsrörelse, dock med ändrad lydelse av ikraftträdandebestämmelsen enligt utskottets förslag,

3. beträffande lagen om understödsföreningar att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 mom. 6 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1972:262) om understödsföreningar, dock med ändrad lydelse av 6 § och ikraftträdandebestämmelsen enligt utskottets förslag,

4. beträffande allmänna pensionsfondens förvaltning att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 mom. 8 och med avslag på motionen 1978/79:2527 yrkandet 8, motionen 1978/79:2528 yrkandet 3 och motionen 1979/80:24 yrkandet 3 skulle anta förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning enligt utskottets förslag och därvid som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om översyn av 11 §,

5. beträffande omorganisation av allmänna pensionsfonden att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2528 yrkandet 2,

6. beträffande överföring av medel till fjärde fondstyrelsens förvaltning att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:24 yrkandet 4,

7. beträffande vissa riktlinjer för fjärde fondstyrelsens verksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:24 yrkandet 5,

8. beträffande vissa mellanhandsinstitut att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 momenten 13–16 skulle

a) bemyndiga regeringen att träffa avtal om AB Industrikredit och AB Företagskredit enligt de grunder som angetts i propositionen,

b) bemyndiga regeringen att träffa avtal om Lantbruksnäringarnas primärkredit AB och Lantbruksnäringarnas sekundärkredit AB enligt de grunder som angetts i propositionen,

c) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindel-

ser på 200 000 000 kr. att ingå i garantifonden för AB Industrikredit i stället för nuvarande förbindelser på 80 000 000 kr. i garantifonden för AB Industrikredit och 22 000 000 kr. i garantifonden för AB Företagskredit,

d) till Teckning av aktier i AB Industrikredit på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 18 000 000 kr.,

9. beträffande utredning om de mindre och medelstora företagens finansiella situation att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:25 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. beträffande regionaliserad långgivning till mindre och medelstora företag att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:24 yrkandet 6,

11. beträffande förstatligande av affärsbanker och försäkringsbolag att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2528 yrkandet 1.

Följande fem reservationer hade avgivits av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Lilly Hansson, Thage Peterson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö och Sivert Andersson (samtliga s):

1. *beträffande allmänna pensionsfondens förvaltning*, vari reservanterna ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:165 mom. 8, med bifall till motionen 1978/79:2528 yrkandet 3 och motionen 1979/80:24 yrkandet 3 samt med avslag på motionen 1978/79:2527 yrkandet 8 skulle anta förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning enligt av reservanterna framlagt förslag och därvid som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om översyn av 11 §,

2. *beträffande överföring av medel till fjärde fondstyrelsens förvaltning*, vari reservanterna ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:24 yrkandet 4 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning,

3. *beträffande vissa riktlinjer för fjärde fondstyrelsens verksamhet*, vari reservanterna ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:24 yrkandet 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

4. *beträffande utredning om de mindre och medelstora företagens finansiella situation*, vari reservanterna ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:25,

5. *beträffande regionaliserad långgivning till mindre och medelstora företag*, vari reservanterna ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:24 yrkandet 6 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande *beträffande förstatligande av affärsbanker och försäkringsbolag* av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Lilly Hansson, Thage Peterson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö och Sivert Andersson (samtliga s).

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! I den socialdemokratiska reservationen vid finansutskottets betänkande föreslås att riksdagen avslår de riktlinjer för kapitalmarknadspolitiken som läggs fram i propositionen och att en ny utredning görs om kapitalmarknadens problem. Det förslaget motiveras inte av att vi anser att kapitalmarknadsutredningens analyser och förslag i princip skulle vara felaktiga och i sin helhet måste göras om. Men utredningen analyserade en verklighet som inte längre existerar, och dess förslag tog sikte på delvis helt andra problem än de som nu måste lösas på den svenska kapitalmarknaden.

När utredningen tillsattes 1968 rådde förhållanden som i dagens perspektiv ter sig närmast idylliska. Den svenska ekonomin befann sig i hygglig jämvikt, det rådde framtidstro och gynnsamma tillväxtbetingelser. Utredningens huvuduppgift blev således att undersöka förutsättningarna för en fortsatt utveckling efter i huvudsak redan etablerade linjer – hur ett inhemskt sparande skulle så effektivt som möjligt kanaliseras till utbyggnad av näringslivet, bostadsbyggande och den offentliga sektorns investeringar. En väsentlig utgångspunkt var att sparandet för åtskillig tid framåt skulle finnas inte minst i AP-fonderna och att statens finansiella sparande också skulle vara positivt.

Under utredningsarbetets gång började förutsättningarna i alla de här avseendena att ändras. För första gången under efterkrigstiden uppstod en betydande brist på sparande i den svenska ekonomin. Det kom till uttryck i växande underskott i vår utrikeshandel. Utredningen ändrade också successivt inriktningen av sitt arbete, så att det alltmer kom att handla om behovet att öka det inhemska sparandet och komma till rätta med de externa balansproblemen.

De verkligt avgörande förändringarna i kapitalmarknadsläget har emellertid inträffat sedan utredningen 1977 avslutade sitt arbete. Under de tre åren 1977, 1978 och 1979 har ett ackumulerat underskott på nära 30 miljarder uppstått i bytesbalansen. Det statliga budgetunderskottet har mellan 1976 och 1979 vuxit från 5 till 45 miljarder. Den totala offentliga sektorn, inkl. AP-fonderna, som ännu 1976 hade ett sparandöverskott på 12 miljarder, har i år ett samlat underskott på 15 miljarder. Prognoserna tyder på en ytterligare försämring av sparandesituationen nästa år, med större underskott både i bytesbalansen och i statsbudgeten. Den enorma statsupplåningen har skapat en situation på kreditmarknaden som snabbt närmar sig ett krisläge. Vi har rekordhöga räntor, en väldig likviditetssuppladdning i näringslivet och en

svällande grå kreditmarknad, som i realiteten gjort riksbanken mer eller mindre maktlös och kreditpolitiken i stora delar ineffektiv.

Fantastiskt nog berörs dessa förhållanden och deras konsekvenser knappast alls i propositionen, trots att den lades fram på våren 1979, när den statsfinansiella krisen ändå var ett ofrånkomligt faktum. Men finansutskottets borgerliga majoritet instämmer faktiskt med oss motionärer i att mycket stora förändringar har inträffat i svensk ekonomi sedan kapitalmarknadsutredningen slutförde sitt arbete 1977. Man konstaterar helt riktigt att det snabbt växande underskottet i statsbudgeten ställer krav på kreditpolitiken som är, som man säger, av en annan dimension än tidigare. Man säger sig t. o. m. inse att det finns en gräns för budgetunderskottets storlek, bortom vilken det får sådana dimensioner att inte ens en aldrig så skicklig statskuldspolitik förmår balansera de negativa effekterna. Antingen blir likviditeten i samhällsekonomin så stor att en effektiv stabiliseringspolitik blir omöjlig eller också går räntan upp till en nivå där få investeringsprojekt bedöms som lönsamma, skriver majoriteten.

Det är oklart huruvida man anser att den här gränsen har passrats eller om vi fortfarande har en bit kvar till den. För egen del är jag böjd att tro att regering och riksbank redan befinner sig i det dilemma som utskottet talar om. Inflationstakten ser ut att i år på nytt gå över 10-procentsnivån. I en analys utförd inom Industrins utredningsinstitut gör man den skräckinjagande prognosen att med förutsebara budgetunderskott och fortsatt snabb likviditetsökning kan inflationen 1981 ligga mellan 15 och 20 %. Det finns tyvärr föga som tyder på annat än att en effektiv stabiliseringspolitik redan är omöjlig.

Samtidigt finns det mycket som tyder på att den förda kreditpolitiken redan är i full färd med att allvarligt snedvrída investeringsverksamheten – bort från produktiva realinvesteringar och över till finansiella placeringar och spekulativ verksamhet av olika slag. Utskottsmajoriteten grubblar själv över vad orsakerna kan vara till att industrins investeringar, trots den kraftigt förbättrade likviditeten, ännu 1979 ligger långt under nivån för fyra år sedan. Det kan tyda på, säger utskottsmajoriteten, att det vid nuvarande räntenivå är mer lönande för företagen att placera pengarna finansiellt än i egna projekt.

Herr talman! Man behöver sannerligen inte leta efter bevis på att denna förmodan är riktig. Stora industriföretag kan nu låna ut pengar till de svenska varven mot statlig kreditgaranti till räntor som ligger på 13 %, ja, ända upp till 18 %. Staten erbjuder själv företagen avkastningen 13 % på de s. k. likviditetsindragningskontona i riksbanken. Det senaste statliga sparlånet, Spar 79, ger så god avkastning att alternativa placeringar för att konkurrera måste ha räntor över 20 %. Inom avbetalningshandeln för bilar tillämpas i dag effektiva räntor på 35 %, ja, det finns fall där avbetalningsräntan satts till 45 %. Det är inte konstigt att marknaden för finansbolag, kontokortsföretag och fastighetsbolag sväller i en tidigare oanad omfattning.

Det råder alltså inget som helst tvivel om att företag och enskilda i det här landet i dag jagar finansiella placeringsobjekt, lånar ut pengar och köper

fastigheter, samtidigt som den produktiva investeringsverksamheten står och stampar. Att det blir så är inte att förundra sig över, när de reala investeringsprojekten skall konkurrera med helt riskfria finansiella placeringar, garanterade av staten, som ger en avkastning på minst 13 %, ofta avsevärt högre.

Vi måste dessutom inse att det kan bli åtskilligt värre. Med en statlig upplåning på 4–5 miljarder kronor i månaden – det är lika mycket som staten för tre år sedan lånade upp på ett helt år – kommer penningfloden att rinna allt stridare, samtidigt som riksbanken måste trissa upp räntenivån ytterligare för att skydda vår valuta och skapa utrymme för statsupplåningen.

Det är faktiskt ingen tröst alls att vi socialdemokrater alltsedan den första borgerliga budgeten lades i januari 1977 har varnat för den här utvecklingen. Det känns enbart bittert att behöva konstatera att problemen hade varit avsevärt mindre allvarliga i dag, om den borgerliga riksdagsmajoriteten hade lyssnat till de här varningarna, om våra förslag till en mindre expansiv, mindre slösaktig finanspolitik hade tagits upp till seriös prövning. Förblindade av sin strävan att så snabbt som möjligt föra över så mycket pengar som möjligt till det privata näringslivet, att privatisera sparandet i landet, rusade man rakt in i en statsfinansiell kris. Det var denna kris som den stora mörklägningsoperationen under valrörelsen syftade till att dölja, då man förnekade behovet av räntehöjningar, talade osanning om storleken av valutautfödet – över huvud taget svck väljarnas krav på hederlighet och öppenhet i politiken.

Men nu är alltså krisen här – det erkänns också när borgerliga politiker redovisar läget. Vilken är då deras lösning, vilken kapitalmarknadspolitik vill man att riksdagen i dag skall besluta om?

Någon omprövning av regeringens proposition behövs inte, försäkrar majoriteten. Därför avstyrker man vårt förslag om en ny utredning, nya riktlinjer för kreditpolitiken, som är bättre anpassade till dagens och morgondagens problem. Men resultatet blir en utpräglad torftighet i fråga om konkreta förslag. Den enda lösning utskottet kan hitta på kapitalmarknadens elände är "en hårdhänt begränsning" av underskottet i statsbudgeten. Denna sanning skall ges regeringen till känna, förklarar man. Frågan är vad detta betyder. Är det riktlinjer för det pågående budgetarbetet som riksdagen förväntas avge i dag? I så fall måste regeringen skyndsamt ompröva sitt budgetförslag, att döma av den information som har läckt ut från kanslihuset om en ökning av budgetunderskottet nästa år på ungefär 10 miljarder kronor.

Förvisso har de borgerliga ledamöterna av finansutskottet rätt i att grundorsaken till kapitalmarknadens och kreditpolitikens problem är den statsfinansiella krisen. Men även om man skulle sätta in en resolut politik för att sanera statsfinanserna – vilket kan betvivlas – kommer det att ta lång tid att reparera de skador som det borgerliga slöseriet har orsakat. Vi måste alltså, hur mycket vi än kan beklaga det, inrikta arbetet på att få kapitalmarknaden och kreditpolitiken att fungera så hyggligt som det över huvud taget är möjligt under trycket av en stor statsupplåning.

Och då finns det en rad frågor vi behöver svar på och flera problem som måste lösas – där varken svaren eller lösningarna finns i propositionen eller i majoritetsbetänkandet. Ett är hur rimliga förutsättningar skall kunna skapas för en effektiv och säker finansiering av bostadsbyggandet. Här har majoriteten i civilutskottet i ett välavvägt yttrande till finansutskottet föreslagit att frågan om en integrerad totalfinansiering av bostadsbyggandet skall utredas. Till detta säger finansutskottets borgerliga majoritet nej med den, såvitt jag förstår, helt ogrundade motiveringen att allt i dag fungerar bra. Per Bergman kommer senare i debatten att ta upp den frågan.

Ett annat problem gäller hela ansvällningen av den grå, oreglerade kreditmarknaden. Den öppna, institutionaliserade kreditmarknaden utsätts i dag för en närmast omöjlig konkurrens, där resultatet kan bli en allvarlig snedvridning av hela kreditstrukturen, samtidigt som riksbankens möjligheter att styra kreditströmmarna blir allt mindre. Hela den frågan måste bli föremål för en ordentlig genomgång.

En tredje fråga av grundläggande betydelse är hur sparandet och kapitalbildningen skall kunna fås att öka, dessutom i sådana former att det gynnar de produktiva investeringarna. Den borgerliga utskottsmajoriteten tar här, som vanligt, sin tillflykt till s. k. sparstimulerande åtgärder. Men att detta skulle vara någon lösning på våra kapitalbildningsproblem förefaller inte troligt. Trots stora skattesubventioner och höga räntor har hushållens sparande minskat både 1978 och 1979. Och konjunkturinstitutet väntar sig en fortsatt nedgång av sparkvoten också 1980 – detta trots alla ansträngningar som har gjorts med sparprogram, sparprojekt, skattesubventioner och höga räntor.

Enligt vår mening kan en mer substantiell och varaktig höjning av kapitalbildningsnivån bara uppnås genom en kollektiv insats, som bygger på de stora löntagargruppernas medverkan. En sådan insikt antyddes också i propositionen, som ju författats av en folkpartistisk regering, där man säger att inrättandet av löntagarfonder eller medborgarfonder kan bidra till en lösning av kapitalbildningens problem. Här får sig emellertid Ingemar Mundebo och hans partivänner en snubba av det återupprättade borgerliga blocket. Moderaternas kritik av propositionen refereras i majoritetsbetänkandet utan några som helst invändningar, och propositionens uttalanden avfärdas med att några "egentliga" ställningstaganden nu inte behövs från riksdagens sida. Det kan var nog så riktigt. Men att utredningsarbetet om löntagarfonder måste slutföras så snart som möjligt, med sikte på ett positivt resultat, ger den eländiga situationen på kapitalmarknaden ett mycket klart besked om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Utgångspunkten i regeringens proposition 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden är att krediter för de mest räntabla och angelägna investeringsobjekten skall finnas tillgängliga. Detta gynnar tillväxten i ekonomin och därmed också våra möjligheter att bibehålla en hög levnadsstandard.

I propositionen understryks att industriinvesteringarna inte får hämmas av brist på långfristiga krediter eller riskvilligt kapital. Industrins räntabilitet och soliditet måste förbättras. Nyemissionerna måste öka och hushållen stimuleras att placera mera riskvilligt kapital i företagen. Om dessa önskemål skall kunna tillgodoses måste de som sparar ihop och tillhandahåller det riskvilliga kapitalet få skälig ersättning.

Bostadssektorn skall enligt propositionen ges fortsatt prioritet på kreditmarknaden. Prioriteringssystemet renodlas genom att bostadsinstituten ger ut två skilda obligationsserier, den ena för det prioriterade byggandet, dvs. allt byggande med stöd av statliga lån och all övrig nyproduktion av bostäder, och den andra för det oprioriterade byggandet, affärs- och kontorsfastigheter samt reparation och ombyggnad utan statligt lånestöd.

I propositionen behandlas också statsskuldspolitiken. Syftet är att begränsa budgetunderskottens inverkan på penningtillgången i ekonomin.

För de olika kreditinstituten föreslås vissa ändringar, bl. a. i fråga om placeringsreglerna.

Vid finansutskottets behandling av propositionen har jag tyckt mig finna ganska stor enighet vad gäller ganska viktiga punkter i beskrivningen av läget på den svenska kapitalmarknaden. Vi är eniga om att det inte är möjligt att nu övergå till en kapitalmarknad helt utan regleringar. Detsamma gäller kravet på tillräckligt kreditutrymme för två viktiga sektorer. Industriinvesteringarna – det är den ena sektorn – måste öka. Endast då kan industrin bevara och återvinna marknader utomlands och här hemma i konkurrens med andra länders produktion. Den andra sektorn gäller bostäderna, där vi alla är eniga om att bostadsbyggandet måste behålla sin prioriterade ställning på kreditmarknaden.

Av de sju reservationer som fögats vid finansutskottets betänkande gäller de sex första finansieringen av bostäder eller bostadskomplement. Eftersom andra deltagare i den här debatten kommer att behandla bostadsfinansieringen, nöjer jag mig för min del med att ganska kortfattat kommentera dessa sex reservationer. Alla gäller egentligen frågan om man skall krympa eller utvidga den prioriterade sektorn för bostadsbyggandet.

I de socialdemokratiska reservationerna nr 1 om totalfinansiering av bostäder och nr 4 om finansiering av bostadskomplement är det fråga om en utvidgning av den prioriterade sektorn. Även i moderaternas två reservationer, nr 5 och 6, synes inriktningen vara en utvidgning av den prioriterade sektorn, men där gäller det förvärv av äldre småhus.

I socialdemokraternas reservationer nr 2 och 3 är det däremot fråga om att krympa lånemöjligheterna. I reservation nr 2 vill man inte vara med om utskottsmajoritetens tillkännagivande till regeringen bl. a. om att emissions-tillstånd bör lämnas i en omfattning som medger kreditgivning i samma omfattning som hittills för ifrågavarande oprioriterade ändamål. I reservation nr 3 vill socialdemokraterna utesluta det enskilt finansierade byggandet från den prioriterade lånemarknaden.

Jag kan, herr talman, i all korthet motivera utskottsmajoritetens ställningstagande till yrkandena i de sex reservationer som jag nu har nämnt på följande

sätt. Vi anser att den prioriterade sektorn inte bör utvidgas. Motivet är framför allt den ökade trängsel som därigenom skulle uppstå inom övriga sektorer, framför allt i fråga om industriinvesteringarna. Med hänvisning till detta och till vad som i övrigt anförts i betänkandet yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan på de punkter som jag nu talat om, och avslag på socialdemokraternas reservationer nr 1 och 4 och moderaternas reservationer nr 5 och 6.

I reservationerna nr 2 och 3 vill socialdemokraterna ha en snävare prioriterad sektor genom att utesluta enskilt finansierat byggande. Utskottsmajoriteten har motsatt uppfattning, bl. a. av det skälet att det enskilt finansierade byggandet faktiskt bidrar till fler bostäder utan anspråk – och det är det viktiga – på subventionskrävande statslån.

Det är min avsikt, herr talman, att något utförligare behandla de meningsskiljaktigheter inom finansutskottet som tagit sig uttryck i reservationen nr 7 av utskottets socialdemokratiska ledamöter. Det gäller inriktningen för hur den svenska kapitalmarknaden bör fungera. Jag uppfattade Kjell-Olof Feldts inlägg så att vi i vår diskussion här i huvudsak skulle hålla oss till reservationen nr 7, som gäller riktlinjerna.

Reservanterna vill till att börja med utesluta ett avsnitt i utskottets betänkande som finns på s. 23 och 24. Där tar utskottet upp och diskuterar tre huvudproblem. Det första gäller räntabiliteten inom industrin. Den är f. n. för låg och måste förbättras om investeringar skall komma till stånd i tillräcklig utsträckning.

Det andra huvudproblemet gäller den sjunkande soliditeten i svensk industri. Utskottsmajoriteten ansluter sig till den uppfattning som redovisas i propositionen, nämligen att den procentuella andelen eget kapital bör öka och att man därför bör vara återhållsam med garantigivning och mjuka lån från statliga institutioner.

Den tredje frågan, som tas upp i det avsnitt som socialdemokraterna vill utesluta, gäller med vilka medel man skall öka utbudet av riskvilligt kapital. Utskottet nämner här modifieringar av den s. k. Annell-lagen, företagsbeskattningen och ett eventuellt inrättande av en femte AP-fond. Näringsutskottet har yttrat sig över de här frågorna. I likhet med näringsutskottet finner finansutskottets majoritet att det rör sig om frågor som befinner sig på utredningsstadiet och att några ställningstaganden från riksdagens sida därför nu inte behöver göras. Detta konstaterade ju också Kjell-Olof Feldt alldeles nyss.

Socialdemokraterna vill alltså utesluta avsnittet om företagens räntabilitet och soliditet. De vill inte heller ha med vad majoriteten skriver om det bristande utbudet av riskvilligt kapital. Jag har inte hittat några motsvarande skrivningar med synpunkter eller alternativ. Det föranleder mig att ställa frågorna: Förnekar ni socialdemokrater att de här problemen existerar? Eller vill ni inte höra talas om dem? Det är fråga om faktiska och obestridliga problem. Och därför är jag förvånad över att ni inte ens vill nämna dem i finansutskottets betänkande om den svenska kapitalmarknaden. Det kan möjligen vara så att socialdemokraterna förnekar räntabilitetsproblemet,

endera därför att de ogillar marknadsekonomin eller därför att ägandet är för koncentrerat. Detta senare är ett faktiskt problem. Men det löser man inte med att pressa räntabiliteten utan genom att försöka sprida ägandet.

I socialdemokraternas reservation nr 7 finns ett avsnitt angående två av de yrkanden som ställs i moderaternas partimotion 1978/79:2527. Det gäller utgivande av sparobligationer med förmånlig skatteberäkning och krav på en utredning om skattesystemets inverkan på sparandet. Här kan vi notera att reservanternas text vad gäller sparobligationerna är exakt densamma som utskottsmajoritetens. Vi hänvisar till det nya sparobligationslånet SPAR 79 – som Kjell-Olof Feldt också nämnde nyss – och som ger en årlig totalränta på 13 %. Motionärerna har i betydande utsträckning blivit bönhörda, och något initiativ från riksdagens sida erfordras alltså inte.

När det gäller kravet på utredning om skattesystemets inverkan på sparandet finns dock en skillnad mellan utskottsmajoritet och reservanter. Utskottet hänvisar till en redan befintlig utredning om real beskattning av räntor och kapitalvinster. Reservanterna vill att den nya utredningen om kapitalmarknaden som de förordar i sin reservation skall utreda frågan.

Jag kan alltså konstatera att avsnittet i reservationen 7 om sparobligationer med förmånlig skatteberäkning och om utredning av skattesystemets inverkan på sparandet inte innebär några delade meningar. Skrivningen är ordagrant densamma som utskottets, slutsatserna likaså, nämligen avslag på moderaternas yrkande. Enda skillnaden är att reservanterna underkänner att utredningen får göras av en redan tillsatt kommitté, vars direktiv täcker vad det är fråga om.

Vad som nu återstår i reservation nr 7 är i stort sett en historieskrivning av vad som hänt på den svenska kapitalmarknaden sedan kapitalmarknadsutredningen tillsattes år 1968. Jag kan konstatera att Kjell-Olof Feldts anförande nyss också till stor del handlade just om en sådan historieskrivning. Så länge Kjell-Olof Feldt håller sig till fakta och kalla siffror har jag självfallet ingenting att invända. Vi ser alla med allvar på underskotten i statsbudgeten och i vår bytes- och handelsbalans.

Men när reservanterna skall beskriva orsakerna till utvecklingen och den nuvarande situationen kommer de med ganska häpnadsväckande påståenden. Jag vill kommentera några av dessa.

Budgetunderskottet och statsupplåningen driver upp räntenivån, påstår reservanterna, och det upprepades i Kjell-Olof Feldts anförande alldeles nyss. Ett visst samband finns – det skall inte förnekas. Men avgörande är vårt beroende av omvärlden. Innan riksbanken för 14 dagar sedan höjde diskontot från 8 till 9 % hade vi ett lägre diskonto än alla övriga viktigare länder inom den s. k. korgen, med undantag för Schweiz och Västtyskland. I dagsläget är det förutom dessa två bara Finland och Nederländerna som ligger lägre. De har båda 8 1/2 procents diskonto. Medeltalet för "korg"-länderna, med hänsyn tagen till den andel varje land har av Sveriges totala handelsutbyte, ligger på 10 % – eller t. o. m. en aning över 10 %. Det är väl ändå klart att räntenivån i Sverige inte kan vara oberoende av vår omvärld.

Vidare säger socialdemokraterna följande i reservation nr 7: "Den borger-

liga politiken under perioden 1976–1979 har fört in ekonomin i en ond cirkel där växande budgetunderskott, stigande räntor och allt svagare investeringar utgör de styrande leden. För att man skall kunna bryta denna onda cirkel krävs en helt annan inriktning inte endast av politiken på kapitalmarknaden utan av den ekonomiska politiken i stort.”

Reservanterna anser förmodligen att detta citat återger själva poängen i reservationen. Därför vill jag litet noggrannare skärskåda denna s. k. poäng.

Först har vi då den lika kortfattade som felaktiga beskrivningen om *varför* vi fått nuvarande problem. Orsaken påstås vara den borgerliga politiken efter regeringsskiftet 1976. Men detta kan inte ens reservanterna själva tro på. Vi hade i Sverige under åren 1974–1976 en kostnadsstegring som vida översteg våra konkurrentländers. De svenska varorna blev för dyra. Vi förlorade marknader både i exportländerna och här hemma i konkurrens med andra länders varor. Därav följde besvärande underskott i bytes- och handelsbalans.

Till detta bidrog oljeprishöjningarna, som sammantaget orsakat ca hälften av underskottet i bytesbalansen.

Mot den här bakgrunden måste jag fråga socialdemokraterna: Vidhåller ni ert påstående i reservation nr 7 att den borgerliga regeringspolitiken fört svensk ekonomi in i en ond cirkel? Om ni gör det fordrar faktiskt anständigheten att ni förklarar hur de borgerliga regeringarna kan göras ansvariga för de kostnadsstegringar som drabbade svensk industri före regimskiftet 1976. Vidare måste ni förklara – och jag riktar mig framför allt till Kjell-Olof Feldt – på vad sätt dessa regeringar kan göras ansvariga för oljeländernas hantering av oljepriserna. Ni talar ju själva i er reservation om effekten av oljeprishöjningarna.

Herr talman! Om reservanterna har varit minst sagt oförsiktiga när det gäller historieskrivningen, har de varit så mycket försiktigare då det gäller framtiden. Det ”krävs en helt annan inriktning”, säger de, ”inte endast av politiken på kapitalmarknaden utan av den ekonomiska politiken i stort”. Men vari denna inriktning kan tänkas bestå – det får man inte veta.

Vi befinner oss därför i den något egendomliga debattsituationen att reservanterna yrkar avslag på propositionens riktlinjer men inte ger ens en antydning om vilka riktlinjer man vill ha i stället. De anser att en ny utredning bör tillkallas med uppgift att ”analysera kapitalmarknadens struktur med hänsyn till den nya situation som nu uppstått”.

Den här tomhäntheten hos socialdemokratin kan tolkas på flera sätt. En välvillig tolkning är att ni är på väg bort ifrån er våldsamt kritiska hållning mot de borgerliga regeringarnas ekonomiska politik. Den utredning ni kräver kan möjligen uppfattas som något slags vändskiva för det socialdemokratiska partiet vad gäller ekonomi och kapitalfrågor. Om det är fallet, så är det en välkommen sinnesändring.

Det finns en och annan vändning i reservationen 7 som tyder på en omprövning. Jag citerar en av dem: ”Utsikterna för de närmaste åren pekar på klara risker för ytterligare ökande underskott – om man inte lyckas skapa

förutsättningar för en växande industriproduktion och positiv exportutveckling.”

Det ni säger här är precis det som varit vägledande för de båda regeringarna Fälldin och Ullsten under de tre gångna åren. Men praktiskt taget alla de åtgärder som vi har vidtagit för att nå detta syfte har utsatts för en våldsamt kritik från den socialdemokratiska oppositionen. Devalveringarna ansåg ni onödiga. Ni gick emot avskaffandet av den 4-procentiga löneskatten. Och ni kritiserade hårt de inflationsskyddade skatteskalorna och sänkningen av marginalsatserna, som var nödvändiga för att vi skulle få till stånd ansvarsfulla tvååriga avtal på arbetsmarknaden. Sammantaget har dessa åtgärder avsevärt stärkt den svenska industrins konkurrenskraft.

Om ni socialdemokrater fortfarande anser att dessa åtgärder var felaktiga, då blir frågan: Hur skulle ni ha burit er åt för att återupprätta den svenska industrins konkurrenskraft i den utsträckning som faktiskt har skett under den borgerliga regeringstiden från ett mycket besvärligt utgångsläge år 1976?

Jag ställer de här frågorna till Kjell-Olof Feldt som företrädare för reservanterna, därför att det svar Kjell-Olof Feldt ger kan belysa hur ni tänker er framtiden och vad ni egentligen menar när ni talar om ”en helt annan inriktning inte endast av politiken på kapitalmarknaden utan av den ekonomiska politiken i stort”.

Nu använder Kjell-Olof Feldt i sitt anförande uttrycket ”uppräglad nödortfögt” om de borgerliga åtgärderna. Ja, det kan med fullt fog sägas om den redovisning som har givits i motionen, i reservationen och i det anförande som Kjell-Olof Feldt nyss har hållit. Och det vore väldigt bra, herr talman, om den här debatten kunde skingra de dimmor som vilar över den socialdemokratiska reservationen nr 7 i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 8 på alla punkter.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag måste påminna Eric Enlund om att vad vi faktiskt diskuterar här i dag är en regeringsproposition. Det är den som skall utsättas för granskning. Det är den som riksdagen skall ta ställning för eller emot. Och skälet till att vi vill ha nya riktlinjer är ju att de riktlinjer som finns i propositionen knappast på någon punkt behandlar dagens problem på kapital- och kreditmarknaden.

Eric Enlund lyckades i sitt inlägg i stort sett också gå förbi de problemen. Jag sade inte att det var ”nödortfögt”. Det kanske är ett bra uttryck när det gäller herr Mundebos propositioner. Nej, det var en *torftig* beskrivning av vilken kapitalmarknadspolitik som skall föras i det här landet under de närmaste åren.

Men på en punkt, herr talman, skall det inte föreligga något som helst tvivel om utgångspunkterna för det fortsatta arbetet med de här frågorna, och det gäller ansvaret för budgetunderskottet. Eric Enlund lyckades i sitt inlägg undvika detta problem. Han nämnde en gång i anförandet att det kanske ändå

finns ett underskott i budgeten. Detta underskott existerade inte den dag då trepartiregeringen tog över 1976, utan flertalet av de svårigheter vi har i dag och som jag beskrev i mitt inlägg har sin grund i budgetunderskottet.

Riksbankschefen själv tvingas ju erkänna att situationen hade varit ganska radikalt annorlunda, om man inte hade varit tvungen att varje månad driva fram 5 miljarder kronor, som skall pumpas in i statskassan från kreditmarknaden. Och läget på de utländska kapitalmarknaderna hade bekymrat oss långt mindre, om det inte hade varit på det sättet. Det gör att det vi nu måste ha som förutsättning för lösningar på kapitalmarknadsproblemet är att detta underskott existerar. Jag tror alltså inte att det går att avskaffa det särskilt snabbt. Det är den förutsättningen som varken Ingemar Mundebo i sin proposition eller utskottsmajoriteten i sitt betänkande egentligen vill erkänna finns där. Man talar om att vi kan nå en gräns där man inte längre bemästrar situationen. Jag anser att man befinner sig vid den gränsen eller t. o. m. redan har passerat den.

Sedan undrade Eric Enlund varför vi inte har tagit upp räntabiliteten osv. i näringslivet. Han måste grundligt ha missförstått det som jag talade om och innehållet i vår reservation. Ett av grundproblemen är i själva verket att möjligheterna att få fram reala produktiva investeringar allvarligt hämmas av bristen på kapital och de höga räntorna för finansiella placeringar. Det är grundproblemet. Vi kan ju inte öka vinsterna i näringslivet genom kapitalmarknadspolitik, men vi kan göra det mera lönsamt att investera reallt, om vi ändrar kapitalmarknadspolitiken.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Vi är helt klara över att vi behandlar regeringens proposition om kapitalmarknaden. Men om oppositionen och Kjell-Olof Feldt ogillar propositionens förslag i allra högsta grad kan ju diskussionen omkring det inte bli särskilt meningsfull om inte alternativ skisseras. När det gäller budgetunderskottet, som vi är helt överens om är mycket allvarligt, skulle jag vilja ställa frågan: På vilka punkter skulle socialdemokraterna ha velat ändra regeringens politik, så att den på ett väsentligt sätt skulle ha minskat budgetunderskottet? Huvuddelen av pengarna har nämligen gått till att upprätthålla sysselsättningen, och jag kan inte påminna mig något enda tillfälle här i kammaren då socialdemokraterna önskat pruta sådana anslag.

Det kan väl ändå inte råda några delade meningar om att den förbättring som skett av den svenska industrins konkurrenskraft under de gångna tre åren har varit helt nödvändig och att socialdemokraterna under hela denna tid i vart fall inte i praktisk handling har givit något uttryck för insikt om detta. Det kan jag bara beklaga. Ni har, som jag sade förut, gått emot praktiskt taget alla de åtgärder som regeringarna Fälldin och Ullsten har vidtagit, och ni har inte angivit några alternativ som skulle ha kunnat ge en motsvarande effekt. Nu är det min förhoppning att ni under den mandatperiod som ligger framför oss inte skall göra om samma misstag. För det långsiktiga arbetet på att stärka den svenska ekonomin, för att få till stånd nödvändiga investeringar och ett

tillräckligt bostadsbyggande, är det önskvärt att vi med gemensamma krafter tar itu med uppgiften att ge svenskt näringsliv den konkurrenskraft som är nödvändig inte bara för en fungerande kapitalmarknad utan också för hela det svenska välfärdsbygget. För en meningsfull debatt kring den uppgiften är det nödvändigt att socialdemokratin klarare än hittills talar om vilka alternativ man har.

KJELL-OLOF FLEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Eric Enlund har varit närvarande här i riksdagen de senaste tre åren. Det verkar inte så. Vi har till varje budget gjort konkreta, genomarbetade alternativ. En enkel summering av skillnaderna mellan budgetunderskotten under de här åren tyder på att de med vår politik skulle ha varit 20 à 25 miljarder lägre. Allt finns i riksdagens protokoll. Det är bara att läsa.

Nu säger man – och det skall liksom vara ursäkten för att vi befinner oss i den här krisen – att budgetunderskottet beror på de enorma satsningar som regeringen har gjort för att klara sysselsättningen. Tack vare de framgångsrika devalveringarna, tack vare att man tagit bort arbetsgivaravgifter, osv., har man nu fört industrin ut ur krisen. Men då måste Eric Enlund förklara en sak för mig. Om dessa åtgärder för att klara sysselsättningen nu inte längre behövs borde budgetunderskottet rimligen börja minska. Om hela förklaringen är att ni var tvungna att satsa så stora pengar för att klara sysselsättningen – varför minskar då inte budgetunderskottet nu? Varför sjunker inte statsutgifterna? Detta är det stora mysterium som Ingemar Mundebo aldrig lyckats förklara för någon.

I tre år satsade regeringen enorma summor för att rädda Sverige ur den dy det hade sjunkit ned i under socialdemokratisk regeringstid. Nu är vi ju uppe ur den, på fast mark igen. Alla kurvor pekar åt rätt håll, sades det i valrörelsen. Varför minskar då inte budgetunderskottet? Varför ökar det med omkring 10 miljarder till nästa budgetår?

Nej, ni har gjort någonting helt annat. Ni har kraftigt försvagat inkomsterna genom ganska vettlösa och meningslösa skattesänkningar, framför allt för företag och andra som inte har använt dem till någonting annat än att låta marknaden överflöda av pengar, jaga fastigheter och dyra lån och spekulera. Ni har skapat en pervers kreditmarknadssituation. Ni har inte åstadkommit investeringar, produktion och sysselsättning – ni har åstadkommit ett land där folk med pengar bara jagar efter högsta möjliga ränta, snabbaste sätt att tjäna pengar. Det är resultatet av att ni släppt loss de fria marknadskrafterna. Nu är de i gång, Eric Enlund. Och resultaten kommer att förskräcka oss än mer framdeles.

Till sist: Inbjud inte till samarbete, Eric Enlund, efter behandlingen av våra förslag den här hösten! Som ordförande i finansutskottet har ni icke tillåtit ens en diskussion om dessa förslag. Den motion som kommer att behandlas i kammaren i morgon avverkades i finansutskottet på åtta minuter, efter att ha väntat på den behandlingen i sju veckor. Ni tillät icke någon diskussion, ni

gjorde över huvud taget icke ett försök att granska de förslag vi hade lagt fram. Inget hyckleri, om jag får be!

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Det är riktigt att här har lagts fram förslag som skulle förstärka budgeten. Det knepiga är bara att en god del av de förslagen skulle ha inneburit att man på nytt försvagat de svenska företagens konkurrenskraft. Och vi är överens om att det viktiga är att behålla de marknader vi har och återvinna vad vi har förlorat.

Den svenska kapitalmarknaden

Den här debatten har varit föga upplysande när det gäller socialdemokratiens avsikter och önskemål. Folkpartiregeringen har i proposition 165 lagt fram förslag till riktlinjer för svensk kapitalmarknad. Finansutskottets majoritet har tillstyrkt dessa riktlinjer. Socialdemokraterna har yrkat avslag på dem. Men den kritik ni har fört fram gäller knappast de föreslagna riktlinjerna. I stället kritiserar ni våldsamt regeringarna Fälldin och Ullsten för deras ekonomiska politik under de gångna tre åren. Ni säger att den fört in svensk ekonomi i en ond cirkel. När jag frågar vad socialdemokraterna skulle ha vidtagit för åtgärder som skulle ha kunnat återställa den svenska ekonomins konkurrenskraft i samma utsträckning som våra åtgärder – devalveringarna, borttagandet av löneskatten och sänkningen av marginalskatterna, så att kapitalbildning och investeringar kunnat förbättras – får jag intet svar. Socialdemokraterna har inte ens svarat på frågan, om ni vidhåller den kritik som ni hela tiden anfört på de här tre punkterna och som också finns med i reservation 7 i betänkandet.

Ni säger att det krävs en helt annan inriktning, inte endast av politiken på kapitalmarknaden utan av den ekonomiska politiken i stort. Och när jag då frågar: Vilken då inriktning? svarar socialdemokraterna och Kjell-Olof Feldt att de vill ha en ny utredning med uppgift att analysera kapitalmarknadens struktur med hänsyn till den nya situation som uppstått. Något mindre upplysande kan man inte tänka sig.

Jag har en väldig respekt för Kjell-Olof Feldts kunnande och värtalighet. Men jag måste säga att i den här debatten har värtaligheten vida överglänst det sakliga innehållet. Hans inlägg har inte givit några besked om vad socialdemokraterna egentligen vill.

TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! Den svenska kapitalmarknadens struktur och utveckling har självfallet ett avgörande inflytande över vårt samhälles utveckling. Det torde vara få frågor som behandlas här i kammaren som så genomgripande påverkar förhållandena för samhället liksom för enskilda individer som just denna fråga.

Det råder en bred enighet om att sparandet i samhället måste öka. Det råder en lika stor enighet om att detta sparande måste kanaliseras till produktiva investeringar, om vi långsiktigt skall kunna klara vår välfärd. Men när det sedan gäller *hur* kapitaltillgångarna skall kanaliseras till produktiva insatser i industrin, jordbruket och hantverket, då är vi inte ense längre.

Det är helt självklart för varje sparare att pengarna placeras så att man får en trygg förräntning på kapitalet. Tar man en större risk krävs en större ersättning. Om de största favörerna finns i att placera pengarna i improduktiva spekulationsobjekt, placeras en ökande del av sparandet på detta vis. Om vi utgår från att vi avvisar tvångsmässiga åtgärder för hur enskilda människor bör disponera sitt kapital, blir den enda lösningen att vi måste tillåta de produktiva investeringarna att bli mera lönsamma för att de skall komma till stånd.

I propositionen 1978/79:165, som vi nu behandlar, redovisas mycket klart hur kapitalmarknaden successivt hårdnat under 1970-talet. Delvis har detta varit en följd av att staten själv tagit i anspråk en så betydande del av marknaden. Resultatet har blivit att främst de mindre och medelstora företagen understundom haft betydande problem att tillgodose sina finansieringsbehov. Detta är allvarligt inte minst i en tid då industrin står mitt i en kraftig omstrukturering, samtidigt som stora behov av nya arbetstillfällen anmäler sig. Blickarna riktas ju då emot de mindre och medelstora företagen där den främsta expensionskraften finns.

Just denna aspekt bör tillmätas ökad betydelse när det gäller hur man hanterar den framtida kapitalmarknaden. I utskottets betänkande presenteras förslag om att ökade återlånemöjligheter skall ges de mindre och medelstora företagen i fråga om AP-fondsmedlen. Detta är tillfredsställande.

I en tid när investeringsviljan allmänt sett är låg – bl. a. beroende på lönsamhetsproblem i vissa mycket stora projekt – har vi dock en sektor där investeringsobjekten står i kö. Jag tänker på jordbruket. När vi i dagsläget har problem med investeringsviljan i industrin och samtidigt har problem med att få i gång ett tillräckligt byggande, borde det vara angeläget att utnyttja den drivkraft i ekonomin som investeringsviljan inom jordbruket utgör. Vi har ju också fått bättre insikter om detta under senare år. Det är enligt centerns mening mycket tillfredsställande att en utredning om jordbrukets kapitalförsörjning nu tillsätts.

Bostadssektorns finansieringsfrågor skall ju enligt ordningen på talarlistan behandlas något senare. Men jag tar mig friheten att redan nu ge några synpunkter på även den delen av vårt betänkande.

Bostadssektorns finansiering har, som finansutskottet påpekar, under senare år fungerat hyggligt. Detta beror väl tyvärr bl. a. på att volymen kraftigt minskat. Inte desto mindre kan det enligt utskottet finnas goda skäl att se över denna del av kapitalmarknaden – särskilt eftersom staten själv i nuvarande system i så hög grad fungerar som bank. Ett sätt att begränsa denna del av statens åtaganden vore onckligen om instituten kunde överta hela den långfristiga finansieringen. Utskottet anser ju också att denna fråga behöver ses över – detta även med sikte på att försöka åstadkomma rationaliseringar i administrationen.

Propositionen föreslår oförändrade möjligheter för bostadsinstituten att finansiera oprioriterad långivning i samband med överlåtelser, om- och tillbyggnader utan statliga lån och icke statsbelånade affärs- och kontorshus.

Det är bra att utskottet på denna punkt föreslår ett tillkännagivande av att de nya reglerna skall medge samma möjlighet till kreditgivning till dessa ändamål som tidigare.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan på samtliga punkter.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! En av de viktigaste uppgifterna för svensk industripolitik är att klara den satsning på framtiden som är en förutsättning för att Sverige skall kunna behålla sin ställning som industrination under 1980-talet. Det handlar om att stimulera teknisk forskning och utveckling, om att tillvarata löntagarnas erfarenheter och kunskaper, om att utnyttja kunnandet inom den gemensamma sektorn. Men det handlar framför allt om att hålla industrins investeringar på den höga nivå som möjliggör den nödvändiga industriella utvecklingen, en utbyggnad av produktionskapaciteten, en ökad produktion och en full sysselsättning. Därmed ges investeringsnivån en nyckelroll när det gäller Sveriges ställning som industriland i framtiden.

Industriinvesteringarna måste höjas väsentligt. Om det säger sig alla vara överens. Men det räcker med ett enkelt studium av statistik för de senaste åren för att konstatera att utvecklingen i stället gått åt andra hållet. Industriinvesteringarna har rasat.

De vikande industriinvesteringarna är nog de borgerliga regeringarnas största motgång och besvikelse. De borgerliga regeringarnas oförmåga att hålla industriinvesteringarna uppe har inneburit stora skador på vårt lands ekonomi och näringsliv.

Det är befogat att tala om en katastrofal utveckling för vårt land när det gäller investeringsidan, och det är svårt att förstå varför de borgerliga regeringarna varit så motvilliga och så handfallna när det gällt att möta investeringsrasen. Herrar Fälldin, Ullsten och Bohman får ta på sig det fulla ansvaret för att investeringsrasen har blivit den allvarligaste frågan i vårt näringsliv och i vår ekonomi. Det är fullt befogat att säga att regeringen nu förlorat kontrollen över utvecklingen.

Fram till år 1976 upprätthölls en i jämförelse med omvärlden hygglig investeringsnivå. Men år 1977 gick investeringarna tillbaka för första gången på lång tid. Utvecklingen i fråga om investeringarna blev katastrofal. Minskningen under 1977 och 1978 blev över 30 %.

Under 1979 har möjligen en viss återhämtning skett från detta rekordlåga läge, men det är ännu osäkert hur det blir. SCB:s nationalräkenskapsberäkningar visar att någon ökning av industrins investeringar inte skedde under första halvåret i år. Investeringsenkäterna däremot tyder på en viss uppgång.

Ännu osäkrare är uppgifterna om det kommande året, om 1980. De nuvarande uppgifterna tyder på en volymökning av industrins investeringar, men någon större förändring i återhämtningstakten väntas inte. Och – detta är det viktiga – även om man antar en relativt kraftig volymökning på ca 8 %, som t. ex. LO-ekonomerna gör, blir investeringsnivån 1980 ändå inte

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

tillnärmelsevis den vi hade i mitten av 1970-talet och som vi nu skulle behöva för en industriell återhämtning.

Dessa år av extremt låga industriinvesteringar kommer att kasta en slagskugga över svensk industri under många år framåt. Det har gett oss ett utomordentligt dåligt utgångsläge för att möta 1980-talets problem och framtidens krav på vår industri.

1980-talets problem för vår industri är svåra, och framtidens krav på industrin är mycket stora. Vi har genomlevt några år av strukturkriser och ibland brutala omställningar. Men utvecklingen under den kommande tioårsperioden kommer att bli än svårare. Vi har upplevt hur nya producentländer börjat konkurrera på de marknader som vi vant oss vid att betrakta som våra. I framtiden kommer denna nya konkurrens att bli än hårdare. Och den tekniska utvecklingen med automatisering, datorer och robotar kommer att gå än snabbare. Kraven på att utveckla vår industri kommer att ställa stora anspråk på kapital och nysatsningar, om vi skall hänga med, om vi skall kunna erbjuda människorna jobb.

Det är mot denna bakgrund den låga investeringsnivån, investeringskrisen, är mycket allvarlig.

De borgerliga regeringarna har hittills visat föga förståelse för allvaret i detta problem. Visst håller man med om att en ökning av investeringarna är önskvärd. Men det kommer inga förslag för att komma till rätta med problemen, inga åtgärder. Man är låst i de traditionella marknadsekonomiska föreställningarna om att högre lönsamhet skall ge högre investeringar. Därför inskränker man sina åtgärder till en ekonomisk politik som syftar till kraftigt ökade vinster i företagen. Och därmed visar man en handlingsförlamning och en ovillighet att ta itu med problemen. Detta har blivit dyrt för Sverige.

Jag hävdar att varken nu eller tidigare har det funnits något automatiskt, bundet samband mellan företagens vinster och investeringsvolymen. Under 1960-talet och början på 1970-talet ökade industrins investeringar trots att en viss nedgång av industrins vinster ägde rum. I dag upplever vi det motsatta förhållandet.

Det är inte bristen på kapital som sådan som orsakat nedgången i investeringarna. Tillgången på pengar i banksystemet och i företagen är god. Inom företagssektorn är det befogat att tala om en överlikviditet som verkar klart inflationsdrivande. Men varken företagens pengar eller företagens vinster investeras i ny produktion, de ger inga nya arbetstillfällen. I stället sätter man in sina pengar i projekt som ger snabba vinster. Och industriinvesteringarna ger oftast inte det. Jag skulle vilja beteckna den nuvarande situationen som närmast absurd. Pengar finns, men inte för industrisatsningarna.

En kraftig ökning av industriinvesteringarna aktualiserar omedelbart frågan om företagens kapitalförsörjning. Eftersom en stor del av investeringarna måste ske i form av ökad satsning på forskning och utveckling, utveckling av nya produkter och nya marknader, och andra satsningar på investeringsområden där möjligheterna till lånefinansiering är begränsade, uppstår ett stort behov av riskbärande kapital. Detta behov hänger inte

samman med företagens lönsamhet eller med om tillgången på likvida medel i banksystemet är god eller dålig.

Jag vill återigen göra helt klart från den här talarstolen att vi från socialdemokratiskt håll – i motsats till vad som ibland sägs – inte har några invändningar mot att företagen går med vinst. Vinstgivande företag är en förutsättning för industriell utveckling och för trygga jobb för de anställda. Men vi ställer ett bestämt krav på att vinsterna skall användas i företagen för att skapa ny produktion och nya jobb. Jag hävdar att det inte sker i dag. I stället för att investera i maskiner och annat realkapital använder en del företag – jag skall inte generalisera och säga alla – i stället sin likviditet till rent finansiella placeringar. Ren spekulering – det är inte för hårda ord i sammanhanget.

Situationen kräver i dag en bättre tillgång på långsiktigt riskvilligt kapital. Det krävs att samhället mer aktivt engagerar sig i finansieringen av företagens framtidsprojekt.

Vi har från socialdemokratiskt håll presenterat en rad förslag som syftar till att direkt stödja sådana framtidsprojekt. Vi har fört fram dessa förslag tidigare här i riksdagen, utan att få gehör för dem. Många av dem finns i den industripolitiska motion som vi lade fram i våras. Den borgerliga majoriteten har av olika anledningar sagt nej, och under tiden har investeringskrisen blivit allt djupare.

Nu reser vi på nytt förslag om att ge den fjärde AP-fonden ett rejält tillskott. Alltsedan sin tillkomst har fonden spelat en stor roll för att öka tillgången på riskvilligt kapital på den svenska kapitalmarknaden. I dagens läge är det angeläget att fonden får ökade resurser. Vi föreslår därför att ytterligare 1 miljard kronor anvisas för detta ändamål. Så skapas – och det är viktigt – en möjlighet till mer långsiktig planering av fondens verksamhet.

Behovet av riskvilligt kapital kommer att bli allt större. Vi kommer att behöva mycket pengar för att se till att omställningarna inom utsatta branscher i svensk industri sker i socialt acceptabla former, och – framför allt – mycket pengar för framtidssatsningarna, för att skapa framtidens jobb. Därför är det angeläget att fonden nu får ytterligare medel för att kunna planera och göra satsningar för framtiden.

Jag vill, herr talman, kort ta upp ytterligare några frågor som är föremål för socialdemokratiska reservationer i näringsutskottet.

Regeringen föreslår att en 10-procentsgräns införs för fjärde AP-fondens innehav av aktier i ett och samma bolag. Enligt vår uppfattning finns det inte några som helst skäl för att införa ytterligare begränsningar i fondens verksamhet. Vi menar att detta är en onödig klåfingrighet från regeringens sida för att göra det svårare för fonden att arbeta. Förslaget om en begränsning innebär en försvagning av fondens möjligheter att bidra med effektiva lösningar av de väsentliga finansieringsproblemen för svensk industri. Vi avvisar därför regeringens förslag.

En fråga av stort intresse är om den fjärde AP-fonden skall kunna engagera sig i andra företag än de största och de börsnoterade. Det är viktigt att även de mindre och medelstora företagen kan komma i fråga. Det talas så vackert från

den borgerliga sidan om satsningar på små och medelstora företag. Då tycker vi att man från den borgerliga sidan också borde ställa upp för åtgärder som skulle kunna underlätta för de små och medelstora företagen att arbeta. Men det verkar ju faktiskt inte som om man gör det.

Ett viktigt krav är att de anställda i berörda företag skall höras om hur de bedömer de investeringar som fondstyrelsen överväger att göra. Vi anser att fondstyrelsen bör fästa särskild vikt vid de anställdas synpunkter.

På socialdemokratiskt initiativ beslöt riksdagen under våren 1979 om en statsgaranti för att göra det möjligt för de regionala utvecklingsfonderna att ta upplån i bl. a. AP-fonden. Denna regionalisering av AP-fondens verksamhet är av stor betydelse för i synnerhet de små och medelstora företagen. Vi föreslår nu att man undersöker om det är möjligt att gå vidare med en ökad regionalisering.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5 i näringsutskottets betänkande nr 10.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I denna samlade debatt som berör flera utskottsbetänkanden skall jag plädera för vpk-motionen 2528 i vad gäller yrkandena 1, 2 och 3, som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 10. I dessa yrkanden krävs att riksdagen, för det första, gör hemställan till regeringen om förslag till förstatligande av affärsbankerna och de stora försäkringsbolagen och, för det andra, gör hemställan till regeringen om förslag till omorganisation av AP-fonderna till *en* gemensam fond. För det tredje yrkas avslag på förslaget till ny 12 a § i propositionens förslag till lag om ändring i reglementet 1959:293 angående allmänna pensionsfondens förvaltning. På samtliga punkter går utskottet *emot* motionsyrkandena.

Sedan lång tid har det pågått en koncentration av ägande och makt inom det svenska näringslivet. Den processen fortgår alltjämt och har nu antagit sådana proportioner att den numera också måste erkännas av borgerliga ekonomer, även om erkännandet sker motvilligt. Men i längden går det ju inte att söka blunda för den faktiskt existerande verkligheten.

Samtidigt med koncentrationen av makt och ägande har det skett en sammanväxning av industri- och bankkapital till ett finanskapital. Alla stora privatägda industriföretag är numera knutna till något kreditinstitut, i första hand till affärsbanker. Denna nära anknytning leder till att det är ett avgörande intresse för privatkapitalet att behålla ägandet av och greppet över affärsbankerna. Skulle dessa förstatligas, kunde samhällets demokratiskt valda organ väsentligt öka sin styrning av och kontroll över den industri som alltjämt ägs av det privata kapitalet.

Vid en diskussion om hur kapitalmarknaden skall se ut och hur investeringarna skall läggas går det inte att komma ifrån frågorna om makt och inflytande över landets näringsliv. Ett av de första stegen i en långsiktig strategi för överförande av produktionsmedlen i det arbetande folkets händer utgörs av att samhället övertar ägandet och kontrollen över affärsbankerna och de stora försäkringsbolagen.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna menar att investeringarna inte skall få styras av kortsiktiga vinstförväntningar. Tidigare i debatten har det antytts att företagen använder fritt kapital till spekulation i improduktiva placeringar i stället för att placera pengarna i produktiva och nyttiga investeringar. Vi menar att investeringarna i stället skall styras av vad som är socialt nyttigt för det stora flertalet av landets befolkning. Som det nu är dras kapitalet dit där det för tillfället går att få den högsta profiten, helt oberoende av om det rör sig om produktion eller ej eller om produktionen är socialt gagnelig för människorna eller ej. Ger militär utrustning den högsta vinsten, så satsar man på den. Ger meningslösa lyxartiklar den högsta vinsten, ja, då dras kapitalet dit.

Under den växande kris som kapitalismens världssystem genomgått och ännu genomgår har diskussionen om vårt industrisamhälles framtid trängt sig allt närmare in på envar av oss. Ett framtidssamhälle som vill vara ett gott samhälle för de många människorna låter sig inte formas av det profitstyrda privatkapitalet och dess kreditinrättningar. Det samhället måste i stället medvetet formas av en långsiktig plan med utgångspunkt i det arbetande folkets intressen. En sådan plan leder över till planhushållning och socialism. Det innebär förlorad rikedom och makt för ett fåtal, och det betyder trygghet, jämlikhet och fördelad makt för folkflertalet.

På denna grund avvisar vi regeringens föreslagna riktlinjer för hur den svenska kapitalmarknaden bör fungera. På samma grund kräver vi ett förstatligande av landets kreditväsende.

Fördelen, från folkflertalets synpunkt, med ett förstatligande av kreditväsendet är att storfinansens maktställning åsamkas ett allvarligt slag. Möjlighet skapas för en av samhället styrd kreditmarknad, som i sin tur möjliggör en från samhället medvetet styrd vidareutbyggnad av landets näringsliv.

Med ett, i huvudsak, förstatligt kreditväsende följer att helt andra principer måste komma till uttryck i banklagstiftningen och lagstiftningen om försäkringsrörelsen. Av detta följer att man inte nu behöver ta ställning till föreliggande ändringsförslag från regeringen i vad gäller denna lagstiftning.

I utskottsbetänkandet tas också AP-fonderna upp. I motionen yrkar vi på att AP-fonderna skall omorganiseras och läggas under en styrelse, i vilken de fackliga organisationerna skall ges majoritet. Vi menar också att AP-fondsmedel skall användas till långsiktiga satsningar i investeringsprogram på eftersatta områden. Används medlen på det sättet behövs ju inte någon gräns för aktieköp i företag. Men om riksdagen ändå vidhåller möjligheten att AP-fondsmedel skall kunna användas för aktieköp i privata bolag kan vi inte finna någon anledning till att det skall finnas en 10-procentsgräns som diskriminerar just AP-fonden.

Vi yrkar i konsekvens med detta avslag på förslaget till ny 12 a § i propositionens förslag till lag om ändring i reglementet 1959:293 angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

Herr talman! Med det anförda som bakgrund yrkar jag bifall till motionen 1978/79:2528, yrkandena 1, 2 och 3.

Det sista yrkandet kommer Tore Claeson senare i debatten att återkomma till.

JOHAN OLSSON (c):

Herr talman! Den del av kapitalmarknadspropositionen som har hänvisats till näringsutskottet gäller främst ändringar i banklagstiftningen, lagen om försäkringsrörelse och reglerna om allmänna pensionsfondens förvaltning liksom förslag till ändringar i mellanhandsinstitutens arbetsformer. Dessutom har det väckts motioner som tar upp de mindre och medelstora företagens problem i samband med kapitalmarknaden.

Jag vill först notera att det som är positivt med de förslag vi nu går att besluta om är att mindre företag kan få ackumulerat återlån under fem år från AP-fonden. Det är ett förslag som inte minst centerpartiet har drivit här under många år. Detta gör det meningsfullt för mindre företag att använda den lånemöjligheten.

Jag ser det också som en positiv utveckling att mellanhandsinstitutet nu rationaliseras liksom att man ökar aktiekapitalet och garantikapitalet för Industrikredit AB, som blir det nya namnet på de sammanslagna instituten.

Näringsutskottet har haft att yttra sig till finansutskottet över avsnittet om företagets finansiering. Jag vill ytterligare understryka vad utskottet där har betonat, nämligen att det är av utomordentlig vikt att man kan uppnå en förbättrad lönsamhet i näringslivet och företagen. Företagen måste ges möjlighet att dra till sig det erforderliga riskkapitalet från dem som kan placera kapital, så att vi får en utveckling som medför en säkrad ekonomi framöver och därmed också en tryggad sysselsättning.

Det finns många problem på det här området. Tidigare talare i denna debatt har berört en del av dem, bl. a. den minskade lönsamheten och den sämre soliditeten. Ett problem som också berörts är också tendensen hos allmänheten att minska sina placeringar i aktier och övergå till placeringar till exempelvis statsobligationer, sparlån och annat. Detta är en utveckling som inte är bra, och den visar att man måste göra någonting för att komma åt det här problemet. Jag anser att det är bra att regeringen har aviserat en utredning om dubbelbeskattningen och frågor som hänger samman med dem. Det är möjligt att man därigenom kan komma fram till lösningar som gör det mera attraktivt att satsa pengar i aktier och andelar i företagen. Vi anser att det är av utomordentligt stor vikt att man kan uppnå ett breddat aktieäggande, och i det avseendet pågår utredningar av olika slag. Man bör då sträva efter att göra det attraktivt och lönsamt för konsumenterna, för den stora allmänheten, att placera en del av sitt sparande i aktier.

Givetvis måste man här liksom i andra sammanhang beakta den regionala fördelningen i samband med näringslivets utveckling liksom också de fördelningspolitiska aspekterna. Men det är viktigt att konstatera nödvändigheten av att vi har någonting att fördela. Det är ju ändå det grundläggande.

om att vi har otillräckliga industriinvesteringar och att investeringsviljan är otillfredsställande. Men jag vill hävda att Thage Petersons historieskrivning inte är riktig. Thage Peterson menar att sedan trepartiregeringen tillkom 1976 – och, underförstått, som en följd därav – har investeringarna i näringslivet minskat katastrofalt, och det har vi fått dras med, eftersom den regeringen inte gjort någonting för att motverka det. Men som så många gånger har påpekats för Thage Peterson och andra är verkligheten den att vi redan 1974–1975 nådde toppen i industrikonjunkturen. Under den socialdemokratiska regeringens tid fick vi den kraftiga nedgång som innebar att vi förlorade marknader genom att köparna på världsmarknaden vände sig till andra leverantörer, och vi fick en stagnerande industriförsäljning. Detta skedde redan före 1976. Som en följd av dessa förlorade marknader fick givetvis våra industriföretag än sämre lönsamhet, och detta medförde i sin tur en bristande investeringsvilja.

Man kan inte kategoriskt säga att det endast är tillgång på pengar som avgör investeringsviljan, utan jag vill betona att det kanske är viktigare att det finns lönsamma investeringsprojekt. Det var sådana som saknades under tiden 1976–1977. Men det var ändå trepartiregeringen som åstadkom en vändning i den här utvecklingen, och därigenom fick företagen en annan lönsamhetsbild så att de kunde börja konkurrera på nytt. Det är först nu som vi inom industrin kan se en stigande investeringsvilja, och det är en följd av en lönsamhetsförbättring som många bidragit till, inte minst trepartiregeringen.

I det här betänkandet finns en hel rad reservationer. I flera av dem behandlas AP-fondernas verksamhet. Två av reservationerna kommer Sven G. Andersson strax att som utskottets talesman kommentera. Vissa av de problem som berör AP-fonderna torde med säkerhet få utredas ytterligare. Regeringen har aviserat att en utredning tänker pröva frågan om en femte AP-fond. Där fattar utskottet inte nu ställning i sak. För egen del vill jag hälsa utredningen med tillfredsställelse. Centern har flera gånger väckt den här frågan. Enligt vår mening skulle en femte AP-fond kunna bidra till en decentralisering av kapitalutbudet. Det skulle bli en större mångfald och risken för koncentration skulle bli mindre. Möjligen skulle man kunna pröva om inte en femte AP-fond kunde placera kapital i de mindre och medelstora företagen, dvs. de företag som inte finns på börsmarknaden. Vidare skulle man, om man har en sådan här fond, kunna pröva en regionalisering av kapitalutbudet.

I reservation 3 riktar socialdemokraterna viss kritik mot utskottets ställningstagande. Här gäller det just placeringar utanför den börsnoterade marknaden. På denna punkt vill jag hänvisa till vad jag nyss sade om en femte AP-fond. Det är, enligt min mening, riktigt att pröva frågan i hela dess vidd. Vi är väl överens om målsättningen, men vi bör avvakta utredningen om en femte AP-fond. Därför anser jag att den här reservationen inte är befogad.

I en annan del av reservationen framhålls att man i den fjärde fondstyrelsen bör fästa särskild vikt vid de anställdas synpunkter i det företag där det är

fråga om nyemission. I motionen underströks att man borde tillmäta de anställdas synpunkter avgörande inflytande, men i reservationen har man ändrat till att man bör lägga stor vikt vid de anställdas synpunkter. Så långt är vi överens i utskottet. Enligt min mening är också den här delen av reservationen onödig. Det är alldeles självklart att fondstyrelserna skall ta hänsyn till de anställdas synpunkter både i detta och i andra sammanhang. Om den principen har vi varit överens länge.

Reservation 4 gäller en utredning om de mindre och medelstora företagens finansiella situation. Här rör det sig om en motion som näringsutskottet har behandlat och tillstyrkt. Alla är vi överens om de mindre och medelstora företagens betydelse. De har visat uthållighet, inte minst under de gångna lågkonjunkturåren. Här måste man konstatera – jag hoppas att vi också är överens om det – att samhällets struktur inte är så väl anpassad till de mindre företagen som till de större. De mindre företagen lider av många problem på det här området. Soliditeten och lönsamheten är lägre, och det är svårare att få kapital utifrån. De har inte någon aktiemarknad, och det är också svårigheter med tanke på aktiebeskattningsreglerna att få andra än dem som kan arbeta i företagen att placera pengar i dessa. Man kunde räkna upp ännu fler sådana här saker.

Bankernas utlåning till småföretagen har successivt minskat under årens lopp. Från 1965–1975 har affärsbankernas utlåning tredubblats, men till företag med färre än 50 anställda har utlåningen minskat från 27 % till 17 %. Under de senaste två åren har man konstaterat en accelererad utveckling av den här negativa trenden för småföretagen. SIND har nyligen i en utredning konstaterat, att medan utlåningen från bankerna till de större företagen ökat, har den under de senaste två åren minskat ganska kraftigt till företag med under 100 anställda.

Jag är litet förvånad över att socialdemokraterna har vänt sig emot utskottsmajoritetens förslag att riksdagen skall tillskriva regeringen och framföra som sin uppfattning att man måste kartlägga de mindre och medelstora företagens situation och föreslå åtgärder. Jag försökte åstadkomma enighet i utskottet om den här frågan, men det gick tyvärr inte.

Reservationen 5 är näraliggande. Den tar upp frågan om regionalisering av AP-fondernas och Investeringsbankens allmänna verksamhet. Vi menar att det är en fråga som prövas i samband med utredningen om en femte delfond. Jag kan nämna att Investeringsbanken redan arbetar aktivt med en regional verksamhet och ger kombinationslån i samarbete med utvecklingsfonderna, som nått en ganska stor omfattning vid det här laget. Det är alltså en hel del på gång. I övrigt menar vi i utskottsmajoriteten att den här frågan får prövas i samband med utredningen om en femte AP-fond och om småföretagens finansiella situation.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till näringsutskottets hemställan på samtliga punkter.

THAGE PETERSON (s) replik:

Herr talman! Johan Olsson försökte sig på att korrigera historien när det gäller industriinvesteringarna.

Det verkliga förhållandet för åren 1977 och 1978 är att minskningen under dessa år blev över 30 % – närmare 34 %. Det är alltså ett investeringsras med över en tredjedel. Och utvecklingen har troligen inte vänt.

Johan Olsson säger, att nu däremot finns en ökande vilja till investeringar inom industrin. Om det vore så väl! Det hoppas vi alla att det skulle vara, men hur kan Johan Olsson utläsa detta? Det finns inga tecken på det, utan uppgifterna om det kommande året, 1980, är ännu mycket osäkra. De tyder på en mycket obetydlig volymökning när det gäller industrins investeringar, men man kan inte tala om någon som helst förändring i återhämtningstakten. Det är detta som skrämmer mig litet: att de borgerliga företrädarna när vi diskuterar investeringar – särskilt då industriinvesteringar – verkar så nöjda med läget, precis som om man inte insåg att vi här diskuterar en av de allvarligaste frågorna i svensk ekonomi och svenskt näringsliv i dag.

Vidare säger Johan Olsson: När företagen börjar gå bättre får vi investeringar. Men det är detta samband som vi underkänner. Det har vi pekat på, och vi har sagt att det sambandet är en illusion. Det finns inget samband mellan vinster och investeringar.

När den borgerliga trepartiregeringen tillträdde 1976 tog den bort den allmänna arbetsgivaravgiften med motiveringen att vi skulle få i gång ekonomin och då särskilt investeringarna i näringslivet. Och vi fick ökade vinster i de svenska storföretagen, men vi fick inga ökade investeringar. Tvärtom fick vi samtidigt investeringsrasen. Jag pekade också på i mitt inledningsanförande att det fanns en period under 1960-talets slut och början av 1970-talet då vi hade dålig lönsamhet i industrin men ändå hyggliga investeringar. I dag är det ett omvänt förhållande. Vi har god lönsamhet i industrin, men vi har dålig investeringstakt. Investeringarna är vårt byggande för framtiden, och värnar vi inte om investeringarna får hela Sverige betala ett högt pris för det.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag håller med om att siffrorna för 1977 och 1978 visade ett kraftigt ras för investeringarna. Det har vi givetvis inte varit nöjda med – tvärtom har vi varit väldigt besvikna. Men sedan har trenden vänt, och vi räknar för 1979 med en viss ökning av investeringstakten. Den är emellertid osäker, och vi har alla anledning att följa frågan med stor uppmärksamhet.

Socialdemokraterna säger att det finns inget samband mellan lönsamhet och investeringsvilja. Det är en helt orimlig tanke. Jag vill betona att det är lönsamma projekt som är avgörande för investeringsviljan. Och för att få lönsamma projekt måste man ha en växande marknad. Det var en del av den marknaden som gick förlorad under den socialdemokratiska regeringens sista år men som sedan i någon mån har återvunnits så att man har fått balans igen på marknaden tack vare trepartiregeringens åtgärder. Detta kan leda till en

successivt ökad efterfrågan på våra varor och därmed lönsamma projekt för investeringar.

Borttagandet av arbetsgivaravgiften gav ingen effekt på investeringsviljan, sade Thage Peterson. Jag vill hävda att om man inte hade avskaffat arbetsgivaravgifterna skulle investeringsviljan ha varit ännu lägre. Är det verkligen någon som i längden kan hävda att det skulle vara ointressant för företagen i deras framtida planering, i deras satsning på riskabla projekt, om vi skulle lägga på 4 % på deras kostnader? Ju större lönsamhet och ju bredare marginaler man har, desto större risker tar man naturligtvis och desto mer arbete lägger man ned på att hitta de lönsamma projekten.

THAGE PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med ett visst välbehag att Johan Olsson nu medgav att det kraftiga investeringsraset är allvarligt och att han i sitt senaste inlägg inte var lika säker som i det förra inlägget på att utvecklingen skulle ha vänt under 1979. Kanske framtiden alltså inte är riktigt så ljus som man har antytt från de borgerliga talarstolarna.

Jag noterar också att Johan Olsson strök under att vi saknar riskvilligt kapital. Det var likaledes med ett visst välbehag som jag hörde det – det är just för att få riskvilligt kapital för långsiktiga och produktiva investeringar som vi har lagt vårt förslag om en miljard till den fjärde AP-fonden.

Sedan kom Johan Olsson tillbaka till sambandet mellan vinster och investeringar. Det är ändå så, Johan Olsson, att vi har en hög vinstnivå i flertalet stora företag i det svenska näringslivet. Det saknas inte vinster, det saknas inte tillgång på pengar, men likväl görs det inga investeringar.

Vad vill då den borgerliga regeringen, vad vill de borgerliga ledamöterna i riksdagens berörda utskott göra åt det förhållandet? Jo, de säger: Öka vinsterna ännu mer! Man ökade vinsterna när man tog bort den allmänna arbetsgivaravgiften och de borgerliga regeringarna har vidtagit andra åtgärder, inte minst på skattesidan, som har ökat företagens vinster. Om det hade varit så väl att detta hade resulterat i en ökning av industriinvesteringarna och av annan investeringsverksamhet i samhället! Men det har inte blivit någon ökning. I stället har pengarna använts till icke produktiva investeringar, till kortsiktiga satsningar som har givit mycket kraftiga vinster. Men de har inte givit några nya jobb, ingen ny produktion, inga framtidsatsningar.

Jag är litet orolig över att man på den borgerliga sidan tar så lätt på den bristande investeringsviljan att man bara gör den till en fråga om vinstnivån i de svenska företagen. Vi måste med ett ökat samhällsengagemang, ett ökat samhällskapital få snurr på industriinvesteringarna, annars går vi ett dystert 1980-tal till mötes.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är ingen skillnad på mina bägge inlägg i fråga om investeringarna. Jag har noterat att vi inte är nöjda med den investeringsutveckling som ägt rum de senaste åren. Men jag har förhoppningar om att de åtgärder som har vidtagits, med en förbättrad marknadstäckning som följd,

också skall leda till ökade investeringar.

Det är inte bara vinstfrågorna som vi tillmäter betydelse. Om man får en bättre lönsamhet över huvud taget i näringslivet, innebär det att flera företag utvecklas, inte minst mindre och medelstora företag. Vi vet av erfarenhet att för att få fram lönsamma och intressanta projekt, som kan säljas på världsmarknaden, är det viktigt att människorna har en positiv bild av lönsamheten och möjligheterna att klara upp en investering inom näringslivet i stort. Därför kan det betyda oerhört mycket om vi kan förbättra lönsamheten för de mindre företagen. Där kan det bli många projekt som kan bidra till ökade investeringar.

Vad gäller fjärde AP-fonden anser jag att 1 miljard till den inte löser några problem för dagen, eftersom det redan finns kapital i den fonden för de närmaste åren. Med den samsyn som vi har: Låt oss se på vad en femte fond kan göra här! Kanske kan den bidra till att stimulera de mindre företagen till att skapa lönsamma projekt som en grund för ytterligare investeringar.

SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Innan jag går in på mitt anförande skulle jag vilja säga några ord med anledning av Thage Petersons och andra socialdemokraters stora vurm för fonder, alltifrån den fond som likt galten Särimner år efter år har dykt upp i olika sammanhang och vars kapital från 400 milj. kr. successivt har ökat till miljardbelopp. Eftersom socialdemokraterna i näringsutskottet har avgett en reservation om ytterligare 1 miljard till fjärde AP-fonden skulle jag vilja ställa en fråga till honom.

Tanken bakom fjärde AP-fondens aktieköp var ju att höja börsvärdet på aktierna för att därmed stimulera till nyemissioner. Fjärde AP-fondens inhopps på fastighetsmarknaden genom att nyligen köpa aktier i Fabege Fastighets AB Birger Gustavsson – man köpte 5 % av aktierna till kursvärdet – medförde att Fabege aktiekurs steg med 14 % enligt Affärsvärlden. För min del skulle jag dock inte med bästa vilja i världen kunna påstå att fjärde AP-fondens inhopps på fastighetsmarknaden är att betrakta som offensiva industrisatsningar. Men det är alldeles klart att utan pengar är inte fjärde AP-fonden, och därför vill jag fråga Thage Peterson: Kan man betrakta det som en offensiv investering när man går in på fastighetsmarknaden?

Men, herr talman, det är viktigt att kapitalmarknadspolitikens inriktning står i samklang med den allmänna ekonomiska politikens inriktning. Eftersom den senare är avhängig av den existerande ekonomiska problembildningen, finns det emellertid ändå visst fog för påståendet att kapitalmarknadsutredningen inte ensam kan ligga till grund för kapitalmarknadspolitikens riktlinjer. Detta var en av anledningarna till att den finansiella analysen i långtidsutredningen 1978 gavs ett så stort utrymme – långt mera omfattande än i tidigare långtidsutredningar. I ett "medelsiktigt" perspektiv gavs således inte bara en bild av ramarna för den allmänna ekonomiska utvecklingen utan också en tämligen utförlig analys av den finansiella utvecklingen och de kreditmarknadsproblem som måste lösas för att den eftersträlvade utvecklingen skulle underlättas.

Vid utformningen av kapitalmarknadspropositionen fanns sålunda tillgång till ett förnämligt underlagsmaterial: dels kapitalmarknadsutredningens genomgripande analyser av den existerande institutionella strukturens funktion och brister, dels långtidsutredningens färska analys av såväl de reala som de finansiella ramarna för utvecklingen under den kommande femårsperioden.

Det är tveksamt om en föredragande någonsin skulle kunna ha ett bättre underlag än både en färsk bedömning av de framtida ramarna för det samlade agerandet hos kapitalmarknadens institutioner och en genomträngande analys av dessa institutioners begränsning och möjligheter.

Det bör tilläggas att det naturligtvis i och för sig är sant att vi i dag har vissa icke önskvärda fenomen på kapital- och kreditmarknaden som ännu inte var fullt utvecklade när kapitalmarknadsutredningen skrevs och som heller inte behandlades i långtidsutredningen 1978. Dessa fenomen, som dock inte berörs av socialdemokraterna i deras motion, har i de flesta fall sin orsak i skattesystemets brister. De är också i de flesta fall f. n. föremål för separata utredningar eller inomdepartementala analyser.

När jag lyssnade till Thage Petersons anförande kunde jag inte riktigt känna igen den historieskrivning han gav när det gäller forskningen och de mindre företagen. Thage Peterson sade – och detta är en vanlig myt från socialdemokraternas sida – att det hade gjorts så litet när det gäller forskningen och de mindre företagen.

Både Johan Olsson och jag har suttit i en hel del utredningar, som initierades av den tidigare industriministern Rune B. Johansson. Vi har även suttit i företagarföreningen, och vi har sysslat med dessa frågor under ett flertal år här i kammaren. De tillskott som de socialdemokratiska regeringarna ville ge till de mindre företagen i form av lån, servicehjälp osv. var ytterst blygsamma i förhållande till det som ges i dag. De regionala fonderna har tillförts betydande personalresurser och betydande kapitalresurser. Detta har, tillsammans med den koppling som görs med Investeringsbanken när det gäller lånefrågorna, varit av avgörande betydelse för de mindre företagen.

Jag håller med Thage Peterson om att vi måste satsa mycket på forskning. Framförhållning är utomordentligt viktig. Men då frågar man: Satsar vi så väldigt dåligt här i Sverige på forskning och utveckling i förhållande till omvärldens industriländer? Thage Peterson har säkerligen en uppfattning om detta. Är det fel det som skrivs i OECD-rapporten om forskning och utveckling i industriländer? Vi fick i december förra året på IVA:s lilla julfest en redogörelse för vad OECD hade kommit fram till. Det visade sig där att Sverige låg i topp om man undantar de amerikanska försvarsforskningarna. Sedan kom statistiska centralbyrån i våras med en rapport som visade ungefär samma resultat.

Vi skall inte förtrötta, utan självfallet skall samhället hjälpa till på forskningsområdet. Väsentliga insatser har också gjorts under senare år. Jag satt i STU-utredningen, och jag har därför ett ganska klart begrepp om hur mycket de socialdemokratiska regeringarna satsade i förhållande till bruttonationalprodukten och i förhållande till vad samhället satsar i dag. Det är en

väsentlig skillnad. Detta är emellertid pengar som går åt – det finns utrymme för att utnyttja dem.

Vi som under flera år fört de näringspolitiska debatterna här i kammaren märker hur svårt det är att vara innovatör. Vi får i regel höra samma gamla argument. Sådana argument kommer självfallet både från borgerligt håll och från socialdemokratiskt håll. När det gäller industripolitiken har man här i kammaren inte så där riktigt klara uppfattningar om hur marknaden fungerar. Detta är emellertid väsentligt. Thage Peterson riktade en bitter kritik mot regeringarna Fälldin och Ullsten för att de gjort alldeles för litet för att stimulera industriinvesteringarna. Här har samhället gått in med olika former av skattelättnader för investeringar, t. ex. genom investeringsavdrag. Man har vidare gett investeringsbidrag, och det har förekommit andra typer av statliga stödåtgärder. Företagen har alltså fått olika morötter för att investera mera.

Då kan man också fråga sig: Vad beror det på att man inte får hästen att dricka, när man har en stor ho med vatten? Thage Peterson har sagt här tidigare att det saknas verkligen inte pengar i bankerna. Johan Olsson och jag som sitter i Investeringsbankens styrelse har ju litet hum om hur det ligger till i Investeringsbanken. Jag kan nämna att vi under första halvåret fick in mer pengar i inbetalningar av räntor och avbetalningar på lån än vad vi kunde låna ut. Det är en statistik som är lätt tillgänglig. Men det har vänt under hösten, och man får ju vara väldigt tacksam för att industrin har större intresse av reella investeringar och inte bara av lån till rörelsekapital.

Men det är inte en riktigt sanningsenlig beskrivning som Thage Peterson ger när han säger att den dåliga investeringslusten har berott på den borgerliga regeringen. Jag tror fastmer att det har berott på att man haft kapacitetsutrymme som inte utnyttjats. Jag kan som exempel ta de år då man inom bl. a. massaindustrin byggde upp enorma lager, medan massaindustrin samtidigt i Västeuropa förlorade en marknad som motsvarar 1,2 miljoner ton. Det innebär att den industrin som ju haft problem – vilket vi väl känner till – fick ytterligare problem.

Jag skall så, herr talman, gå över till de reservationer vid näringsutskottets betänkande som Johan Olsson nämnde att jag skulle ta upp, nämligen reservationerna 1 och 2.

I reservationen 1 behandlar de socialdemokratiska ledamöterna allmänna pensionsfondens förvaltning. I propositionen har ju föreslagits en gräns vid 10 % för allmänna pensionsfondens innehav av aktier i ett och samma bolag, och i det fall då företag har aktier med olika röstvärden avser 10-procentsgränsen röstetalet. Det här är en fråga som vi tidigare diskuterat vid ett flertal tillfällen, och det har varit förslag om en 5-procentig gräns. 10-procentgränsen anser vi emellertid vara rimlig, och har man ett 10-procentigt aktieinnehav i ett företag kan man stärka det företaget väsentligt.

I reservationen 2 begärs ytterligare 1 miljard till fondstyrelsens förfogande, så att man skall få möjligheter att på ett mer väsentligt sätt vara med och placera i aktuella projekt under de närmaste åren. Det var mot den

bakgrunden jag nämnde notisen i Affärsvärlden, av vilken det ju framgår att det finns pengar i AP-fonden så att det räcker för de närmaste åren. Det behövs alltså inget omedelbart tillskott, och skulle ett sådant behövas får regeringen aktualisera frågan. Den uppfattningen har majoriteten i utskottet.

I utskottsbetänkandet redovisas vänsterpartiet kommunisternas motion med anledning av kapitalmarknadspropositionen. Man är allmänt kritisk mot pensionsfondens inriktning och verksamhet, och Per Israelsson har ju här framfört vpk:s synpunkter.

Inom utskottsmajoriteten har vi uppfattningen att den verksamhet och inriktning som fonden har finns det inte någon anledning att ändra på. De yrkanden och de motiv som förs fram i vpk-motionen går ut på att man skall satsa på samhällliga investeringsprogram av olika slag. Det är klart att det är viktigt att vi har fjärde AP-fonden som kan satsa på olika typer av företag. Vpk vill att satsningarna bara skall gälla statliga företag, men vi anser att alla företag skall få del av fondens kapitalresurser.

Herr talman! Det är självklart viktigt att man har en väl fungerande kapitalmarknad i landet, som skall skapa utrymme även för industrins satsningar. Jag håller gärna med Thage Peterson och andra som varit kritiska mot den låga investeringstakten. Att denna är ett problem vill jag hålla med om. Nu räcker det förvisso inte med att skapa utrymme. Det måste – även om Thage Peterson menar att lönsamhet inte har någon större betydelse – finnas morötter som lockar till framtidssatsningar, till realinvesteringar, utvecklingsinsatser och marknadsföring. Tidigare under den här debatten har det ju talats om de kraftiga nedgångarna i realinvesteringarna under 1977 och 1978. Dessa är naturligtvis, som jag tidigare sagt, en följd av det dåliga kapacitetsutnyttjandet i industrin. Kapacitetsutnyttjandet har ökat nu, men osäkerheten om framtiden kvarstår. Tillväxttrenderna från 1950- och 1960-talen har trots allt brutits. Många gissningar om 1980-talet är ganska pessimistiska. Med den längsta och djupaste lågkonjunkturen efter kriget i färskt minne är det inte konstigt om många drar sig för att satsa framåt med lånade pengar.

Min slutsats är att även om vi har en väl fungerande kapitalmarknad här i landet krävs det en ökad självfinansiering i företagen – både genom större vinster och genom en ökad nyemissionsverksamhet. Det är en viktig uppgift för politiker att klargöra vinstens roll i detta sammanhang och finna ökad förståelse för att ökade vinster just nu inte nödvändigtvis skapar något större utrymme för ökade löner. Vinsterna kan verka höga just nu, särskilt om man sätter dem i relation till vinsterna de närmast föregående åren. Faktum är ju att vinstnivån genomsnittligt sett inte är särskilt hög i industrin. Vissa bedömningar för verkstadsindustrin tyder t. ex. på att man i år, som ju ändå anses vara ett mycket gott år, har ungefär samma vinstnivå som 1976. Det borde inte behöva riva upp någon allvarlig fördelningspolitisk debatt i år om företagets vinster.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

THAGE PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag berörde tydligen så många ömma punkter för Sven Andersson att han helt kom ur gängorna och glömde att föra fram sitt eget budskap. Han koncentrerade sig i sitt anförande mest på angrepp på socialdemokratin och på vad jag fört fram.

Näringsutskottet har ju, Sven Andersson, goda möjligheter att följa fjärde AP-fondens verksamhet. Vi har haft sammanträffanden med fondstyrelsen, och man gav oss en utförlig föredragning den 6 november. Mig veterligt ställde inte Sven Andersson då någon fråga om det problem som han nu tog upp. Han tar ett placeringsfall till intäkt för att angripa fondens verksamhet. Det är litet betecknande, tycker jag. Fjärde AP-fonden har ju engagerat sig i byggnads- och byggnadsämnesindustrin, järn-, stål- och metallverk, kemisk-teknisk industri, trä-, massa- och pappersindustri, i verkstadsindustrin och i rörelsedrivande investmentbolag. Allt annat upptar endast 3 %. De fall som Sven Andersson tog upp ligger tydligen inom de där tre procenten. De fallen tar han upp utan att ange att vårt förslag ligger på 1 miljard kronor för att göra det möjligt att täcka ett svårt finansieringsproblem i svensk industri, behovet av riskkapital, och att ge fjärde AP-fondens styrelse ordentliga möjligheter att planera sin verksamhet.

En annan sak var företagets forsknings- och utvecklingsverksamhet. Vi har bakom oss några år då företagets forsknings- och utvecklingsverksamhet har stagnerat och t. o. m. gått tillbaka. Sven Andersson säger att vi i jämförelse med andra länder ändå ligger högt. Jag visste inte att den borgerliga ambitionen var att få ned den svenska nivån på utvecklingsområdet till andra länders. Är det den ambitionen man har, förstår jag ett och annat i den borgerliga politiken bättre.

Men detta är ett farligt resonemang. Stöttandet av forsknings- och utvecklingsverksamhet – vare sig det gäller den som äger rum i industrin eller den som äger rum på institutionerna – är ju vår satsning på framtiden. Jag är en aning oroad över förnöjsamheten hos Sven Andersson och övriga borgerliga företrädare när de säger att investeringarna är tillräckliga, att utvecklingen när det gäller forskning och teknik är bra och att utvecklingsidan är tillräckligt tillgodosedd. Var skulle vår industri ha stått i dag om vi inte hade satsat på framtiden, om vi inte hade tagit till vara de olika idéer och uppslag som kommit fram i industrin genom att stötta utvecklingsverksamheten? Investeringsidan och forsknings- och utvecklingsidan är några av de allra tyngsta bitarna i svensk industripolitik.

PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Sven Andersson tog bara upp en del av vad jag sade. Han tog inte upp bankerna, men han tog upp AP-fonderna.

Sven Andersson sade att utskottsmajoriteten anser att de nuvarande AP-fonderna fungerar bra. Vi anser för vår del att de från de anställda

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

synpunkt skulle kunna fungera bättre och mera offensivt i den samhälleliga näringspolitiken, om fonderna omorganiserades på det sätt som vi har föreslagit: en gemensam fond med ett ökat majoritetsinflytande för de fackliga organisationerna.

Sedan kom Sven Andersson in på hur man skall få i gång investeringar med pengarna. Det måste finnas morötter som lockar om det skall göras framtidssatsningar, som han uttryckte sig. Han liknade också investerarna vid hästar som inte vill dricka vatten.

Jag har redan i mitt första anförande framhållit att vi har olika filosofier. Vi vill ha en utveckling mot en planerad ekonomi, där man satsar på det som är nyttigt för folket och ser till vad som behöver produceras och inte till vad som för tillfället är mest lönsamt. Där går våra uppfattningar isär, och det gör att vi hamnar på olika linjer. Jag vidhåller yrkandena från mitt första anförande.

SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Herr talman! När man är tredje, fjärde eller femte talare i en sådan här näringspolitisk diskussion, som även berör AP-fonderna och anslag till dem, finner man som regel att tidigare talare har skummat av det mesta. Det kan man då lämna åt sidan. Jag underlät alltså att upprepa vad som redan var sagt.

Mitt anförande var inte inriktat på att skälla på socialdemokraterna. Jag tog bara upp de motsättningar som trots allt finns mellan våra båda synsätt. Thage Peterson anser uppenbarligen att den industriella expansionen skall stimuleras fram framför allt av politikerna. Det tycker jag hans anförande givit belägg för.

Jag har inte i mitt inlägg varit speciellt förnöjsam vare sig med industriinvesteringarna eller med insatserna på forskningsområdet. Jag är den förste att understryka hur viktigt det är med en ytterligare satsning på bägge dessa områden. Jag tror att man från borgerligt håll vill starkt understryka att sådana behövs.

Nu skall jag gå tillbaka till olika länders forskningsnivå, något som i och för sig är rätt intressant. Thage Peterson talade om nivån i Japan och USA. Av OECD-rapporten framgår att när samtliga länders satsningar på forskning och utveckling inom industrin sjönk 1975 hade de svenska satsningarna den ovanliga trenden att de ökade. Av OECD-rapporten och även av statistiska centralbyråns rapport kunde man dra den slutsatsen att vi låg väl till – och vi skall ligga väl till, eftersom vi är beroende av att ha ett försprång på olika sätt i fråga om forskning och utveckling.

Per Israelsson och vpk förespråkar en planekonomi, som går ut på ett förstatligande av samtliga företag. Ni har motionerat om ett förstatligande av Wallenbergsgruppen och samtliga större basindustrier här i landet. Därav följer att utskottsmajoriteten har en helt annan uppfattning. I utskottet har ni inte fått något gehör för era synpunkter. Det finns inte heller någon anledning för oss inom utskottsmajoriteten att utveckla någon större filosofi och bemöta vpk än jag har gjort i detta anförande.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! En del skattefrågor i proposition 165 om den svenska kapitalmarknaden har hänvisats till skatteutskottet. Eftersom vi inte har fogat någon reservation till skatteutskottets betänkande, skall jag begränsa mig till att säga några ord om ett av oss moderater avlämnat särskilt yttrande.

Alla ansvariga politiker torde vara av den uppfattningen att det är livsviktigt för vårt näringsliv att ha en väl fungerande kapitalmarknad. En viktig del av denna är aktiemarknaden. Ingen lär kunna bestrida att vi i dag har stora problem när det gäller denna aktiemarknad. Förtroendet för aktieägandet såsom sparform har otvivelaktigt minskat, och det beror inte bara på att en hel del företag har haft så låg lönsamhet att de inte kunnat lämna någon utdelning. Ett annat skäl till spararnas bristande vilja att investera i aktier är utan all tvekan de ogynnsamma skattereglerna – regler som gör det mera fördelaktigt att spara i exempelvis premieobligationer än i aktier och där investeringar i improduktiva föremål såsom frimärken, konst och ädla stenar ter sig mer lockande.

Visserligen har det gjorts en del för att förbättra aktiesparandets villkor, men den viktigaste reformen, den att avskaffa dubbelbeskattningen på aktieavkastningen, har man ännu inte tagit itu med. I proposition 1979/80:58 om fortsatt reformering av inkomstskatten har emellertid budgetministern skrivit att han nästa år ämnar återkomma med förslag till åtgärder för att öka intresset för aktiesparande med – och det är min kommentar – förhoppningsvis bättre skattevillkor.

Mot bakgrunden härav och i väntan härpå har vi moderater i skatteutskottet inte reserverat oss till förmån för vårens moderatmotion med krav på att slopa dubbelbeskattningen. Därför, herr talman, har jag inget särskilt yrkande i denna fråga. Jag nöjer mig med att understryka vikten av att något verkligen görs nästa år och yrkar bifall till skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 10.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Varken propositionen 1978/79:165 i den del som remitterats till skatteutskottet eller propositionen 1979/80:32 har mött några större invändningar i utskottet, även om slopandet av fondstämpeln och emissionsstämpeln innebär skattebortfall som kan beräknas till 60 milj. kr. per år. Utskottet har kommit fram till att de praktiska vinsterna med borttagande av stämplarna motiverar åtgärden och motiverar skattebortfallet. Bl. a. kan vi peka på de nya s. k. bankcertifikaten.

Med anledning av Knut Wachtmeisters anförande vill jag bara tillägga att utskottets avslagsyrkande på moderatmotionens krav om dubbelbeskattningens avskaffande vid aktieutdelning inte bara är ett formellt avstyrkande i avvaktan på en utredning eller i väntan på att en proposition skall effektuera motionskravet. Utskottet som sådant avvaktar vad en förutsättningslös utredning kan komma fram till eller vad som kan komma i en proposition, och för socialdemokraternas del skulle jag vilja säga att det går åt utomor-

dentligt starka skäl för att ändra nuvarande princip som för kort tid sedan granskats av företagsskatteberedningen.

Jag delar Knut Wachmeisters åsikt att det i dag är fel relationer mellan beskattningen av aktier och beskattningen när det gäller placeringar i diamanter o. d. Jag är helt överens med honom om att ändringar måste komma till stånd, men de kan komma till stånd på många olika sätt, och vi får se när den dagen kommer på vilket sätt vi skall kunna lösa problemet.

Jag ber att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 10.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg göra några kommentarer till civilutskottets yttrande till finansutskottet och finansutskottets förslag till riksdagen beträffande totalfinansiering av bostadsbyggandet. I vissa avseenden är utskotten ense, men i vissa avseenden har förslagen fått olika utformning.

Enighet råder om att det nuvarande systemet fungerar relativt bra nu, och med ledning av detta vill finansutskottet att propositionens förslag om finansieringssystemet även fortsättningsvis skall gälla. Här har civilutskottet uttryckt en annan uppfattning i yttrandet till finansutskottet, nämligen att det definitiva beslutet inte borde tas nu på grund av det uppdrag om översyn av systemet som man föreslår att riksdagen skall ge regeringen. I praktiken har det dock inte någon betydelse, eftersom nuvarande system kommer att gälla intill dess riksdagen får möjlighet att ta ställning till det förslag som man begär från regeringen.

Det råder också enighet om att de administrativa formerna i bostadsfinansieringssystemet bör ses över. Finansutskottet har sagt att härvid kan övervägas om de statliga bostadslånen skulle kunna överföras till instituten. Det är vagt uttryckt och bör, som jag ser det, ge utrymme för tolkningen att alternativa möjligheter kan tänkas.

Finansutskottet har i sitt förslag också tagit upp frågan om byggnadskreditiven. Någon ändring i formerna bör inte ske, säger man. Den viktigaste frågan är dock inte formen, för den måste antagligen vara kvar alldeles oavsett vilket system vi har, utan innehållet i kreditivgivning – om kreditiven skall vara en särskild finansieringsform endast under byggnadstiden eller samordnas med den slutliga finansieringen, villkoren kostnadsmissigt under kreditivtiden, osv. Civilutskottet har inte yttrat sig särskilt över den frågan, eftersom den knappast kan förbigås i ett integrerat och samordnat finansieringssystem.

Oavsett om riksdagen nu följer det förslag som framlagts av majoriteten i finansutskottet eller reservanternas förslag på den här punkten kommer det att ske ett tillkännagivande till regeringen om utredning angående totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Även om jag, som framgår av det jag sagt nu, hade önskat att finansutskottets förslag varit annorlunda i vissa avsnitt, så avser jag att vid voteringen följa det ställningstagande som centern har gjort i finansutskottet.

I detta anförande instämde Sven Eric Åkerfeldt (c).

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Jag har varit med i riksdagen väldigt länge – kanske alltför länge – och jag tyckte att jag hade upplevt det mesta. Men det jag upplevde just nu var väl något av det jag hade hoppats få vara befriad från.

Jag vet inte hur jag skall tolka Kjell Mattssons deklaration när han sade att han skulle följa centerns ståndpunkt i finansutskottet.

Vi träffade en uppgörelse i civilutskottet, och den byggde på det faktum att vi som träffade uppgörelsen var kunniga i frågan. Vi hade tillsammans varit med och utrett den, och vi blev sedan eniga om att civilutskottet skulle föreslå att man borde komma fram till en, som det hette, integrerad och fullständig finansiering – som ibland kallas en totalfinansiering.

Jag har ingen anledning att tvivla på att Kjell Mattsson menade detta när han verkade för den uppgörelsen i civilutskottet. Och alla våra samtal därefter stärkte mig i den föreställningen. Med min kännedom om Kjell Mattssons personliga egenskaper hyser jag stor tillit och förtroende för honom och har haft anledning göra det. Men jag blev väldigt bekymrad nu, när jag hörde vad Kjell Mattsson sade – att han ändrat ståndpunkt.

Jag har mycket svårt – jag måste säga det – att tro att det är fråga om en åsiktsförändring hos Kjell Mattsson. Jag kan inte tro det. I så fall borde jag ha fått veta det tidigare på något sätt. Det måste vara något annat som hänt – och hänt nyligen. Och det är detta jag är litet bekymrad över.

Det är klart: Livet i riksdagen kan väl vara hårt och kantigt, det vi sysslar med verkar kanske ibland litet omänskligt, och det är inte allt som gör det lätt att jobba. Men just detta att vi kan umgås fritt, tala öppet och lita på varandra i de olika frågorna är det som gör umgänget här litet mänskligare och lättare för oss.

Jag kan bara som en förklaring se den ömtålighet den sittande regeringen har med sitt bräckliga underlag. Och detta är märkligt, eftersom regeringen och statsministern gick ut och sade att man skulle söka breda lösningar, gå över blockgränserna och över huvud taget vara tillmötesgående för att finna lösningar.

Här fanns just en sådan lösning, byggd på saklig diskussion och inte på politiskt taktikspel, intriger och finurligheter. Det var en klar, rak och enkel frågeställning som hade penetrerats bl. a. av Kjell Mattsson och mig i boendeutredningarna. Ola Ullsten var också med där och uttalade klart samma uppfattning. Det var alltså ingenting som låg dolt någonstans.

Vi vet också att Kjell Mattsson inte var ensam i centerpartiet om sin åsikt då. Vi talar visserligen aldrig om vad vi har för oss i våra resp. partier, men vi vet ju ändå väldigt mycket om det. Jag har fått många vittnesbörd av mina partivänner om hur centerpartister tycker i den frågan. Jag har naturligtvis också fått sådana vittnesbörd direkt – jag visste ju de åsikter som fanns bland civilutskottets centerpartister.

Jag har alltså fått veta hur andra tänkt och tyckt i den här frågan. Och jag vet att om det skulle röstas här efter vad man tycker och tänker så skulle vi få en

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

förkrossande majoritet i sakfrågan – det är jag helt övertygad om. Jag förmodar också att de i folkpartiet som inte tillhör byggmästarmaffian skulle rösta likadant. Ola Ullsten kände inte den tillhörigheten på den tid han var med i utredningen. Då var han en av dem som såg på byggfrågan socialt – det finns som bekant två grupper i folkpartiet.

Jag kan bara tolka det hela så att partipiskan tydligen har vinit hårt och hänsynslöst mot någon som jag trodde var rätt okänslig för detta slags dirigeringsfrågor. Vi har alla partiloyaliteter i oss, vi följer ju partiernas intressen – det är jag alldeles klar över, även om jag inte tror att jag orkar med sådant i alla lägen.

Men detta gällde ju en sakfråga, där åsikten fanns förankrad i partiet. Så får man plötsligt finna sig i att det blir något annat. Gösta Bohman styr alltså – det är ju så. Herr Bohman tycker illa om detta förslag. I utredningen var det moderaterna och byggmästarna som var emot förslaget, vi andra var eniga. Det har varit så också här. Men nu skall tydligen regeringsförklaringen på den här punkten inte tolkas så som den är läst av Thorbjörn Fälldin här i talarstolen. Jag fattar inte att Gösta Bohman är mer värd än Kjell Mattsson. Men det är andra värderingar som styr, och det är inte jag som skall avgöra vikten. Jag trodde att de egna partivännernas värderingar i en sakfråga var mer värda än hänsynen till de krafter i regeringen som alltså har fått ett övertag.

Det är inte mer att säga om detta. Det är en praktisk angelägenhet, det är inte en fråga om ideologier, som många kan tro. När man läser handlingarna, finner man att mycket av det egentliga innehållet har förvanskats.

Ursprunget finns i ett betänkande – Totalfinansiering SOU 1975:12 – som bara omfattar 100 sidor och som är lättläst. Det är inte särskilt populärt i etablissemanget, för det är inte krångligt och inte omfattande. Vi var överens om att föreslå en integrerad och fullständig finansiering. I vilka former det borde ske skulle kapitalmarknadsutredningen se på. Vi hade överläggningar med den utredningen och kom överens med den om detta. Det är en särskild historia som kunde föranleda en särskild diskussion – det var nämligen många lustiga inslag. Vi tyckte att det var dumt att vi skaffade det slags sakkunskap som det här var fråga om. Ola Ullsten ville det, men vi andra sade att vi skall spara på pengarna – kapitalmarknadsutredningen har kapaciteten. Vi överlät alltså åt kapitalmarknadsutredningen att göra detta arbete. Vi sade inte någonting om statlig totalfinansiering. Jag vet inte hur det skall gå till, men det talar man ofta om och det vill man utreda. Formerna för totalfinansiering är för mig ointressanta. Att den sker är det väsentligaste. Därför var det för mig lätt att komma fram till detta ställningstagande i utredningen, och vi var alltså eniga om det.

Vad får man då läsa i kapitalmarknadsutredningen, som innehåller 1 000 sidor mer än vår utredning, nämligen 1 100 sidor? Det står på latin, engelska och tyska i den, och det finns krångliga tabeller. Det är alltså inte lätt att läsa den. Men det står att vår utredning har föreslagit statlig totalfinansiering. Även Ingemar Mundebo har skrivit det i sin proposition. Jag begär inte att han skall läsa sådana här handlingar. Men gräddan av bankvärlden satt i

utredningen, från riksbankschefen och – jag höll på att säga *ner* – till Browaldh. Det satt mycket sådant "fint" folk i denna utredning. Man får hoppas att de inte handskas med pengarna så som de handskas med tankar och texter. Det är alltså inte sant att vi föreslog statlig totalfinansiering – det är motsatsen. Jag vet inte om jag får säga det med andra ord i riksdagen – det kanske inte passar sig när det var så "fint" folk med i utredningen. Men det är alltså inte sant. Det står på flera ställen. Vi sade bara att man vill ha en integrerad och fullständig finansiering.

Det har sedan blivit litet av ideologi över det hela, litet av rädsla för socialism – folk får ju gåshud när de bara hör ordet – och de bekymmer som är förenade därmed. Det håller man på och ältar. Men detta är en praktisk fråga, som jag ser det, och ingen ideologisk fråga. Det finns faktiskt små guldorn av sanning också i det här tjocka betänkandet. Jag skall bara läsa det som jag tycker är värt att läsa. Det står på s. 356 i betänkandet – SOU 1978:11.

"Likväl står det klart att om ett system för bostadsfinansiering skulle byggas upp från grunden utan bindningar av historisk natur så skulle knappast den nuvarande uppdelningen på tre olika kreditgivare förordas. Troligen skulle då någon form av fullständig finansiering införas med eller utan integrering av byggnadskrediterna."

Och det är ju så. Det system vi har är en kvarleva från förgångnen tid, från den tid då bostadsbyggnadsverksamheten och bostadsförvaltningen var en marknad, fylld av spekulation, med allt av äventyrlighet som det innebar, med krascher i byggnadsstadiet och förvaltningsstadiet, då bankerna måste ha grepp över vad som skedde – och innan staten gick in. Då var det olika kreditgivare med granskningsuppgifter under hela skedet. Sedan staten har gått in är hela denna situation annorlunda. Många har varit glada över detta och hoppats att vi skulle finna former som passar för den verklighet som vi i dag befinner oss i på bostadsfinansieringssidan. Jag skall inte fördjupa mig i detta – jag är rädd att tiden då rinner ifrån mig.

Det intressanta är att vi har haft krångliga system. Tänk om staten skulle handskas så kinesiskt, invecklat och tilltrasslat med byggnadsverksamheten som man gör på penningmarknaden, som i många avseenden dock är styrd av det allmänna. Det är inga fula privatbanker som dominerar denna marknad, utan det är många andra bankinstitut. Många bankmän – från riksbanksdirektören ner till snälla kamrerare i föreningsbanker – sitter och håller i sina skrivbord i skräck för att någonting skall hända i deras vardag, om vi lägger om detta. Den faran är alldeles överdriven – jobb finns det säkert för dem.

Nu gäller det alltså en fråga som har utvecklats under helt andra betingelser. År efter år har frågan tagits upp, och riksdagen har uttalat sig positivt. Två utredningar har tidigare sagt att förslaget är bra. Och vi var alltså överens i bostadsfinansieringsutredningen, som var politiskt sammansatt. Som jag sade var nuvarande utrikesministern – förutvarande statsministern – Ola Ullsten, Kjell Mattsson och socialdemokraterna med på detta förslag. Det var bara moderaterna och byggmästarnas företrädare som gick emot förslaget.

Nu har man lyckats kleta på ett för många "fullt" ord, nämligen *statlig* totalfinansiering – en död hand. Det har vi inte föreslagit, och det har inte varit uppe i diskussionen. Och det är inte det som riksdagen har att ta ställning till, det ingår inte i det yttrande som civilutskottet har avgivit. Det är bara att notera att det som jag hade glatt mig åt – utsikten att få denna fråga behandlad på det sakliga sätt som vi har behandlat den på i civilutskottet och i denna utredning, då vi fört den fram så att man kunde få en hanterlig behandling av finansieringen av bostadsbyggandet – är borta i och med att partipiskan skall vina. Det tycker jag är tragiskt. Men det är så, och det är inget att göra åt. Vi får återkomma i denna fråga, och vi kommer, herr talman, att göra det med engagemang.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag vill ta upp några frågor som behandlas i finansutskottets betänkande nr 8 och som rör bostadsfinansieringen. I propositionen 165 rörande den svenska kapitalmarknaden föreslogs att det hittillsvarande systemet, enligt vilket nyutlåning till omkring 90 % avser prioriterade objekt och återstoden andra krediter, skulle ändras. I stället skulle två obligationsserier utges avseende de två olika kreditgarantierna. Såväl vissa s. k. tunga remissinstanser som vi moderater har varit oroliga för att ett sådant system skulle medföra att finansieringen av oprioriterade låneobjekt försvårades eller kanske t. o. m. omöjliggjordes. Dessa farhågor har uttryckts i en moderat partimotion, nr 2527, och i en avvikande mening, nr 5, till civilutskottets yttrande i denna fråga.

Finansutskottet har i sitt betänkande tagit upp dessa frågor på ett sätt som tillfredsställer våra önskemål. Man hänvisar nämligen till propositionens uttalande om att det nya systemet inte är avsett att motverka bostadsinstitutens möjligheter att ge krediter för berörda ändamål och tillägger att detta enligt utskottets mening innebär "att emissionstillstånd bör lämnas i en omfattning som medger kreditgivning i samma omfattning som hittills". Enligt utskottets hemställan p. 6 skall detta ges regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna. Därmed är våra önskemål tillgodosedda.

Jag vill därefter med några ord beröra de två moderata reservationerna till utskottsbetänkandet. Den första har nr 5 och gäller finansieringen vid förvärv av äldre småhus. När det gäller försäljningen av äldre småfastigheter har stora svårigheter att ordna finansieringen förelegat, vilket ställt säljarna i besvärliga ekonomiska situationer. Det antas att säljarna i dagens läge får ligga kvar med ägarhypotek till ett årligt belopp på omkring 3 miljarder kronor och att det totala värdet av utestående ägarhypotek uppgår till närmare 15 miljarder kronor. När dessa efter ganska kort tid skall inlösas råkar i stället köparen i akuta svårigheter. Enighet har förelegat om att det existerat problem som man måste finna någon vettig lösning på. I propositionen föreslås att dessa frågor skall studeras av den särskilda bostadsrättsutredningen. Vi anser att de berörda problemen icke har något rimligt samband med bostadsrättsfrågorna och yrkar därför på att finansieringsproblemen i samband med försäljning av småhus utreds särskilt.

Reservationen nr 6 har nära samband med nämnda problem. Det gäller här finansiering vid förvärv av äldre småhus i samband med ombyggnad eller en omfattande energisparande renovering. Reservationen anknyter här dels till en motion från moderat håll, dels vad beträffar energibesparing till en centerpartimotion. Majoriteten har ansett att även dessa frågor skulle kunna tas upp inom ramen för bostadsrättsutredningen, under det att vi anser att de lämpligen bör utredas tillsammans med frågorna under reservation nr 5.

Herr talman! Jag ber att med det här sagda få yrka bifall till reservationerna nr 5 och 6 i finansutskottets betänkande nr 8.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag kommer att i detta inlägg uppenhålla mig vid vad som handlar om bostadsbyggandets finansiering i finansutskottets betänkande nr 8 och de vpk-motioner som behandlas där.

Jag vill emellertid börja med ett problem som intimt hänger samman med bostadsfinansieringen och dess villkor, nämligen bostadsbyggandets stora minskning och några konsekvenser av detta.

Bostadsbyggandet har sjunkit till samma nivå som efter andra världskriget – det byggs i dag omkring 50 000 lägenheter per år. Samtidigt skjuter många kommuner utbyggnaden av daghem och annan samhällsservice på framtiden. Kapitalismens planlöshet understryks av att många yrkesskickliga byggnadsarbetare har tvingats lämna sitt yrke. Antalet byggnadsarbetare anställda för att bygga bostadshus har under 1970-talet minskat med hälften, från ca 50 000 till ca 25 000.

Byggsektorn har en central roll inte bara när det gäller att bygga bort sociala brister utan också i kampen mot arbetslösheten. Ett ökat byggande skapar jobb inte enbart för byggnadsarbetare. Det påverkar också direkt en rad andra branscher – cement-, trä-, järn-, stål-, jord-, sten-, kemisk-teknisk, verkstads- och sanitetsvaruindustri. Också transportsektorn och branscher som ger tjänster åt byggandet påverkas. Byggbranschen är jämförd med andra industrigrenar föga importberoende, vilket gör att varje investering ger förhållandevis mycket arbete inom landet.

Bostadsbyggandet styrs i dag i stor utsträckning av bank-, bygg- och fastighetskapitalet. Detta gynnar småhusbyggandet. De allmännyttiga bostadsföretagen har hamnat i ett allt sämre läge, och de hotas nu på många håll av nedrustning och försäljning. Kommunernas markpolitik är i allmänhet passiv. Planberedskapen är ofta dålig.

Vi har nu fått en ny bostadsbrist som det genom avrustningen på byggnadssektorn blir svårt att snabbt bygga i fatt.

Bostadsbristen är en klassfråga i ett samhälle där köpkraften och inte människornas behov bestämmer var och hur vi bor. De som framför allt drabbas av bostadsbristen i Sverige i dag är de ungdomar som skall flytta hemifrån. Ofta gäller det de ungdomar som samtidigt är arbetslösa.

Bostadsbebyggelsen och bostadsområdena representerar ett stort samhällsligt värde. Den mängd arbete som där finns nedlagd måste förvaltas och användas på ett för folkflertalet riktigt och rättvist sätt. Arbetsresultatet

måste återföras till dem som har skapat det, lönarbetarna och folkets flertal. Detta är, herr talman, grunden för kravet på en statlig totalfinansiering genom en bostads- och samhällsbyggnadsbank och kraven på överförande av mark och hyreshus i kommunal ägo. Först därigenom skapas fullt ut förutsättningar för en social bostadspolitik och även för en utformning av bostadsmiljön som tillgodoser grundläggande sociala och kulturella behov för de boende.

Vänsterpartiet kommunisterna menar att alla hyreshus bör överföras i samhällets ägo. Denna överföring underlättas om inga nya subventioner ges till privata hyreshus. Således bör de ränte- och amorteringsfria tilläggs lån som vpk i olika sammanhang föreslagit för att stoppa hyreshöjningarna komma endast allmännyttan till godo. Underhållslån till hyreshus skall likaså bara ges till allmännyttiga bostadsföretag. Lånen skall vara ränte- och amorteringsfria och kunna utgå till alla årgångar. De allmännyttiga företagen har bestämda uppgifter som instrument för en social bostadspolitik och därmed ett större behov av stöd. Det är därför som vi i våra motioner har utformat förslag då det gäller bostadsfinansiering med en sådan bestämd inriktning. Allmännyttan har i regel ett nyare bostadsbestånd, högre underhållsstandard, högre allmänna och sociala kostnader på grund av bl. a. fler barnfamiljer och tätare omflyttning. De har inte privata fastighetsägares möjligheter att laborera med skatteavdrag. Genom bruksvärdesbestämmelserna har dessa kostnader för allmännyttan förvandlats till en extra profit åt privata fastighetsägare.

Ett ekonomiskt stöd till enbart allmännyttan innebär att en kraftfull hyresgästopinion kan utnyttja bruksvärdesreglerna mot de privata värdarna. Därigenom skulle deras vinster minska och det privata fastighetsägandet bli mindre intressant.

Bostädernas finansiering, räntans storlek, lånetidens längd och systemet för belåning har avgörande betydelse för boendekostnaderna. De bostäder som byggs är dyra investeringar för samhället och de enskilda människorna. De skall användas i åtskilliga årtionden. Därför är det också så viktigt att få bort profitterna på det kapital som behövs. Det gäller att få "billigare" pengar till bostadsbyggande och följdinvesteringar och att göra slut på det privata bankkapitalets miljardvinster.

Hyresgästernas och den fackliga rörelsens gamla krav på en statlig bostadsbank och en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet har alltid stötts av kommunisterna. En låg och fast ränta är också en förutsättning för låga boendekostnader liksom ett system för belåning som innebär att alla pengar kan erhållas på ett ställe och i den takt som de behövs. Privata banker och kreditinrättningar skall ha skyldighet att bidra med kapital till bostadsbanken till låg fast ränta. De privata hyreshusen måste ställas vid sidan av den statliga lånegivningen, och inga statliga lån skall medges för ny- eller ombyggnad av enskilt ägda flerfamiljshus. Enskilt ägda småhus bör få statliga lån endast om de skall bebos av låntagaren och om de byggs där småhusbyggande är den lämpligaste formen för bostadsförsörjningen. Särskilda lågräntelån med högst 3 % ränta utan årlig höjning och med 60 års

amorteringstid skall enligt vår mening ges till hyres- och flerfamiljshus hos de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagen.

Herr talman! Enligt vpk:s mening kan bara en socialistisk planekonomi skapa förutsättningarna för en riktig och slutlig lösning av bostadsfrågan. Trots detta är det inte ointressant att se vad som kan göras inom ramen för ett kapitalistiskt system, hur bostadsfinansieringen kan förbättras. Arbetarrörelsens, eller skall vi säga den svenska vänsterns, krav har sedan 30–40 år tillbaka varit en låg och fast ränta till bostadsbyggandet, en statlig bostadsbank och en statlig totalfinansiering av nybebyggelse.

Motargumenten mot dessa krav har bl. a. varit att en låg och fast ränta blir för dyr för staten. Men redan i dag satsar ju staten miljarder på räntebidrag och garanterad ränta till bostadsbyggandet. En aktuell diskussion som har förts och som förs f. n. – bl. a. med utgångspunkt i hyresgästernas bostadspolitiska programförslag – gäller ändring av låneformerna, nytt bostadslånesystem, reallån eller indexlån. Gemensamt för den diskussionen och för de förslag som framförs är att man förutsätter ett nytt och långsiktigt statligt bostadslånesystem som den enda realistiska vägen att på sikt pressa ned boendekostnaderna och stimulera till ett ökat bostadsbyggande.

Ett gammalt krav är också att staten skall stå för alla lån till nybyggnader av kommunalt eller kooperativt ägda hus och att lånen skall anpassas till de faktiska byggkostnaderna, så att man slipper de dyra topplånen. I finansutskottets betänkande förs utifrån civilutskottets yttrande angående totalfinansiering ett resonemang om eventuella fördelar med att övergå till en sådan finansiering av bostadsbyggandet. Finansutskottet synes inte ha samma uppfattning som civilutskottet om de fördelar ett sådant system kan innebära.

Per Bergman pekade på det anmärkningsvärda i att ledamöter av civilutskottet, som har stått bakom en skrivning och ett ställningstagande, i dag när finansutskottets betänkande behandlas har ändrat inställning. Han var med all rätt mycket upprörd över detta och dessutom mycket förvånad. Jag måste säga att man ändå inte har anledning att vara så förvånad. Det här är ju inte det första exemplet på att centerpartister under trycket från högerdominansen i regeringen vikt sig i sådana här frågor och ändrat uppfattning. För min del är jag alltså inte så förvånad som Per Bergman verkade vara.

Enligt vpk:s mening finns det även klara administrativa fördelar med att staten tar över hela bostadsfinansieringen och att man får ut det "riktiga" lånet redan under byggnadstiden. Till skillnad från Per Bergman fäster jag stort avscende vid att staten tar över hela bostadsfinansieringen och att det blir fråga om en statlig totalfinansiering. Jag anser det vara självklart att medborgarnas bostadsförsörjning är en så betydande samhällsuppgift att staten måste ha ansvaret. Det centrala kravet och det viktigaste är naturligtvis en låg och fast ränta, billigare pengar till bostadsbyggandet. Frågan om de tekniska lösningarna måste naturligtvis alltid underordnas detta grundläggande krav.

Även frågan om de privata bankernas och kreditinrättningarnas roll har en

stor betydelse. Vpk har i andra sammanhang tagit upp frågan om förstatligande av affärsbankerna och de stora försäkringsbolagen. Den frågan har f. ö. Per Israelsson tidigare tagit upp i den här debatten, och han har belyst vår inställning därvidlag.

Vad som enligt vpk:s mening står helt klart är att införandet av ett nytt bostadsfinansieringssystem eller genomgripande förändringar i nuvarande system snabbt måste genomföras. Vi behöver ett system som kan ge bättre förutsättningar för lägre kapitalkostnader både i nyproduktionen och vid ombyggnad och sanering av framför allt de allmännyttiga bostadsföretagens bostäder.

I avvaktan på sådana förslag bör de i olika vpk-motioner framförda förslagen genomföras. Det innebär ett uttalande för en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar – genom enhetslån med lång amorteringstid till låg och fast ränta från en statlig bostads- och samhällsbyggnadsbank till allmännyttan och bostadskooperationen i form av HSB och Riksbyggen.

Jag vill med det här sagda, herr talman, yrka bifall till de vpk-motioner som behandlas i finansutskottets betänkande nr 8.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Såväl propositionen som utskottets majoritetsbetänkande, och kanske särskilt den moderata motionen 2527, präglas enligt min uppfattning av en aningslös tro på och föreställning om kapitalmarknadens funktionssätt. Man ser framför sig att i det ögonblick som marknadskrafterna får operera mer fritt kommer också en mer rationell ordning att inträda.

I många avseenden är det en illusion som man ger uttryck för både i moderatmotionen och i utskottsbetänkandet. Det har tidigare i debatten påvisats hur extremt stora budgetunderskott vi har i Sverige. Och statens åtgärder för att täcka in de budgetunderskotten har sannerligen inte lett till upprättandet av några mer rationella marknadsmekanismer. I verkligheten har effekterna av den borgerliga regeringens politik gått i helt annan riktning och kommer att gå i helt annan riktning än vad som beskrivs i det retoriska resonemang kring upprättandet av marknadskrafter och liknande som förs i utskottsbetänkandet och moderatmotionen.

Det finns en parallell, nämligen utskottsmajoritetens syn på den internationella kapitalmarknaden. En aningslös och naiv, och därför farlig, föreställning om de internationella kapitalmarknadernas funktionssätt finns här återigen hos moderaterna, men också hos utskottsmajoriteten i övrigt. Jag avser inställningen att marknadskrafterna skall få slå igenom också på valutaområdet, dvs. att valutarestriktioner i grunden är ett ont.

Det är, enligt min uppfattning, en utomordentligt orealistisk syn på vad som sker och har skett i världen under det senaste decenniet. Betingelserna för de internationella valutamarknaderna och kapitalmarknaderna har nämligen förändrats synnerligen kraftigt under 1970-talet – med återkommande valutakriser, med ökad anarki på många av delmarknaderna, som har lett till stora svårigheter för nationerna när det gäller att upprätthålla en effektiv

inhemsk ekonomisk politik. En av orsakerna härtill, men bara en, är den s. k. eurodollarmarknadens framväxt under slutet av 1960-talet och under 1970-talet – alltså i en av riksbankerna helt okontrollerad väldig penningmarknad, vars tillkomst förorsakades bl. a. av USA:s underskottsfinansiering i slutet av 1960-talet. Bara mellan 1969 och 1972 fördubblades de internationella monetära reserverna. Till en väsentlig del är det de stora multinationella företagen som har kontroll över den s. k. eurovalutamarknaden. Man har uppskattat att de stora multinationella företagen har lättroliga likvida tillgångar som är dubbelt så stora som världens samlade valutareserver. Det ger kanske en bild av storleksordningen på och effekterna av de kapitalströmmar som kan förorsakas av dessa maktfaktorers spel på marknaden.

Bara för något år sedan, 1978, var den totala omslutningen av eurovalutamarknaden omkring 500 miljarder dollar. Marknaden hade då på ett år haft en nettotillväxt på 75 miljarder dollar. Det är väl belagt att denna marknad är okontrollerad av riksbankerna i de olika nationerna och alltså försvårar regeringarnas möjligheter att t. ex. bedriva stabiliseringspolitik. Det är också känt att stora multinationella företag och banker har använt sin makt under olika skeden för att genom valutaspekulation försvåra regeringarnas möjligheter att föra en ekonomisk politik.

Detta är en av de stora förändringar som har inträffat under 1970-talet. En annan förändring, som naturligtvis hänger samman med den men som ändå är en separat fråga, är att det fasta internationella valutasystemet brakade ihop omkring 1971–1972 med den osäkerhet och ökade spekulation som detta fick till följd.

Här finns också en viktig synpunkt på marknadens funktionssätt när det gäller valutan och växelkurserna som är viktig att ta upp när vi diskuterar kapitalmarknaden. I teorin förutsätts att med fria växelkurser blir det de verkliga förhållandena på varu- och tjänstemarknaderna som bestämmer vilken kurs en valuta får. Ett lands kostnadsläge och exportmöjligheter bestämmer var valutan kommer att hamna. Men om det, som bl. a. bankekonomen Leif Backlund har påpekat, är ett stort kapitalflöde samtidigt som krafterna på kapitalmarknaden går i motsatt riktning mot de krafter som styr varumarknaden, ja, då kan vi få en helt pervers prisbildning. Då kan vi få en bestämning av växelkurserna som går på tvärs mot vad de borde göra om varumarknaden skulle bestämma var valutorna skulle hamna. Fria växelkurser kan således leda till att regeringarna får svårare att föra en ekonomisk politik. Och det är just vad som har hänt under olika skeden av 1970-talet. Till alla dessa faktorer, som har skapat denna stora osäkerhet på valuta- och kapitalmarknaden, kommer naturligtvis de kraftiga förskjutningarna i betalningsströmningarna mellan olika länder som en följd av oljekrisen – men det skall jag av tidsskäl inte gå in på.

Allt detta har nu givit bankerna en ny roll, både internationellt och i Sverige. Den internationella valutahandeln och valutaspekulationen har ökat utomordentligt kraftigt. Det är en helt ny situation som har uppstått under 1970-talet. År 1960 hade 8 USA-banker utlandsgrenar med tillgångar på 3,5 miljarder dollar. År 1976 hade mer än 100 USA-banker utlandsgrenar med

tillgångar på över 180 miljarder dollar – en ohyggligt snabb utveckling.

Bankerna har blivit multinationella företag. Ett typexempel är Chase Manhattan, där utlandsaffärernas andel av bankens vinst ökade från 22 % år 1970 till 64 % år 1975. Också i Sverige – fast i mindre skala – ser vi en liknande rörelseriktning. Valutahandelns betydelse för vinsten i bankväsendet ökar kraftigt.

De allra senaste åren har dessutom en annan faktor kommit till, nämligen att staten har tagit över mycket av riskerna och därmed givit bankerna en separat möjlighet att öka vinsterna. Men att utlandsrörelsens andel av vinsten är en viktig faktor under 1970-talet är obestridligt, och inom utlandsrörelsen är det då valutahandeln, och inte kundaffärerna, som står för den helt dominerande delen. Detta skapar en osäker situation i bankerna, med beroende av vinster, som i sin tur måste genereras genom en valutahandel av spekulativ karaktär. Den debatt om valutaspekulationer i Sverige som har förts under de senaste åren har också väl belagt att bankernas naturliga intressen av vinst kan motverka den samhällliga valutapolitikens syften och målsättningar genom köp och försäljning av valutor som försvagar kronans ställning. Här finns en klar intressekonflikt inbyggd. Och det rör sig ju om en utomordentligt omfattande valutahandel, också i Sverige – för några år sedan uppskattade man att valutabankerna i Sverige varje arbetsdag omsätter valutor i samma storleksordning som hela den svenska valutaservisen.

Jag har velat nämna dessa omständigheter för att motivera varför det sannerligen inte är en minskad kontroll av de internationella valutamarknaderna och kapitalmarknaderna som behövs. Jag har då av tidsskäl inte nämnt – och jag kommer inte heller att beröra – den andra mycket viktiga frågan i sammanhanget, nämligen om den kontroll som behövs för att motverka kapitalflykt till utlandet. Det är ju en separat fråga.

Att släppa spärrar och restriktioner på valutaområdet när det gäller de internationella kapitalmarknaderna skulle innebära att man utsätter Sverige för stora påfrestningar beträffande våra möjligheter att föra en oberoende inhemsk politik. Vi skulle bli mer beroende av de utländska stora bankerna och de multinationella företagen, och vi skulle också bli mer utsatta för påfrestningar och för spekulation mot oss, med den anarki som råder på delar av de internationella kapital- och valutamarknaderna.

Jag skall sluta med en kommentar om någonting som har förbryllat mig.

Jag tycker det är ganska fantastiskt, som framgått både av debatten i dag och av utskottsbetänkandet, hur centerpartiet har lagt sig alldeles platt här. Vad är detta tal om internationalisering av kapitalmarknaderna och om att släppa restriktioner på valuta- och kapitalmarknaderna? Det går ju emot allt vad centerpartiet i andra sammanhang säger sig värna om: möjligheterna att föra en oberoende inhemsk ekonomisk politik, att föra en politik med småskalighet, osv. I fråga om kapitalmarknaden och de internationella valutafrågorna gör man sig så att säga med öppna ögon mer beroende av starka utländska multinationella krafter. Det är en politik på kapitalmarknadsområdet som går på tvärs med all den agitation som centerpartiet annars

för fram – och som ibland kan vara sympatisk – om det samhälle man önskar skapa i Sverige.

Herr talman! Det finns konkreta förslag om alternativ på de områden som jag har talat om. Det har lagts fram förslag om bättre styrmedel för valutahandeln, bl. a. i en socialdemokratisk motion från i våras, en motion som nu ligger hos den valutaregeringsutredning som f. n. arbetar. Den utredningen bör ta det konkreta uppdraget från i våras på större allvar än den bör ta den borgerliga utskottsmajoritetens suddiga och naiva tilltro till de internationella kapital- och valutamarknaderna.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 8 på alla punkter.

Vad jag närmast begärde ordet för var för att tala om det särskilda yttrandet från centerledamöterna i finansutskottet beträffande finansieringen vid förvärv av äldre småhus i samband med ombyggnad m. m. Dessa frågor har också tagits upp i motionerna 790 av Per-Olof Strindberg och Per Stjernström.

Man påpekar i motionerna svårigheterna att finansiera äldre småhus i kombination med upprustning och omfattande energisparande renovering. Moderaterna har reserverat sig för bifall till dessa motioner och tillstyrkt en särskild utredning av hela problemet med finansiering av äldre småhus. Vi vet att det i dag är betydande svårigheter för en ung familj att köpa ett äldre småhus, där lånen är låga och där det fordras en hög kontantinsats.

Finansutskottet har för sin del ingen annan uppfattning i själva sakfrågan men stryker under att det är det reallt planerade byggandet som skall prioriteras på kreditmarknaden. Vi har heller inte någon annan uppfattning i princip.

Frågan om att underlätta förvärv av äldre småhus får prövas av den nu sittande bostadsrättsutredningen, vilken bör ha bättre möjligheter att få fram snabba förslag än en ny tillsatt ytterligare utredning. Det är också angeläget att bostadsrättsutredningen tar upp frågan om möjligheterna till behovsprövade prioriterade lån för förvärvskostnader i samband med ombyggnad, modernisering och energisparande renovering – frågor som tagits upp i motionerna 790 och 2099.

Däremot har finansutskottet i sitt betänkande, liksom civilutskottet i sitt yttrande, i huvudsak gått förbi den i motionen 2099 berörda frågan om amorteringsvillkoren för bottenlån vid nybyggnad, där byggnationen sker utanför detaljplanlagt område och där kreditinstitutet inte ger lån upp till de statliga bostadslånens undre gräns.

För nyproduktion på landsbygden i områden där utomplansbestämmelser gäller är lånmöjligheterna i dag ofördelaktigare än när det gäller nybyggnation inom stadsplanlagt område. Där utomplansbestämmelser gäller kan bottenlån erhållas vid 30 % av pantvärdet, medan motsvarande siffra när det gäller stadsplanerade områden är 70 %. Länsbostadsnämnden garanterar

resterande krediter upp till 95 % av pantvärdet. Vid denna fördjupning av statslånen blir emellertid amorteringstiden kortare än när bottenlån upp till 70 % kan avlyftas i särskilda låneinstituts bottenlån. Följaktligen blir den årliga boendekostnaden högre vid nybyggnation inom områden där utomplansbestämmelser gäller.

Herr talmän! Vi anser att denna orättvisa för människor som bor eller vill bosätta sig på landsbygden bör avskaffas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Finansutskottets betänkande 8

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation I av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet 8 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation I av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163

Nej - 161

Avstår - 1

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna 396 av Lars Werner m. fl. och 2528 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Clacson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna 396 av Lars Werner m. fl. och 2528 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 307
Nej - 19

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 163
Avstår - 1

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 3 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 3 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 396 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 396 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 20
Avstår - 1

Mom. 10 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 4 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 10 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 4 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 10 b

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna 2697 av Lars Werner m. fl. och 36 av Erik Wärnberg m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna 2697 av Lars Werner m. fl. och 36 av Erik Wärnberg m. fl. i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 20
Avstår - 1

Mom. 12

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 5 av Lars Tobisson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars Tobisson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 13 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 5 av Lars Tobisson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Mom. 14-17

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

Den svenska kapitalmarknaden

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 7 av Kjell-Olof Feldt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kjell-Olof Feldt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 18 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 7 av Kjell-Olof Feldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kjell-Olof Feldt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Skatteutskottets betänkande 10

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 10

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Thage Peterson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 10 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Thage Peterson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2528 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
de 10 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 2528 av Lars Werner m. fl. i
motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav
följande resultat:

Ja - 305
Nej - 20
Avstår - 1

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation
2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med
övertvägande ja besvarad. Sedan Thage Peterson begärt votering upplästes
och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
de 10 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Thage Peterson begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav
följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation
3 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med
övertvägande ja besvarad. Sedan Thage Peterson begärt votering upplästes
och godkändes följande voteringsproposition:

Torsdagen den
6 december 1979

*Den svenska kapi-
talmarknaden*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
de 10 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Thage Peterson begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav
följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation
4 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med
övertvägande ja besvarad. Sedan Thage Peterson begärt votering upplästes
och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
de 10 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Thage Peterson begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav
följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation
5 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med
övertvägande ja besvarad. Sedan Thage Peterson begärt votering upplästes
och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkan-
de 10 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Thage Peterson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163
Nej - 162
Avstår - 1

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2528 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 10 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 2528 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 20
Avstår - 1

§ 14 Ändring i marknadsföringslagen, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1979/80:12 med anledning av motioner om ändring i marknadsföringslagen m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:766 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) och Bengt Silfverstrand (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om en lagändring syftande till att förbjuda "kombinerade utbud",

1978/79:767 av Hans Pettersson i Helsingborg m. fl. (s),

1978/79:1077 av Arne Blomkvist m. fl. (s),

1978/79:2004 av Bertil Fiskesjö m. fl. (c) och

1978/79:2010 av Grethe Lundblad m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande skärpt förbud mot kombinerade utbud att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:766,

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Ändring i marknadsföringslagen,
m. m.*

Torsdagen den
6 december 1979

*Ändring i marknadsföringslagen.
m. m.*

2. beträffande informationsplikt i fråga om tjänster inom byggnadsbranschen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:767,
3. beträffande prisangivelser på varor att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2010,
4. beträffande innehållsangivelser på varor att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2004,
5. beträffande översyn av marknadsföringslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1077.

Reservation hade avgivits *beträffande skärpt förbud mot kombinerade utbud* av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Lilly Hansson, Thage Peterson, Lennart Pettersson, Rune Jonsson och Sivert Andersson (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:766 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talmån! Syftet med samhällets konsumentpolitik är, som jag ser det, att steg för steg flytta fram konsumentens position på marknaden. Näringslivet har överlägsna resurser till sitt förfogande när det gäller att övertala och locka och därmed också snedvrída och försvåra rationella köpbeslut från konsumenternas sida.

Konsumenten är den svaga parten i sammanhanget, och det är därför en viktig uppgift för samhället att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden.

Marknadsekonomins effektivitet är ju bl. a. beroende av i vilken utsträckning som den kan tillgodose konsumenternas önskemål, om dessa ges möjlighet till ett självständigt och rationellt val av produkter. Nu är det tyvärr så att de metoder som företagen använder i sin marknadsföring till stor del är inriktade på att inskränka konsumenternas fria och självständiga ställning. Det gäller både i praktiken och – vad värre är – i de läroböcker som morgondagens företagsledare använder i sin utbildning. I motsats till vad som görs gällande är den undervisning som vanligtvis ges vid handelshögskolorna i det här landet klart inriktad på att försämra marknadsekonomins funktionssätt i stället för tvärtom. Det sker genom att lära ut olika knep och metoder att med marknadsföringens hjälp försvåra rationella beslut för konsumenterna.

Detta har på ett övertygande sätt visats bl. a. i en kritisk granskning av läroböcker i marknadsföring som gjorts av nationalekonomidocenten Ernst Jonsson vid Stockholms universitet. Redovisningen görs i boken *Konsten att förföra konsumenten*, och den är väl värd att läsas också av de borgerliga ledamöterna i näringsutskottet, när vi nu behandlar motioner som har att göra med förbättringar i marknadsföringslagen.

Det finns för vår del anledning att återkomma vid ett senare tillfälle till de slutsatser som kan dras av Ernst Jonssons rapport. Den visar ändå, tillsammans med alla andra vittnesbörd, vilken jätteuppgift som den statliga

konsumentpolitiken ännu har framför sig.

De fem motioner som vi behandlar i dag angående förbättringar av marknadsföringslagen innehåller i och för sig allihop angelägna konsumentkrav. I de flesta av de frågor motionerna tar upp pågår dock utredningar och förhandlingar, där konsumentverket är inblandat. Vi har därför för dagen inte velat driva de här frågorna vidare från socialdemokratiskt håll, utan vi avvaktar resultatet av pågående överläggningar.

På en punkt har vi dock en reservation. Det gäller kravet i den socialdemokratiska motionen 766 av Hans Pettersson i Helsingborg och Bengt Silfverstrand på skärpta åtgärder mot kombinerade utbud, som är en av de *finurliga åtgärder som företagen använder sig av* för att vilseleda konsumenterna. Ett kombinerat utbud är t. ex. att den som prenumererar på Damernas Värld får en flaska fransk parfym så att säga på köpet.

Vi vill på samma sätt som konsumentverket ha en lagstiftning som ger möjlighet att inskrida mot kombinerade utbud som i första hand har till syfte att försvara för konsumenten. Sådana möjligheter finns inte med nuvarande marknadsföringslag.

Utskottsmajoriteten säger dock nej till en skärpt lagstiftning mot kombinerade utbud, med motiveringen att utvecklingen inte på något avgörande sätt visat på ett behov av någon skärpning i lagstiftningen. Vi hävdar dock att detta stämmer dåligt med verkligheten, och det tycker vi också att konsumentverket visat i sitt remissvar till utskottet över motionen.

Den borgerliga majoriteten i näringsutskottet har alltså här valt att ställa sig i motsatsställning inte bara till konsumentverket och de synpunkter verket redovisar i sitt remissvar utan också till konsument- och löntagarrepresentanterna i marknadsdomstolen. Konsumentverket redovisar i sitt remissyttande att man fått in över 800 anmälningar på detta område men inte kan göra särskilt mycket med hänsyn till nuvarande lagtext och den inställning som marknadsdomstolens majoritet har. Därför tycker vi att kravet på en skärpt lagstiftning är befogat.

Vi kan också jämföra situationen med den i våra nordiska grannländer. Motsvarande lagstiftning på det här området finns nämligen i Danmark, Finland och Norge. Den syftar till att motverka användning av kombinerade utbud i strid med konsumentintresset.

I Danmark är kombinationserbudanden tillåtna om varorna är av samma slag eller tilläggsvaran har obetydligt värde. I Finland krävs att varorna har ett uppenbart sakligt samband för att den här typen av utbud skall tillåtas. I Norge är det tillåtet att kombinera varor under förutsättning att de har ett brukssamband och att det är naturligt att köpa dem ihop. Det är sålunda tydligt att dessa länders lagstiftning präglas av en restriktivare inställning än den svenska lagstiftningen på den här punkten.

Vi tycker från socialdemokratiskt håll att vi i varje fall borde försöka nå upp till nordisk nivå när det gäller att skydda konsumenten och driva en aktiv konsumentpolitik. Som regel ligger vi ju före de andra nordiska länderna. Här är ett område där vi klart ligger efter.

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Ändring i marknadsföringslagen.
m. m.*

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande nr 12.

INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 1979/80:12 behandlas fem motioner från föregående riksmöte, med anknytning till marknadsföringslagen.

Marknadsföringslagen, som infördes 1970, har bl. a. till ändamål att främja konsumenternas intressen i samband med näringsidkares marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. För tillämpningen av lagen svarar konsumentverket, KO och marknadsdomstolen.

På det konsumentpolitiska området sker, som Lennart Pettersson nyss har påpekat, ständigt ett arbete för att förbättra och förstärka konsumenternas ställning. Ett omfattande lagstiftningsarbete har ägt rum under de senaste tio åren. Detta arbete har karakteriserats av att man steg för steg sökt värna konsumenternas ställning och successivt sökt vägleda dem till rationella val.

Flera utredningar arbetar också med att se över olika konsumentfrågor. Utskottet har i betänkandet redovisat en del av det arbete som pågår för att förbättra konsumenternas ställning, då speciellt med inriktning inom marknadsföringslagens områden.

Utskottet är helt överens om behandlingen av motionerna 767, 1077, 2004 och 2010. De frågor som aktualiseras i dessa motioner ingår i de uppgifter som olika utredningar har att se över eller är på annat sätt föremål för uppmärksamhet, då främst från konsumentverket.

I motion 766 föreslås en ändring av marknadsföringslagen med syfte "att helt förbjuda s. k. kombinerade utbud". I dag kan man genom 8 § marknadsföringslagen reglera kombinerade utbud och även straffbelägga sådana erbjudanden där varorna saknar naturligt samband och förfarandet försvarar för konsumenten att bedöma erbjudandets värde. När frågan om en skärpning av marknadsföringslagen senast var under övervägande – det var 1976 – instämde utskottet i den socialdemokratiska handelsministerns uttalande, vilket innebar att en skärpning av lagen inte var befogad. Handelsministern anförde att de straffsanktionerade specialbestämmelserna i lagen måste ha ett klart angivet tillämpningsområde och att detta var en anledning till att inte förändra lagen.

Vid behandlingen av motion 766 har majoriteten i utskottet ansett att det fortfarande är tillräckligt med den möjlighet som marknadsföringslagen ger att utöva kontroll och sanktioner mot missbruk vid marknadsföring av s. k. kombinerade utbud. Utskottet delar konsumentverkets uppfattning att ett totalförbud mot kombinerade utbud i enlighet med motionärernas yrkande inte är påkallat; dessa kan i vissa fall vara förmånliga för konsumenterna. Ett allmänt förbud mot att marknadsföra kombinerade utbud skulle också kunna hindra en i och för sig önskvärd lansering och utveckling av nya produkter.

Majoriteten i utskottet anser att utvecklingen sedan frågan senast var uppe till behandling inte ger anledning till den förändring i syfte att skärpa marknadsföringslagen som socialdemokraterna i utskottet föreslår i den reservation som man fogade till utskottsbetänkandet.

Lennart Pettersson påpekar att konsumentverket och KO sedan 1971 har handlagt ungefär 800 ärenden. Ja, det stämmer. Men när man ser på dessa 800 ärenden skall man i beräkningen också ta med att varje anmälan oftast blir ett ärende i det statistiska materialet. Om t. ex. 25 personer till KO anmäler samma erbjudande, kan det bli 25 ärenden, på grund av att olika befattningshavare handlägger ärendena eller till följd av att de inte är identiskt lika. Varje ärende förs alltså in i statistiken. Det är något som man skall ta med i bedömningen, när man tittar på dessa 800 ärenden som konsumentverket har handlagt. Jag försvarar i och med detta inte de kombinerade utbudena, utan påpekar bara att det är viktigt att ta med detta i bedömningen.

Utskottet instämmer med remissorganen när det gäller att möjligheterna till kombinerade utbud måste bevakas och beivras när de missbrukas, men vi anser att den nuvarande lagstiftningen ger konsumentverket-KO och marknadsdomstolen möjligheter att på ett effektivt sätt bevaka och åtgärda missbruk. Utskottet är f. n. inte berett att förorda någon översyn av bestämmelserna i 8 § marknadsföringslagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 12.

LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Ingegärd Oskarsson sade att den borgerliga majoriteten instämmer med remissinstanserna, såvitt jag förstår närmast konsumentverket, när det gäller att missbruken av de kombinerade utbudena måste bevakas. Det hade då varit lämpligt om majoriteten hade fullföljt instämmandet genom att följa den linje som remissinstansen tycker är riktig, nämligen att få fram en skärpt lagstiftning för att just beivra missbruken.

Här står alltså intressenter mot varandra – konsumentverket, som värnar om konsumenternas ställning i marknadsökonomi, och näringslivets organisationer, främst företrädda av en underavdelning till Industriförbundet. Centerpartiet och övriga borgerliga partier har, trots de missbruk som konsumentverket har kunnat påvisa att det inte kan beivras, ställt sig på Industriförbundets sida. Det verkar inte vara fråga om någon större omsorg om konsumenterna från utskottsmajoritetens sida.

Dessutom gäller inte längre den hänvisning som utskottsmajoriteten gör till förre handelsministern Kjell-Olof Feldts bedömning att man i samband med behandlingen av propositionen 1975/76:34 inte skulle företa den skärpning som då påyrkades. Handelsministern hänvisade i det läget till att marknadsföringslagen var ny och att lagpraxis inte hade utvecklats. Nu vet vi hur den har utvecklats sig, och vi vet att konsumentverket inte kommer åt det missbruk som verket borde komma åt. Det finns många exempel på det i verkets remissyttrande. Därför borde den borgerliga utskottsmajoriteten ha

gått med på den förändring som den socialdemokratiska utskottsminoriteten här pläderar för.

Vi har inte velat gå så långt som motionärerna. Ett förbud jäms över mot kombinerade utbud kan innebära att ett och annat kombinerat utbud som är renodlat till fördel för konsumenten också skulle försvinna. Men vi erbjuder den typ av kompromiss som konsumentverkets linje innebar. Utskottsmajoriteten kunde ha gått på den linjen i stället för att bara sopa problemen under mattan.

INGEGÄRD OSKARSSON (c) replik:

Herr talman! Marknadsföringslagen infördes 1970, och det jag hänsyftade till var att handelsministern inte ansåg det vara lämpligt med en skärpning av denna lag. Det var 1976, och då hade man ju redan en viss erfarenhet av hur marknadsföringslagens tillämpning utföll. Dessutom har vi utredningar på gång, och det finns möjlighet för dessa utredningar att även ta upp denna fråga och ytterligare studera hur tillämpningen av marknadsföringslagen fungerar.

LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Ingegärd Oskarsson att det finns inga utredningar på gång på detta område. Det finns utredningar på gång som berör övriga områden, och det är andra motioner som behandlas i samma betänkande som tar upp dem.

Vad det är fråga om är att ta ställning till ett klart uttryckt önskemål från konsumentverkets sida att det skall bli en lagändring som innebär att man kan ta itu med klart missvisande kombinerade utbud, som nu kan fortgå därför att lagtexten är alltför snäv. Dessutom har problemet förvärrats just genom att konsument- och löntagarintressena i marknadsdomstolen inte har kunnat få gehör för sin uppfattning att man bör göra en något vidare lagtolkning när det gäller 8 § i marknadsföringslagen än som marknadsdomstolens majoritet har velat ansluta sig till. Vi har haft testfall, och de visar klart att den snäva lagtolkningen gäller fortfarande. Hade man från utskottsmajoritetens sida varit intresserad av att värna om konsumentintresset hade man kunnat ställa sig bakom det förslag till lagändring som konsumentverket och reservanterna för fram. Det är rena undanflykter som Ingegärd Oskarsson för till torgs när hon talar om utredningar. Det finns inga utredningar på detta område som är i verksamhet. Vad det är fråga om är en klar framställning och ett klart önskemål från konsumentverkets sida.

INGEGÄRD OSKARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång betona att det faktum att majoriteten i utskottet inte är överens med minoriteten om att skärpa lagen inte betyder att vi är ointresserade av dessa frågor eller att vi inte ser allvarligt på detta. Men vi anser att man genom marknadsföringslagens nuvarande utformning har möjlighet att både komma åt och beivra överträdelser på detta område.

Tredje vice talmannen anmälde att Lennart Pettersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Ingegärd Oskarsson säger att 800 ärenden har varit hos konsumentverket för behandling just vad gäller de kombinerade utbudena. Det stämmer ju, men sedan finns det en hel rad ärenden ute hos de lokala konsumentnämnderna som har handlagts och behandlats där. Jag kan inte siffrorna i dag, men det är en mycket stor andel av de kombinerade utbudena som hamnar där. Jag tror alltså inte man skall säga att det bara är dessa 800 ärenden.

I det utskottsbetänkande vi nu diskuterar behandlas två motioner som jag tillsammans med några partivänner har väckt. Den första, nr 766, handlar om de kombinerade utbudena. Vi begär en ändring av marknadsföringslagens 8 § på det sättet att de kombinerade utbudena inte blir tillåtna.

I 8 § står att näringsidkare kan dömas "om varorna uppenbart saknar naturligt samband och förfarandet försvårar för konsumenten att bedöma erbjudandets värde". Det är två rekvisit som måste uppfyllas för att man skall kunna lagsöka en näringsidkare som har de kombinerade utbudena på ett felaktigt sätt. Det är det vi vill angripa. De här kombinerade utbudena kan ta sig många olika former. De gäller kanske oftast kapitalvaror som frysboxar, TV-apparater, bilar och t. o. m. villor. Man kan se annonser där det sägs: Om du köper en frysbox hos oss så får du en halv gris på köpet. Det talas inte alls om pris, men man kan utan tvivel säga att det finns ett samband, och den här näringsidkaren klarar sig just genom det här sambandet. Men hur mycket den här grisen är värd talar man inte om, och konsumenten har väldigt svårt att bedöma värdet av denna affär.

Andra exempel är TV-handlare som ofta annonserar: Om du köper en TV hos oss så får du en TV-bänk på köpet. Här finns ett samband, för en bänk skall man ha för att ställa TV:n på. Men i annonsen finns ingen uppgift om vilket värde TV-bänken har. Då kommer konsumenterna i en litet egendomlig situation. Även här klarar sig näringsidkaren från lagsökning genom att bara ett av rekvisiten är uppfyllt.

- Jag har under de många år jag jobbat med konsumentfrågor träffat på ett otal fall av kombinerade utbud, där konsumenten i efterhand kunnat konstatera att om han hade köpt varor var och en för sig så hade han gjort en mycket bättre affär.

I dagens nummer av Dagens Nyheter finns införd en annons med "Månadens erbjudande". Om man köper en Luxor Colorama 26" så får man en klockradio värd 300 kr. på köpet. I annonsen anges: Vårt julpris 4 495 kr.

Jag frågar mig: Vad har en klockradio och en televisionsapparat för samband? Jag tycker inte det finns något samband. Här klarar sig TV-handlaren genom att säga att denna klockradio kostar 300 kr. Alla vet ju att man i dag kan köpa en klockradio för 150 kr., och jag är säker på att man kan pruta på priset för TV-apparaten också om man köper den enskilt. Vi menar

*Ändring i marknadsföringslagen,
m. m.*

att dessa kombinerade utbud försvårar för konsumenten att bedöma det rätta värdet av affären. Därför har vi föreslagit att man skall ta bort den här möjligheten för näringsidkaren. Vi vill att varje vara skall åsättas sitt pris så att konsumenten, när han köper varan, vet vad han får betala för.

Konsumentverket har också i sitt remissyttrande konstaterat att det är stora olägenheter med de kombinerade utbudena. Den borgerliga utskottsmajoriteten ville inte gå oss motionärer till mötes utan man vill låta den här paragrafen kvarstå oförändrad. Jag ansluter mig till mina partivänners reservation och har inget annat yrkande.

Man kan konstatera att om den av reservanterna föreslagna lagparagrafen i dag hade varit i kraft så hade den här annonsen varit föremål för lagsökning. Här finns det ena rekviritet, nämligen att det inte finns något samband. Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen. Men jag vill också förbehålla mig rätten att sedermera komma tillbaka i ärendet.

I den andra motionen, 1978/79:767, kräver vi att näringsidkare – i det här fallet inom byggbranschen – skall ha skyldighet att informera konsumenten om vem som har arbetsgivaransvaret när arbeten utförs på exempelvis småhus.

Vi har som exempel nämnt elva småhusägare i Åstorps kommun som anlidade en murare för att sätta upp tegelväggarna kring sina hus. I detta fall hade man kommit överens om en timpenning för arbetets utförande, och räkningen slutade på nära 11 000 kr. för varje husägare. Sedan kom det som en kalldusch för husägarna när riks försäkringsverket krävde var och en av dem på 3 500 kr. i form av sociala avgifter. Att sådana skulle tillkomma visste inte husägarna om när de gjorde upp avtalet. Sådana besked kommer efteråt, ofta efter många månader, och då står man helt oskyddad som konsument. Detta är endast ett fall av den osunda hantering som de s. k. skuttarna sysslar med.

Det finns många andra som ställt till med mycket större bekymmer för konsumenten. Jag skall inte gå in på alla de ärenden som behandlas i konsumentnämnderna i olika kommuner med anledning av att ett undermåligt arbete utförts. Det ligger litet utanför ramen för den här frågan. Jag försäkrar att det ställer till mycket stora bekymmer för många konsumenter. Arbetsgivaransvaret innebär att den som anlitar en skuttare har ansvaret inte bara för de sociala avgifterna utan också för om en näringsidkare råkar ut för olycksfall under ett arbete som han gör för en konsument. Han får nämligen stå för kostnaden vid ett sådant olycksfall. Olycksfall där konsumenterna verkligen har råkat illa ut har också inträffat.

Motionärerna tror att vissa av de här problemen skulle kunna lösas, om dessa skuttare tvingades informera konsumenterna om vem som har arbetsgivaransvaret och vad detta ansvar innebär. Det här skulle kunna ske på ett mycket enkelt sätt. Den som erbjuder sina tjänster skulle kunna överlämna riksskatteverkets broschyr Vem är arbetsgivare och vem är arbetstagare. Den beskriver på ett utomordentligt sätt förhållandet mellan de båda parterna. Det skulle kunna bli någonting i likhet med vad som i dag gäller enligt lagen om hemförsäljning. Den sortens försäljare är skyldiga att

informera om den s. k. ångerveckan. Informerar försäljaren inte om ångerveckan tolkas avtalet till konsumentens fördel. Denne kan alltså säga upp affären när han vill.

Nu hänvisar utskottet till konsumenttjänstlagen och menar att den när den träder i kraft kommer att lösa just de problem som vi motionärer intresserat oss för. Jag har botaniserat i utredningsbetänkandet, men kan inte finna något förslag som skulle tvinga någon att informera om exempelvis arbetsgivaransvaret.

Vissa avtal som sluts mellan konsument och näringsidkare behandlas på ett mycket bra sätt i förslaget. Det är bra att man tar upp de här frågorna. Men jag är säker på att även efter genomförandet av lagen kommer konsumenterna att stå lika oskyddade mot överraskningar som det vi kallar arbetsgivaransvaret medför i dag. Det är möjligt att jag inte har hittat rätt i det mycket digra betänkandet. Kanske Ingegärd Oskarsson, som har haft större möjligheter att gå igenom det hela, vet ungefär var det står att läsa om detta. Hon kan kanske upplysa mig om det rätta förhållandet.

Skuttarna blir emellertid fler och fler. För varje dag som går etablerar sig nya skuttare på marknaden. De lurade konsumenternas skara växer mycket mer. Vi kommer tillbaka i den här frågan. Fackföreningsrörelsen är djupt oroad över den nuvarande utvecklingen. Kanske borde man gå mera drastiskt till väga och tänka sig en etableringskontroll när det gäller den här verksamheten dels för att skydda konsumenterna, dels för att få till stånd en förbättring med tanke på den skatt som i dag inte betalas in av den här sortens näringsidkare.

Utskottet har varit enigt vid behandlingen av motionen. Jag tror att man har litat alldeles för mycket på konsumenttjänstlagen. Man förväntar sig att denna lag skall kunna lösa de här problemen. Men jag är, som sagt, säker på att konsumenterna kommer att stå lika oskyddade efter lagens genomförande när det gäller arbetsgivaransvaret.

Herr talman! Det är meningslöst att yrka någonting. Jag avvaktar konsumenttjänstlagens genomförande.

INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! Med anledning av motion 767 frågade Hans Pettersson i Helsingborg mig om jag vet var någonstans i konsumenttjänstlagen det står som utskottet hänvisat till. Tyvärr kan jag inte exakt tala om var det står. Jag vet emellertid att lagförslaget f. n. är ute på remiss och att det kommer att läggas fram ett förslag. Men jag kan också garantera – med hänsyn till den noggrannhet som utskottets tjänstemän arbetar med – att det är säkert förankrat när det står i betänkandet att man kan finna detta i konsumenttjänstlagen. Vi får väl avvakta vad den lagen ger i detta avseende.

Utskottet hänvisar alltså till att den aktualiserade frågan redan är föremål för uppmärksamhet i konsumenttjänstlagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
6 december 1979

Anmälan av interpellationer

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Pettersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 12 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Pettersson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 163

Nej - 162

Mom. 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 15 Tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle finansutskottets betänkanden 10, 9 och 11-13 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 6 december

1979/80:99 av *Eva Winther* (fp) till utbildningsministern om utbildning i invandrarkunskap:

Genom den invandring som skett efter andra världskriget har Sveriges befolkningssammansättning i hög grad förändrats. Utöver de inhemska minoriteterna finns nu ungefär en miljon personer som har invandrat eller är barn eller barnbarn till invandrare. Mer än hälften av dem är svenska medborgare. Det finns i Sverige i dag drygt 30 etniska minoritetsgrupper. Antalet nationaliteter uppgår till ungefär 130.

Invandringen har helt naturligt på olika sätt präglat utvecklingen inom hela vårt samhälle, men låt mig bara nämna industrin, sjukvården, utbildningen.

Utvecklingen mot ett mångkulturellt samhälle sker inte utan problem, och invandringen ställer stora krav på åtgärder inom alla samhällssektorer.

Det gäller att försöka förebygga motsättningar och därför har på senare år flera åtgärder vidtagits för en utveckling mot större jämlikhet, förståelse, respekt och samverkan mellan invandrare, minoriteter och befolkningen i övrigt.

Det har gällt information till invandrarna om Sverige, satsning på invandrarnas egna organisationer, undervisning på hemspråket m. m.

För att motverka diskriminering av och misstroende mot invandrarna är det viktigt att vi svenskar får lära oss mer om de olika invandrargrupperna och deras kulturella bakgrund. Vi behöver kort sagt invandrarkunskap. Det är därför önskvärt att invandrarkunskap ingår som en del av utbildningen i vårt land, eftersom vi alla under vårt dagliga liv kommer i kontakt med invandrarna och deras barn.

Mot bakgrund av det anförda ber jag att få fråga utbildningsministern:

Delar utbildningsministern min uppfattning att invandrarkunskap bör ingå som en del av all utbildning i vårt land?

Vilka åtgärder vill utbildningsministern i så fall vidta för att detta skall bli verklighet?

1979/80:100 av *Raul Blücher* (vpk) till kommunikationsministern om statens kostnadsansvar för kollektivtrafiken:

De nya länsomfattande organisationerna av kollektivtrafiken på väg utreds och är under uppbyggnad i landstingen.

Utredningsgruppen i Värmlands län räknar med ett underskott för det första verksamhetsåret på 35 milj. kr. och att staten här skall skjuta till 10 milj. kr. Det statliga kostnadsansvaret blir följaktligen mindre än en tredjedel av underskottet.

Värmlands län har drabbats hårt av strukturkrisen inom länets basnäringar och en tilltagande arbetslöshet. Det har också ökat trycket på landsting och kommuner. Kollektivtrafiken i länet är i dag klart underförsörjd, och en utbyggnad skulle otvivelaktigt få stor betydelse som stimulans för en för länet nödvändig industriell utveckling. Kollektivtrafikens allmängiltiga betydelse för energiförsörjning, trafikbelastning och hälsovård och som alternativ till privatbilismen är allmänt omvittnad.

Den i Värmland gjorda utredningen pekar fram mot relativt höga resekostnader för allmänheten. Med tanke på det beräknade underskottet kan vidare befaras att standarden på den planerade kollektivtrafiken blir eftersatt och att det nya företaget hämmas redan i uppbyggnadsskedet.

Värmlands län utgör ett exempel på svårigheterna att med den organisationsform och det stöd som riksdagen beslutade om 1978 utveckla den kollektiva trafiken till en godtagbar standard. Situationen är likartad i de flesta landsting, även om konsekvenserna är särskilt svåra i skogslänen.

För att en ökad satsning på kollektivtrafiken skall bli ett starkt alternativ till privatbilismen krävs bl. a. en tillfredsställande turtäthet, men också konkur-

renskraftiga resekostnader för trafikanterna. För att åstadkomma detta är det nödvändigt att staten tar på sig en större del av kostnadsansvaret för den kollektiva trafiken.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser kommunikationsministern att ta initiativ för att öka statens kostnadsansvar för den lokala och regionala kollektivtrafiken?

§ 17 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 6 december

1979/80:203 av *Ingemar Konradsson* (s) till industriministern om verksamheten vid mineralprocesslaboratoriet i Stråssa:

Genom riksdagsbeslut i våras tillfördes SSAB 18,5 milj. kr. för fortsatt verksamhet vid mineralprocesslaboratoriet i Stråssa. Enligt tidningsuppgifter nyligen vill SSAB nu – endast ett halvår efter riksdagsbeslutet – göra sig av med laboratoriet.

Mineralprocesslaboratoriet i Stråssa är enligt min mening inte en intern SSAB-fråga utan en angelägenhet för hela den mellansvenska järnhanteringen.

Jag vill därför fråga industriministern om han är beredd att försäkra att frågan om den framtida verksamheten vid mineralprocesslaboratoriet i Stråssa ges en lösning som tillgodoser hela den mellansvenska gruv- och stålhanteringsintressen.

1979/80:204 av *Nils Berndtson* (vpk) till statsrådet Carl Axel Petri om planerna på viss kraftledningsbyggnad:

Trots att frågan om kärnkraften blir föremål för en folkomröstning pågår satsningar som förutsätter att kärnkraften byggs ut. Sålunda planeras en kraftledning på 800 000 volt som skall förbinda kärnkraftverken i Sverige.

Nu har sträckningen genom Östergötland aktualiserats. Södermanlands och Kalmar län berörs också. Den aktuella sträckningen genom Östergötland berör fyra av länets kommuner och går över såväl jordbruksmark som fritidsområden och i närheten av bebyggelse.

Både internationellt och i Sverige har de risker som är förenade med kraftledningar av denna dimension uppmärksammas. Detta talar för att planerna borde stoppas.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga energiministern:

Är regeringen beredd att mot bakgrund av den förestående folkomröstningen om kärnkraften och de oroande rapporterna om miljöriskerna stoppa den planerade kraftledningen?

1979/80:205 av *Ulla Orring* (fp) till kommunikationsministern om bemanningen av isbrytare och sjömättningsfartyg:

Inför vintersäsongen återkommer frågan om isbrytarflottans bemanning och kapacitet.

En fungerande sjöfart året om är för våra norrländska hamnar livsviktig. I ett Bottenhav täckt av is är det en gemensam fråga att föra fartygen från Bottenviken – med bl. a. hamnarna Umeå, Skellefteå och Vasa – genom Bottenhavet och ut på fritt vatten. Lika viktig är sjöleden tvärs över Bottenviken.

Det behövs därför ett ökat samarbete mellan Sverige och Finland i vad gäller isbrytarverksamheten. Den finska isbrytarflottan är civilt bemannad, medan däremot den svenska bemannas av värnpliktig personal genom marinen. Isbrytningen måste anses som en civil verksamhet, som huvudsakligen skall tjäna civila hamnar och den handelsflotta som angör våra hamnar.

Det råder f. n. stora nackdelar med befintligt bemanningssystem på grund av att de värnpliktiga byts ut varje år och därmed ej kan besitta det yrkeskunnande och den erfarenhet som en civil besättning har. De kompetenskrav som man ställer på bemanningen av fartyg inom handelsflottan bör även gälla för isbrytaren.

Med civil bemanning både för sjömätning och isbrytning kommer personalrekryteringen att ske från erfaret sjöfolk. Därigenom erhålles ökade sysselsättningstillfällen för de anställda inom den svenska handelsflottan.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Ämnar statsrådet framlägga förslag om en ändring av nuvarande förhållande då det gäller bemanning av de svenska isbrytarna och även sjömättningsfartygen?

1979/80:206 av *Tyra Johansson* (s) till försvarsministern om värnpliktigas rätt till hyresbidrag:

Värnpliktig har under sin tjänstgöring rätt att erhålla hyresbidrag om han har haft egen bostad i mer än sex månader.

Har värnpliktig emellertid haft egen bostad i mindre än sex månader, har han inte rätt till något hyresbidrag. Detta upplevs som mycket orättvist – i vissa fall kan det gälla tider endast några veckor under sex månader.

En förändring av nuvarande lagstiftning, så att rätten gäller från en tidpunkt då man har haft sin bostad kortare tid än sex månader, borde vara en framkomlig väg. På så sätt skulle värnpliktig efter någon tid i tjänst kunna bli berättigad till bostadsbidrag.

Därför vill jag fråga försvarsministern:

Är statsrådet beredd att ändra 8 § tredje punkten Familjebidragslagen i syfte att uppnå större rättvisa när det gäller värnpliktigas rätt till hyresbidrag?

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Meddelande om
frågor*

Torsdagen den
6 december 1979

*Meddelande om
frågor*

1979/80:207 av *Pär Granstedt* (c) till bostadsministern om väntetiderna för energisparlån:

Väntetiderna för energisparlån är f. n. enligt uppgift fyra fem månader. Detta förhållande verkar naturligtvis bromsande på de energisparande investeringarna i bostadsbeståndet.

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att förkorta väntetiderna för energisparlån?

1979/80:208 av *Pär Granstedt* (c) till jordbruksministern om sänkning av blyhalten i bensin:

Blyet i bensinen förorsakar en av de allra farligaste formerna av luftföroeningar. Enligt riksdagsbeslut skall blyhalten i högoktanig bensin sänkas till 0,15 gram per liter från den 1 juli 1981. Det innebär en betydligt lägre ambitionsnivå än den som gäller t. ex. i USA.

Är statsrådet beredd att medverka till att frågan om en tidigareläggning av sänkningen av blyhalten i bensinen tas upp till prövning?

1979/80:209 av *Kurt Ove Johansson* (s) till industriministern om import av naturgas:

Swedegas har hittills i allt väsentligt inriktat sin verksamhet på förhandlingar avsedda att åstadkomma inköpsavtal om naturgas och transportavtal för att erhålla gasen till Sverige.

Det är ytterst angeläget att Swedegas bedriver sitt arbete skyndsamt och målmedvetet. I detta arbete måste även den utomnordiska marknaden bearbetas för eventuella lämpliga förslag till överenskommelser.

Utredningar utförda under 1979 av Sydgas/Malmö Energiverk visar att Västskåne, ett minimerat Sydgasområde, skulle kunna utgöra ett lämpligt introduktionsområde för naturgasanvändning. Av såväl energi- och miljösom sysselsättningskäl är det angeläget att sikten för naturgasanvändning ställs in på första hälften av 1980-talet. Det förutsätter emellertid en mycket snabb handläggning av frågan från regeringens sida.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Efter vilken tidsplan arbetar regeringen i naturgasfrågan och vilka åtgärder kommer att vidtagas för att snabbt nå överenskommelser och avtal om naturgasimport?

1979/80:210 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Britt Mogård om skolornas informationsmaterial rörande energifrågan:

Centrala driftledningen sprider f. n. ensidigt kärnkraftsvänligt material i skolorna att användas i undervisningen. Folkkampanjen Nej till kärnkraft har helt naturligt inte motsvarande möjligheter att ställa påkostade skrifter till skolornas förfogande för att presentera sin syn på energiförsörjningen.

På vad sätt avser statsrådet att garantera att det undervisningsmaterial som används i skolorna ger en allsidig och balanserad bild av de olika uppfattningarna i energifrågan?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 17.26.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 46

Torsdagen den
6 december 1979

*Meddelande om
frågor*